

۷-۸ سانلار

بوسانلار نڭ مندر جهلهرى:

«البلاغ المبين» حديث شريف درسى
مستملكه چيلدر، اسلام عالمى وشورالار حكو
منى

دينيه نظار تينڭ حكومت بلهن، مناسب
منى هم سوڭنى مئسكه وسفرى
تقدير مسئلەسىنى

اسلام دينى، فنى حقيقتلر گه موافقتى

توفيق سوريم، دينى، شعرلر

صفت العرفان ترجمەسى

دينيه نظار تينه فاز اقلار نڭ مناسبتى

دينيه نظار تى وعلما شوراسى

اسلام دينينڭ كشتلك دنيا سنه خدمتى

اسلام اخلاقن فلسفى ياقدان تفتيش

رحمت الهيه.

توغريلق، قلمگه، قارا اورمان. شعر

تكامل انسان توغروسندە براكى سوز

فاز اقتار تورالى

الدين فى نظر العقل الصحيح

علما وظيفهسى حقندە

بزه خطيبلر وخطبەلر

وعظ نمونهسى
هم باشقالار.

السلام

مجلهسى

ئايدا بىر مرتبه چغا تورغان
دينى احلاقى و فلسفى مجله.

انساننڭ سعادتى حياتلى دىن و دينلى حيات
ايله اولاقاق *

رمضان شوال ۱۳۴۳ يىل
آپريل، ماى ۱۹۲۵ يىل

ناشرى ومحررى كشافى الدين ترجمانى.

УФА

Типо-литография Б. Ц. С. Н. Х. „Октябрьский Натиск“

1925 г.

مهم اخطار : «اسلام» مجلەسىنىڭ بوسانداغى بىرىنچى بېتىدە گى انچى باغانانڭ ۱۲ -
 ۱۳ انچى يوللارى «قرآن ياكە سنتىدىن ظاهرو ياكە خفى بولغان بىرىندە -
 كىتروى لازم» دېگەن سوز مۇطبعە خطاسى اولەرىق ۲ انچى باغانانڭ ۱۳ -
 ۱۴ انچى يوللارى آراسىنە كىرتلگەن، شونى دورستلەپ، اوقرغا كېرەك.
 موزدان باشقە آيرىم سوزلار دە بولغان خطالار: وروشچە توزەتولە:

خطا	صواب	صحيفه	يول
قبله	قلبه	۲۶۰	۲۴
لیمسەم	یەمسەم	۲۷۳	۱۰
یڭگەن	یڭلگەن	۲۷۷	۱۶
لاذقان	للذقان	۲۷۸	۱۲
ئیتبەر	ئیتەس	۲۸۱	۱۷
۱۳۵۳	۱۳۵۶	۲۸۲	۲

اسلام مجلہ سی

ان الدین عند اللہ الاسلام

۱۵ اپریل، ۱۵ نچی ماہ، ۱۹۲۵ یل

سان ۷ - ۸، رمضان، شوال یل ۱۳۴۳

بسم اللہ الرحمن الرحیم

(البلاغ المبین دن آندی)

رسول اللہ ﷺ ہر بر عملینی (فعلینی) ویاکہ ہر بر سوزینسی دە ایہرو واجب بولغان «دین» دیب بولمی. اناک عادت یولی برلہ قیلغان اشلری بار، اوزینہ گنہ خاص بولغان فعللری ویا کہ طبیعی بولغان نرسہلری دە بار. شول زمان عرفینہ بنا ایتوب سویلہ گن سوزلری بار. بلکہ «دین» بولو ایچون شول فعلنک ویا کہ سوزنک رسول اللہ حضرتلری طرفندن «دین» اسمی برلہ امت کہ تبلیغ ایتلنوی شرط

بر نرسہنک «دین» اسمی برلہ تبلیغ ایتلوی اوشبر یوللر برلہ بولور: قرآن یا کہ سنتدن، ظاہر ویا کہ خفی بواغان برسند کیتروی لازم.

(۱) رسول اللہ ﷺ آتی آچی روشدہ «دین» اسمی برلہ ویا کہ عادت اسمی برلہ تعلیم قیلور. (ب) آتی قیلہ اوچی و طوتماوچی حقندہ تہدید و قورقو تولی عبارت استعمال

(۶۲۶) وعن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد، رواه مسلم (۱).

ترجمہ سی: «بر کشی، بزنگ دینمز دن بولہ اغان برر تورلی اصل وقاعدہنی باکہ اعتقاد و عملنی دین اسمی برلہ بزنگ دینمز جملہ سینہ کرتسہ، اول نرسہ شول کشبناک اوزینہ مردوددر.»

بر تورلی عقیدہناک ویا کہ عملناک اسلام دینندن ایکانلگیننی دعوی قیلوچی کشی ایچون شول دعواسینہ دلیل ایتوب

(۱) صحیح مسلم. ج ۲ ص ۴۲. صحیح بخاری دە «مالیس منہ» جملہ سی «مالیس فیہ» روشندہ (ج ۲ ص ۷۶). بو حدیث مرفات دە اجلد ۱۷۷ بیتدہ.

عون الباری دە ۸ جلد ۵۳۶ بیتدہ نبل الاوطار دە ۱ جلد ۳۷۶ بیتدہ.

ایتەر. ج) مستحبلك درجهسى برله گنه بولسهده ثواب وعنده قیلور. د) مندوبلك یولی برله گنه بولسهده شول حقهده امر یا که امر معناسینی اچینه آغان بررتور- لی خبر کیلور.

سوزنك قسقهسى شول: بندهلرنك سوزلری و اشلری بتونسی «عبادت» همده «عادت» اسمنده ایکی بولم که آیرلا. دینلری ایچون فائدهسى بولاچق نرسهله «عبادت» اما دنیالری ایچون فائده یا که ضرر بولا طورغان و یا که دینلری طرفندن منع بولغان نرسهله «عادت» در.

هر حالده «عبادت» بولو ایچون شارع طرفندن برر توری امر و یا که امر معناسینی آکلانا طورغان برر توری خبر و یا که شارعنك مبادت روشنده ایتوب اوز فعلی بولوی لازم. یوقسه اوز عقلی برله عبادت توزور که، برر نرسه که قیاس برله برر توری ائمن عبادت صانده رغه امت جمله سندن بولغان هیچ کمنك حق یوق.

اگرده شرع طرفندن برر توری منع بولمسه «عادت» نپ قیلوده قیلما و ایتنه اوزی اختیارلی. بندهنی بو اشدن منع ایتوکه و یا که شول وقتده برر توری عمومی مصلحت ایجاب ایتمهسه شول اش برله بیوروغه ممکن بولمی.

اوشبونك ایچون «عبادت» روشنده کورلگن اشله حقنده بندهنك وظیفهسى توقف قیلو وشول حقهده امر بولوب بولا.

ماونی تیکشردر. اگرده امر کیلکانلی معلوم بولسه شول اشنی قیلو وشول حقهده امر کیلگنه نلگی معلوم بولمسه اول اشنی قیلماوه، عبادتکه اوخشاوی برله گنه آنی عبادت حساب ایتمهوه و عبادت اسمی برله قیلماودر.

بنده اوستینه یو کله نگان وظیفه شوشی.

بر کشی، شرعی دلیل بولماو ینی تیکشرمی، یالکیز «عبادت» روشنده کورلوینه قساراب غنه «عبادت» اسمی برله بر اشنی قیلسه: «ام لهم شرکاء شرع والهم من الدین ما لهم یاذن به الله» (شوری ۲۰) ایتینك تهدیدی استینه کردهن امینك یوق. ایتنك مضمونی: «الله تعالی طرفندن رخصت ایتولمه کان نرسهله حقنده، مشرکله طرفندن بارلق لمری برله حکم ایتولگن پوتلر و صنمیر شریعت توزی آلام؟» دیمک.

بو اورندهغی حدیث شریفنك «بزنك یولمزده بولماغان برر نرسهنی آرتتروچی بولسه اول آرتتاران نرسه مردود» دیولسگان سوزدن ایتندی اوز بلوگ و اوز اولچهوگ برله دینی بر عمل توزو یاراماغانلق ایچ آکلانسه کبرک، اوشبو سوزلردن شریعت اصطلا. حنده بولغان «بدعت» نك نیندی نرسه ایکانلیگی اوز اوزنندن معلوم بولالار. دنیاوی اشلرده، عادتلرده «بدعت» بولو صورت طوتمی. «بدعت» باری، دینی

تەبى بىلىكە «بدعت» بولغان نىسەلرنىڭ
ھەممىسى سېئە و ھەممىسى مردود، ھەممىسى
دە مذموم و ضلالت بولادۇر.

بوعدېت شريف، اسلام دېنىدە
بىك زور و كلى اصللارنىڭ بىرى بولوب
سانالا. و مونىڭ آستىنە بىك كوپ حكملر
كردە. مونىڭ حاصللى: اگرده بىر كشى
قرآن و سنت طرفىدىن بىدان ايتولمە گەن
و آڭلاتولماغان، اوز بولى بىرلە حرمتلو
صحابەلردىن كوچرلە گار بىر نىسەنسى
دېن اسمى بىرلە شائع ايتە باشلاسه
اول اش مردود، آڭما بول بېرمەگىز و چىد
تىن قاراب طورچى بولماڭىز! دېمەك
بولادۇر.

اشبو حديث كە شرح يازوچى
بعض بىر عالملر بو مفومدە سوز سويلەپ
لمى: بو حديث، شريعتدە بولغان دليملرنىڭ
يارومى بولوب سانالورغە لائق. چونكە
دليل، صغرى و كبرى اسمندە ايكى مقىد
مەدىن عبارت بولب بوحديث شريف هر
تورلى شرعى حكمنى اثبات يا كە نفى
قىلودە كبرى بولب استعمال قىلىنەدر.
مثلا: فلان اش، اسلام شريعتندە بولما-
غان حادث اش و هر بىر دېن اسمى بىرلە
يورگە حادث اش مردود، دىيولەدر.

كبرى شوشى حديث بىرلە اثبات
ايتولنە، بارى صغرانى اثبات قىلو وظيفە-
سى گنە قالادۇر. شول چەتتىن موڭگى،
شريعتدە بولغان دليلىنىڭ يارومى دىيو
درست.

امرلردە گنە بولورغە مەمكىن. اما لغت
اعتبارنچە بولغان «بدعت» هر نىسەدە
بولوى معلوم لە كىن اول مذموم و مردود
نوگۇل.

«بدعت» نىڭ لغت اعتبارنچە بولغان
معناسى: «مثلى اوتتمەگان ياڭما بىر اش»
دېمەكلىر. الله تعالى نىڭ «بديع السماوات
والارض» (انعام ۱۰۱) دېسكىمان سوزدە
شوشى معنادە بولسە كىرەك. «الله تعالى
كوللەرنى ھەم پىرنى مىثالى اوتتمە گەن بىر
روشە ياراندى» دېمەك بولادۇر.

«بدعت» نىڭ، شريعت قاشنىدە غى
معناسى: «كىتاب و سىنتدە بولماغان
رسول الله نىڭ صحابەلەرى غىصرندە
عمل ايتولمەگان روشەدە بىرر تورلى
اعتقادنى يا كە عملنى دېن اسمى بىرلە
احداث قىلو» دېگەن سوز بولادۇر.

موڭا كورە رسول الله صلى الله عليه
وسلم نىڭ اوزى قىلغان يادە قىلو بىرلە
امرى بولغان و ياكە شونى كىروروب
ياخود بلوب طورغان حالە شوندىن
منع ايتمەگان ياكە حرمتلر صحابەلر زى-
مانندە انكار سز عمل ايتولمەگان و رضالوق
ك ورسەتولمەگان عبادەتلر، اعتقادلر
«سنت، عبادت و مشروع» بىر اش بولب
شونلردىن باشقىسى ھەممىسى «بدعت»
ومذموم ھەم مردود بولادۇر.

اوشبو مقىدملردىن حاصل بولغان
نتىجە: شريعت قاشنىدە معروف بولغان
«بدعت» نىڭ صىنەسى بولو احتمال طولىدۇر.

بر نرسه ننگ «دين» اسمی برله
رسول الله صلى الله عليه وسلم دن هم ده
حر متلو صحابه لرندن كوچرلگانینی اثبات
ایتو یولی کتیب سته دن، الموطاهم ده
احمد ابن حنبل مسندندن، طحاوی، بیهقی
و شونلر طبقه لرندن بولغان مشهور
محدثلر ننگ اثرلرندن کوچرو، جرح
و طعن عالملی ارفندن جرح ایتلمه ودر
بو اش، بو نوگی عالملر ایچون کوچ
ییتمی طورغان نرسه لر دن توکل. چونکه
محدثلر ننگ اثرلری حتی شرحلری هر
کون باصلوب آرتوب طورادر، موضو-
عات هم ده جرح و تعدیل فننده گی
کتابلر دین ننگ هر قطعه سینده تارالوب
بارالار. خیال و فلسفلر برله باشلری
چوالمغان، معناسز مجادلر و مناقشه لر
برله ذهنلری تارالمغان کشیلر ایچون
شوشی قیلدن اثرلر و معتبر عالملر
طرفندن ترتیب قیلنغان دیوانلر برله
فائده لهنو ممکن. والله اعلم بالصواب.

(۱۶۸) وعن جابر بن عبد الله قال قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم من
ترك الجمعة ثلاثا من غير ضرورة طبع
الله على قلبه

رواه ابن ماجه.

ترجمه سی: «شریعت قاشنده اعتبارغا
آنورلق عندی بولمی طوروب اوچ
جمعه نر اوقوهی قالدروچی کشینک کوکلینی
الله تعالی حضرتنی طوتوقدر»

عنرسز اوچ جمعه قالدرودهن مراد، بنون
عمرده قالدرومی یا که بر یلکه قالدرو-
می و یا که طوناشدان (بر آی ئچنده)
قالدرومی؟ حدیث شریفه بو خصوص
آیرب و آچق ایتوب ایتولمی. مگرده عالملر
و خصوصا شوشی حدیث اوزرینه شرح
یازوچی معتبر شیخلر، موندن ایتولگن
احتماللر دن ایسکنچیسی برله اوچو نچسی
طرفنده بولوب برنچی احتمالغه باریلر.
کوبره گی: «گناهنی طوتاشدن قیلو، مبا-
لاتسز بولوغه (چیر که نیمی و او بالمی قیلوغه)
علامت بولا، اعتبارسز نوق و دینگه اتفا-
تسز لوقه دلیل سانالا» دیب طوتاشدن
اوچ مرتبه قالدرو احتمالنی آلدن طونالار.
و ابوالجمهدا لضمیری حدیثنده: «من ترك
ثلاث جمع تها ونا طبع الله على قلبه»
روشنده روایت ایتولگنه فلکدن «بوتهدید
و تنبیه کوکل طوتوعو و مهر لهنو (کوکل
قارالو) جمعه نمازینی بیگل اش که ساناب
قالدروچملار حقنده عنده بولور» دیلر.

رسو الله حضرتلری خلق جیولوینی
کو توی سه به بسلی جمعه نمازینه بر قدر
یوال چغادر ئیدی. رسول بیرو حقیقده
یانندا قچقرب بار و چیلر بولمیدر ایدی.
مسجد شریف که کروی براسه جماعت که
سلام بیره در ایدی. منبر که منب خلقه
قارشی بولادر، موندن دخی بر مرتبه
سلام بیره در ایدی. شوشی وقتده بلال
مؤذن اذان اوقیدر و اذان تمام بولو برله
رسو الله حضرتلری آیاقلارینا باصوب

يار دىلار. البتە تور كىيەنەنەڭ بىھت بعدالەموت سانالورغا تىۋوشلى بولغان بو انتباھى اوشبو وقتقە قىر بىتون شىرقى بىلەب و ئوڭ حكىمنى يور توب كىلگەن ئىنگىلىز لەرگە اوخشامادى. آلا شىرق قاباسندە بولغان بو انتباھەنەڭ بىتون شىرقە بىر نەمۇنە بولۇپ ئىدىن قورقۇغە توشدىلەر. حاصلى آلا آلدەنە ئىكى زور قورقۇچلى مەسئەلە تور ا ئىدى: بىر سى دنيا نەڭ نىفتكە ئىك باى اورونلار. ئىدىن موصل نەڭ تور كىلەر قولندە قالدى، ئىككىچىسى شىرق نەڭ انتباھى.

بو حاللەردەن قوتلۇنەڭ بىردەن بىر چارەسى تور كىيەنەنى ضەئىلەندىرە دىب تا. بىلى. ئىنگىلىز سىياسىلەر نەڭ آنا بابالار. ئىدىن كىلگەن سىياسەتنەڭ قايمەلى سانالغان بىر قاعدە بار: «بىر مەملىكتە حكەمكىنى يور تەسك كىلسە، آندە قەتئە چقار» مونا موصلنى قولغا توشىرە و بەش تور كىيەنەنى ضەئىلەتە ئوچون آلا شوشى سىياسەتنى قوللانوب ئىككە كىرەدىلەر.

تور كىيەنەڭ شىرق طرفىدە، موصلغە توتاش اورونلار دە «كورد» اسمندە بىر قوم بەشى. بولار نەڭ شىرق، عادت غەنەنە، دىن وە تارىخ جەھەتتەن تور كىلەرگە نىق باغلانلار بولسەدە تىل باغدىن تور كىلەرگە باشقا بايقىلار بە بار. مونا ئوستىنە بولار مەنىت جەھەتتە تور كىلەردەن توبىنەنەڭ تورالار.

ئىنگىلىز لەر ئوزلەر نەڭ بىختلەرىنى شوشى خلىق ئوستىدە سىناپ قاراماقچى

تور كىيەنەڭ سوڭقى يىللار داغى قىصقا. چاغىنە احوالى شوشىدىن عبارتەر. لوزان قونفېرىنسىيەسى جىيەلۇب تور كىيەنەڭ بىر سووى و خلىق يوغارىدا غىچە قالدردى. لىكن بو جىولشە تور كىيە مەملىكتەنەڭ نىفتكە غايت باى بولغان موصلغە ئىنگىلىز. لەر نەڭ كوز لەرى توشكەنلەرگە معلوم بولدى. شونەڭ ئوچون آلا بىتون كوچلەرى بىرە بو بىرنى تور كىيە قول آستىدە قالدە ماسقا بىلكە ئوز لەرىنە قوشارغا تەدىلەر. فقط شىرقكە تايانغان تور كىيە موڭارغە اصلا رضالىق كورسەتمەدى، چونكە بو بىرنەڭ تور كىلەر قولندەن آلئوى تور كىلەرنەڭ اقتصادا كوتەر لولەرىنە مانع بولاچاق ئىدى.

شونەڭ كورە بو بىر اوشبو وقتقا قدر اختلافلى بىر مەسئەلە بولوب كىلدى. بو مەسئەلەدە حالە لوزان قونفېرىنسىيەسندە حل ئىتلورگە تىوش بولوب. بوزلەر چە يىللاردان بىرلى تور كىيە مەملىكى بولوب كىلگەن و آنى دعوا قىلورغا ئىچ بىر بول بىرە حققارلى بولماغان ئىنگىلىز لەرگە البتە بو بىرنەڭ بىر او احتمالى يوق ئىدى. لىكن دنياغە خىلە و مكر بىرە خواجەلىق ئىتوب كىلگەن ئىنگىلىز لەر، بو توغرىدا مەر تورلى دىسىلەرنى قىلدىلار و مەر تورلى فرصىدىن استفادە ئىتونەڭ يوللارنى قارا. دىلار. فقط ئىش آلا كوتەنچە چىقمادى. تور كىلەر ئوز لەرىنە قالدردىغان كىچكەنەنە ئولىكەدە كوندەن كون نغىدىلار و ئوز لەرنەڭ مىللى مىللەرىنى وجودكە چقار

قازانچاق و آوروپا قاپىنالىستلارىدە شىرقنىڭ بىۈك بىر انتباھ آلدىدە تورغانلىغىنى كورۇپ آچولار نىدان نى قىلورغە بىلمى حىران بولۇپ قىلاچاقلاردركى، قرآن كرىمدە ئەيتكەنچە: «ان الدين فتنوا المؤمن والمؤمنات ثم لم يتوبوا فلهم عذاب جهنم ولهم عذاب الحريق» مضمونىنە موافقيا آلا ر شىرق حقىندە توتقان ظالمانە سىياستلەرنىنەن واز كىچەكلەر، ياخوددە تىز كۈندەن عذاب موعودگە ئىرىشۇپ ذلت و مەسكىنتكە توشەچەكلەردىن. يەنە سوڭقى خەبەرلەرگە قاراغاندە كور دعوامىنىڭ تور كىيە ياغىنا چىققانلىقى مەلۇم بولدى، بو ئىسە بىزنىڭ پوعارىدە سويلەگەنلەر بىزنى تاماما تەكىد ئىتەدر.

۱۹۲۵ سنە ۱۵ مارت، عبد اللە سالىمان.

دىنىيە نىظار تىنىڭ حكومت بلەن مناسىبتى ھەم سۇڭقى مەسكەو سىفرى.

تۇرلۇ وقتلاردا اعضالارنى دا وكىل ئىتوب بىبەرب تۇردى. مىثلا: ۱۹۱۸ نچى يىل، ماى آينىدا مفتى عالم جان البارووى حىزر - تىنى مەسكەوگە مركز شورالار حكومتىنىدە، ۱۹۱۹ نچى يىل نوپەبىرنە نىظار تىنىڭ آر خىۋا - سى حقىندە سويلەشۇ ئۇچۇن كىشاق قاضىنى باشقردىستان جەمھورىيە تىنىڭ مركز حكومە - مىتىدە، استرلىن تاماق شەرتىدە، ۱۹۲۰ نچى يىل مايندا مفتى عالم جان حىزرتىنى، ۱۹۲۱

بولدىلاردا بولار آراسىندان ئوزلەر يەنە ئىش كىلوردە بىر نىچە خائىنىدە تابدىلار، تور - كىيەنىڭ مركزىندەن بىراق، ۱۹۱۸ مەركىزگە باغلا نوبەدە ضەيف بولغان اوشبو بىردە بىشون يولدا تور كىيەنىڭ ضررىنە اويوشد - رولار باشلانماق اوشبو ئىشنىڭ باشىدە سەيد اسمەندە بىر شىخ تورما.

بو شىخ كەدر، ئەلى بىزگە بو مەلۇم توگىل. لىكن غىزىتتە خەبەرلەرنىنە قاراغاندا، بو شىخ ئوزىنىڭ ياۋز نىتىنى دىن و خلافت اسمەندىن يورىتتە، و عالم اسلامنىڭ باشىنا تاغىدە كوتولمەگەن بلالار آچارغە جىونا. لىكن نىچىككەنە بولماسون مسلمانىلار بو ۱۹۱۸ مەنالى خەتلىلەرگە موندان سوڭ ئىيەرمە يەچەك ئىشنىڭ نىتىجە - نىدەن تور كىيە عەسكىرى مظىرىت

دىنى ئىسۋەلەر طرفىندان دىنىيە نىظار تىنىدە بولمەنلىگەن وظيفەلەر دەن بىرى «مسلمانلار نىڭ دىنى حاجىتلەرنى حكومتكە ئىرشىد - روۋە ئىسكى آرادا واسطەلىق قىلو» دىر. (ئىشكىلات قانۇنىدە - ۹ نچى فىسل)

دىنىيە نىظار تىنى ۱۹۱۸ نچى يىلدىن باشلاپ، مناسىبت چىققان ساين بو وظيفەنى توتىپ كىلدىنى. ھەر حكومت موسسەلەر - نە كىيازىلار بلەن مراحەت قىلو ئوستىدە

یل مارتندا كشافى قاضى نى مەسكەوشەر-
ئىنە، مركز حكومتكە كوندردى، آندان
آن قازان شەرنە تاتارستان حكومەتنە
يېبەردى.

سگەرە شولوق يىل نوپەبەر باشندا
دېنيە نظارتىنىڭ آچلورغا ياردەم ئىشئە
قاتناشۇونا ماسەنە سوراو وە باشقا بىر
نېچە مسئلەنەرنى حل ئىتىدروئۇچۇن مفتى
عالم جان حضرت بلەن كشافى قاضى نى
مەسكەو گە يېبەردى. (مرحوم مفتى عالم جان
البارووى حضرتلەرى شول سفر نە مەسكەو
شەرنە وفات ئىتىدى، رحمة الله تعالى).

دېنيە نظارتى ئوزۇننىڭ اعضاءى كشافى
قاضى نى آچلارغا ياردەم كامىسيەسىنىڭ
رەئىسى وە نظارتنىڭ مركز حكومت قە-
شندا وكىلى صفتىلە شول واقتدان: يعنى
۲۱ نچى يىل نوپەبەر نەن باشلاب ۲۴ نچى
يىل اپرىل اورتە سۇناق دە مەسكەو دە تۇتىدى.
سوگەرە ۲۴ نچى يىل اوغوستدا كشافى
قاضى نى يەنە مەسكەو گە حكومتكە كوندردى
وە ۲۴ نچى يىلنىڭ آخرنە وە ۲۵ نچى يىلنىڭ
باشندا قازاغستانداغى مسلمانلارنىڭ دېنى
ئىشلەرن يولغا سالو ئۇچۇن، آنى قازاق
حكومەتنىڭ مركز شەرى اورنوبورغا
يېبەردى.

ئىڭ سۇلك ايشبو يىل فېبرال باشندا
مفتى رضا الدىن حضرت بلەن قاضى كشافى
ترجمانىنى مركز حكومتكە مەسكەو گە
كوندردى.

II

دېنيە نظارتىنىڭ حكومەتكە راجەتلە-

رندەن وە مناسبتلەردەن قسقاچائەيتكەندە،
توبەندەگى نتيجهلەر حاصل بولدى:

۱- دېنيە نظارتى تۇرا تۇرغان اوقا
شەرى تۇرلۇ ئوزگەرشلەر ئوتكەرسە،
نظارت بتون روسيە مەلىكتە مەسلمانلارنىڭ
بىردەن بىر مەركەزى دېنى موسسەسى اولار
راق، توقتالمىچا وە ئوزلمىچە، ئوزۇننىڭ
ئىشئە دوام ئىتىدى. ياڭى اقتصادى سېلا
سەت چغودن ئلك، حربى كامە بوپنە،
دورنە، مېتېئەلەردە كاندا لەرن باسنىر،
پېچات وە ئىتامپ توتو، يىورو ئۇچۇن
خادملەرىنە پروپوسك بېرلو كېڭ حقوقلار
بلەن فايدالانا آلدى. (نار كامناسنىڭ ۲۱ نچى
يىل، ۱۷ مارت قرارى).

دغى ۲۰ نچى يىلدا ئوزۇن تەتابع بارچە
مسلمانلارنىڭ (تاتار، باشقردە، قازاقلارنىڭ)
عمومى دېنى نە وە سن چېتى. ۲۳ نچى يىلدا
ئوزۇن تەتابع مسلمانلارنىڭ وكىلەرنى ئوستە
قرىم، قاقاز و تەور كستان دان وە كىلەر
چاقرب، بتون روسيە مسلمانلارنىڭ غەب.
مى دېنى نە وە سن چېيارغا موفق بولدى

۲ - ۱۹۱۸ نچى يىلدا چىققان دېكرېت
بلەن عموم خلققا غروپپارە و شىئە يەشلەر.
گە دېن ئوقتو منع قىلىنغان بولسادا دېنە
نظارتىنىڭ راجەتى نتيجهسىندە نار كامنا
سنىڭ ۲۱ نچى يىل، ۱۷ نچى مارت قرارى
مەم ۲۲ نچى يىل ۱۱ نچى سېنتەبىر قرارى
بوپنچە، مسلمانلار آراسىدا يەشلەر گە دېن
ئوقتو ئىشى ۲۳ نچى يىلغا قەدەر دوام ئىتىدى

۳ - عمومى نظام بوپنچە مەمە آر خىقلار
غلافى آر خىق قاراماغىنا، مېترىكەلەر ئىسا

تۈرك خەلقلىرىنىڭ بالالار ئىنا مەسجىد-
 لەردە اسلام دىنىنى اوقتوغاۋۇتسىك طرفىدان
 ۲۴ نچى يىل، ۹ نچى ايون قرارى بىلەن
 رخصت بىرلىگەن ۋە سىنىتە بىر آخىرنە شول
 حقدە ئىفستىرودىسىە تۈزۈلگەن بولسا،
 قايسى يىرلەردە بۇدىن ئوقتوھەنوز عملگە
 قايلمى ئىكەن. بعضىلەرنە باشقا سببلەر
 كورسەتەب، رخصت ئىتىلمى تورا ئىكەن،
 بو توغرىدا ۋتسىكە ئىمىدوچ ئىبىدەش
 بىلەن، ئچكى ئىشلەر كامىسارىياتىدا آنڭ
 كامىسارىيى بىلا بارودى ئىبىدەش بىلەن
 سويلەشكەك. بو كۈنگە قىر رخصت ئىتمە-
 گەن اورنلارنىڭ ئىمپىسگىنى سورادىلار.
 شول اورنلارغا امىر بىبەر رىز دىدىلەر.
 يازب بىردەك. رخصت ئىتىلمىچە تۇرغان
 اورنلار جملەسىندەن پىنزا ۋە ساراتىف-گو-
 بىرنالارنىدا مەسكەودەن خىر الغاچ رخصت
 ئىتىكەنلەرنى بىز مەسكەودە وقتىدوق معلوم
 بولىدى.

دخى بو توغرىدا بعض يىرلەردە دىن
 اوقورغا تىلوچى بالالاردان، مېترىكە شە-
 دىنامەسى آغاندا، گىر باوايا ماركا تولىتو
 حقدە خىرلەر آلتىغان ئىدى. بو حقدە
 ۋتسىك يانداغى ملتەر شەبەسىنە ھەم
 دىنلەر شەبەسىندە مارجەت ئىتىكەك. بو مەسئەلە-
 نى قاراب دىن اوقوچى بالالاردان ماركا
 تولىتو تېمىش توگەللىگىنى حقدە اىضاح تارا-
 تورغا وعىدە قىلىدىلار.

۳ مەزەسەلەر مەسئەلسى.

بو توغرىدا ۋتسىكە ھەم ئچكى ئىشلەر

خەلق دامىسارىياتىدا سۇيەلەشكەك، مەرسە
 لەر ھەم دىنىنى قورسارلار آچودە آرنى دوام
 ئىدىر ۋە حقدە قىطەى بىر نظام تۈزۈلۈنىۋە
 ھەر يىردە شول معلوم بىر نظام ۋە دستورالعمل
 تۈتۈلۈنى سورادىق.

نتىجەدە ۋە شۇبو معلوم بولدى: ۋتسىك
 ھەم نار كومۇنىدىل دخى بعض موسسەلەر-
 نىڭ قانتاشى بىلەن بو حقدە بىر كامىسەتتۇ-
 زۇلدى. كامىسەتتۇنىڭ بىر اعضاسى بولغان
 ئىمىدوچ ئىبىدەش تىقلىسىدەن ساپوزنى
 تىسەكنىڭ سىسسىيە جىيىلىشىدىن قايتىچ
 كامىسەتتۇنىڭ كىر شەك مەرسە ۋە دىنى
 قورسارلار حقدە قىطەى بىر قانۇن تۈزۈ-
 يەچەك.

حج كە مەسئەلەسى.

بو توغرىدا دىنىيە نظارتى ئوزنىڭ
 ۋكىلى آرقىلى نار دامانساغا ھەم ۋتسىكە
 مارجەت ئىتىكەن ئىدى. بو مەسئەلە ھەم
 موسسەلەرنە قاراب، مەسلمانلارغا حج گە
 بارىرغا رخصت ئىتەرگە قاراقىلغان. حج گە
 آلب بارىر قايتارە ئىشى روسفلوت جەمئىيە
 تابىرلىغان. بو جەمئىيەت ئوزنىڭ بو حقدە
 اعلان اسلام مجلەسىندە چ قىلۈنى ئوتتۇ
 مارجەت ئىتىدى. ۋە اول اعلان ۴ نچى
 نومبر اسلام مجلەسىدە باسلىدى. حج گە بارىرغا
 تىلوچىلەر اعلاندا كورسەتلىگەن آدرىس
 بوينچا روسفلوت ادارەسىندە مارجەت قىلىپ
 معلومت آلا آلار.

۵ - امام موئىن بالالارنىڭ مەكتىبە

رىنە مانەسىز قىبول ئىتو ۋ آلاردان اوقو

پاسن كۆب تۈلەتلمەو مسئلەسى.
 دىن خادىمەرنىڭ بالالارنىڭ اوقۇ
 قى تۈلەتو توغروسىدا مەركىزە بوڭۇنگە
 نەز ئشلەنگەن بىر ئىنستىتۇت كەسپە يوقلىقى مەلۇم
 بولغاچ، بو حەقكە مەعارف كەمپسار ياتىئە مەرا-
 جەت ئىتىدەك بومەسئەلنى كالىگىگىمە جەلسىندە
 قاراب ئىتەجەس دىنىيە نەزارتىئە خەبەر ئىتەرگە
 وعدە قىلد ئلار.

۶ - يوقارتىدا سۇيلىنگەنلەر گە باشقا
 مەنى خەبەر ئىسەمىنەن ۋەتسىيەك رەئىسى
 كەلىن ئىبەدەش ئىسەمىنە يازغان يەنە بىر
 داۋلەتدار ئىدىنى. آندە باشقا شۇرالار كە-
 مەتتە، مەسلىمەنلارنىڭ دىنىيە احتىياجىلار ئىناياخىشى
 قارىغان ئۇچۇن شۇل جەملەدەن دىنىيە تەشكىلات
 قانۇنىي تەسدىق ئىتەكەن ئۇچۇن ھەم دىن
 ئوقۇتۇرغا رەخەت ئىتەكەن ئۇچۇن تەشكىر
 قىلغان ئىدىنى. آندەن سەرگە مەكتەپلەردە
 بىئەگە قارىشى سوزلەر سۇيلىنمەو كەمپسار
 سىۋاق مەسئەلەلەر خەقنە تەلەكە بىيا ئىتەلگەن
 ئىدىنى.

بىر مەكتەپدە بالالار آلدەن بىر مەلىمەنىڭ
 بىن كىتابلارنى تەشكىل قىلىشقا بىر تەسۋىت
 ۋە خەقنە بىر ۋاقەدەدە كۆرسەتەلگەن ئىدىنى.
 بۇنى قارىغاندىن سوڭ، ئىسەمىيە ۋە ئىبەدەش
 بۇندى ۋاقەلەر خەقنە نەزارتىئە ئىدىنى
 بولغانلىقىدىن كەلە، بىز بېت خەقنە نەزارتىئە سارىزىم
 ۋە كۆمەتتى قوللىنىدىغان خەتتە نېگىراموتىنى كۆيىنچە
 ئالاق، يوقسە، پەلەم ۋە مەعارف جەمەتىدەن يېتەش
 كەن خەلق كەشنىڭ دىنىيە خەسەنە تو قىنماو
 ۋە ھەر بىر مەقسەت ساناغان نەرسە سەنئەت قەلەمماو

تېشىلا كەننى آڭلى، شۇنىڭ ئۇچۇن بىز خەقنە
 نەزارتىئەنى كۆتەرگە، تەرشابىز ھەم كەلگەن ئىدىنى
 ۋاقەلەرنى كۆرسەتەشكە، باشقا چاۋا چاۋا
 سەنى كۆرۈپ، مۇنە بو مەكتەپدە گە ۋاقە
 خەقنە زاپۇس ياسار بىز، دىدىنى. داۋلەتدە ئىدىنى
 باشقا مەسئەلەلەرگە دە قەت قىلناچا ھەم بىيان
 ئىتەنى.

۷ قازان سەفرى خەقنەدە.

مەسكەۋگە بارىقۇبۇردان سۇڭ تانام-
 ستان جەمھورىيەتەندە گە مەسلىمەنلارنىڭ بەزى
 دىنىيە ئىشلەرى توغروسىدا تاتارىستان خە-
 مەتتى بىلەن سۆيلىشەپ آڭلاشۇۋۇپ لازىم
 كۆرۈلدى. شۇنىڭدىن قازانغا بارىقۇبۇردى. بىزنى
 تاتارىستان جەمھورىيەتەندە سەۋنار كۆمەتتىسى،
 تاتسىيەك رەئىسى نەبىي، ھەم مەركىز رەئىسى
 رەبىرىن ئەزەسەنى كۆرسەتتى بىزگە سەۋنار-
 كۆمەتتىسىدا رەسەم قەبۇل ئىتەنلەر.

خەسەت ئىتەكەم مەسئەلەلەرگە قەتەتە
 نەزەك جەۋابلار بىرگە نەزەن سوڭ ۋە بەزى
 ھەرىيەت سۆكەندەن خەسەت ئىتەكە ۋە بە
 قىلغاندىن سوڭ، دىنىيە نەزارتىئە تۈبەندە گە
 تەلەكەرنى خەسەت قىلدىلار.

(۱) مەسلىمەنلار دىن ئىشلەرنە تەلەقلى
 بار قەت قانۇنلاردەن فايدەلانۇشقا ئۇچۇن،
 قەنۇن سەنئەت قىلغان مەسئەلەلەر نەزە تەكرار
 خەكۆمەتتەن سەۋرەپ مەسئەلە نەزە ئۇچۇن
 دىنىيە نەزارتى ئۆزىئە تەبەق بولغان مەسلىمە
 نلارغا شۇل قانۇنلاردان مەلۇمات بىرەپ
 تۇرسەن ئىدىنى.

(۲) دىنىيە نەزارتىئەنىڭ اورنلاردە ئىدىنى

لقلارینی شؤل اوشانولاری جیبر گهن
اسلامدا تقدیر گه اوشانوسه بهیلی کورلگهن
فایدالارنك نچك بواغانن اسلام تاریخی
کورسه، تهر.

تقدیر مه مسئله سینه اعتراض.

بعضلر تقدیر مسئله سینه بهیله نب
ته یته لهر: «تقدیر گه اوشانو کشتنی بالقوا-
لتغاه، شسزلک که، بر نه سه شو چون ده
قایغر ماسقا تونده، کشتنک همتسن لکنه
سبب بولا، تقدیر گه اوشانغان خلق آرتقا
قالا، ششکلای حالق آلدندا اوزب کیته،
مسلمانلارنك حه ضر گه حاللهری بواکاشاهد،
دیلهر.

بو سوزنك حقیقتدهن یراق دکه نلگی
آب آچق معلوم. مسلمانلار تقدیر گه نیک
نق اوشانغان پیغمبره وه صحابه، روقنده
غایت تیزلک بلهن آغا کیتدیلهر. بر قوم
تقدیر گه اوشانونسک، عناسن دوروست
اگر-لاماغان الله یازماغان شس بولماس،
دیب یانقن قومنك ارتقا قالا چاغی بیلگولی.
بونک سببی ایسه تقدیر گه ایماننک معنا-
سن دوروست آکلامیچا، جبریله مذهبنه
کوچوده.

تقدیر گه اوشانوه نهرسه، نی سببن بولنا
کرو برله، الله هر ششنی سبب آرقولی
بولوون تهقدیر نیتکهن دیمکر. تقدیر-
گه اعتراض قیلوچتلار بوسوزلهری بلهن
جبریله مذهبنه بهیله نکهن بولالار.

ده بو مسئله بیک آچق سویله نکهن. مونی
اینان نیتب توررغا حاجت ده کورلمی.
الله تعالی قرآنده مسلمانلارنی تقدیر گه
اوشانولاری بلهن مافتی وه شول تقدیر گه
اوشانولاری سببلی کورگهن فائده لهرن
سوی.

أل عمران سورسنده الذی قال لهم الناس
ان الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم فزاد
هم إيماناً وقالوا حسبنا الله ونعم الوكيل.
فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم يمسهم سوء
وانبوا رضوان الله، والله ذو فضل عظیم.

پیغمبر مزك هم صحابدرنك تاریخلارن
نیک شرب فاراساق، الازنك تقدیر گه بیک
نق اوشانغان قلاوی وه شونی عمده
کورسه تکه ناکله ی کورله. آلا: هر
نهرسه الله تقدیری بلهن بولا. الله یازماغان
شس بولمی، ششکه کور شور گه ده اندان
اری نول قیلرغا کیرهک. لله نك عالمگه
نویغان نظامی، یولی شول. ولن تجد
لسنه الله تبدیلا (۱) دیگهن.

شول اوشانوبلهن روحلانب، آلا زور
شسار کورسه تکه نلهر. مدنیت باسقنچنک
نیک توبه گی باسما چاسندان باشلاب،
آرغنا هر نچنده نیک بوغاری باسما
چاسنا کوتر لکنلر.

بو بولا- قارشتلارینا چققان توتقار-

(۱) الله نك بولن آلماشدرا آلمایا-
چاقن) دیمک نپسر ائل سورسنده
وملانده شول معنده ینه اینلهر بار.

جېرىيە مەزھىبى

تەقدىرگە اوشانو بىلەن جېرىيە مەزھىبى بىرگە يورتىمەسكە، بولارنى اېرىب بارىدە كىرەك. قەدىرگە اوشانو چىنلار كىشىلەر. نىك ئوز تىلەكلىرى بىلەن ئىشلەنە تورغان ئىشلەرى بارلىن ئەيتەلەر، كىشى. لەر ئوز ئىشلەرنى اللە تەقدىر ئىتكەن يول، سىبىكە كىرىش يولندان ئىستەرگە كىرەك. جېرىيە مەزھىبىدە ئىسە كىشىدە بىرەدە اختىيارى فعلى يوق، بىر ئىشلەرنى مەشئىنا كىك ئىشلىلەر. دىوارغا قاچقان قاداقتا اختىيارسىز كىرگەن كىك، كىشىلەردە بىر ئىشلەرنى شولاي ئىشلىلەر، دىلەر.

بو مەزھىبىنىڭ يالغىشلىقنى ھەر كىم بىلە، بو مەزھىب ئىسمى بولسادا، بو مەزھىبىدە بىر فرەقەنىڭ بولۇوى بىلنىمى. بىندە دە اختىيار يوق دىمەك كوكىدە قوياش يوق دىمەك بىلەن بىر اېرى، بىز ئىشلەرىزنى ئوز تىلەككەن بىز بىلەن ئىشلەگەنلىكىمىزنى بىلەنمىز، مەنى غىل بىلەن ئويلاغان كىشى شېئەسىز بىلەدر.

فائىدە.

بالقاو نادان تىسكەرى كىشىلەر احتىياج ئۇستىكە كىلىپ باسماغاندا تەقدىرنى جېرىيە بولى بىلەن بوتاب، ئوزلەرنى باشقالارنى دا ائىدارغا، وجدانلارنى بۇرچىمەسقا تىرشالار. آلازغا شولاي ئىتەرگە كىرەك، بولاي ياردەملەر ئىتەرگە كىرەك، يوقسە ئىشنىز بارماس، شوندى ضررلار ئىتەر بىز دىپ سۇيلىسەك، آلا: اللە يازماغان

ئىش بولماس، اللە يازغان كورسەن» دىپ قارشىلىق دور-تەلەر.

احتىياج كىلىپ باسقاندا آلاز شوندى سوزلەرى تاشلاب، ئزلەرنى كە تۇتۇنلار. بۇلارغا بو مەسئەلنى احتىياج بىكنى ائىلانا، شوندى مەجبورىت كورمەگە نىدە آلاز بو مەسئەلنى ائىلى المىلار.

تەقدىر مەسئەلىسىدە ئىلمى ياققان قاراش.

تەقدىر ئىلمى بىر حەقىقەت بولپ، علم بونىك بارلىقنى اثبات ئىتەدر. دىنيادا بۇلپ تۇرغان نەزەرلەرنى ھەر قايسى بىر سىب بىلەن بولۇوى، ئول سىبىلرەنە باشقا بىر سىبىب بولۇوى، شولاي ئىتەب سىبىلەر تىزمەسى حاصل بولپ بولمىدە بىر مەبنا، نەقلىدە استىنادگە، بىر باشلانغۇچ قىياپەت تەرەلۇوى كىرەك. ئىش شول مەبنا بولغان ذاتقاۋە اناك تەقدىرەنە قايتىپ قالادىر.

بىرە اور مامغا اوتىغا بارسا، بوگەسىب بىر نەچى تىلەۋى ئىككىنچى اوتىن كىرەكلىكى، اوتىن كىرەكلىكىدە سىبب جىلنووۋە اشاۋ- ئىچوگە احتىياج بولۇوى مەلۇم. شونىڭ كىك احتىياجلىار ۋە سىبىلەر تىزمەسى حاصل بولپ، بارا تۇرا بىپوك ذىك تەقدىرەنە قايتىپ قالادىر. شونىك ئۇچۇندە قراندا «والىيەرىج الامىر كىلە» دىپ ھود سور مەندە ئەيتىلگەن. بىتون ئىش ائىكا قايتا، دىمىكەر. بو جەملەدەن سوڭ: (فاعىدە ۋە توكلەلىيە) جەملەلەرى كىلىپ: بىس ائىكا عبادەت فىل،

ئیتیمی، هر ئشنىك تۇبى اللهعا فایتوينا
 اوشانا. بو ئیسه تول بولب چيکسز بر
 ئشلىك لیلککه و آغا آنلارغا سبب بولاد.
 توکل اسباب طبیعیه‌نى ئزله‌ذوگه، قولدان
 کیلگه‌نچه سببلر گه کرشکه‌ندهن سوک،
 اللهعا توکل قیلب، تۇرلی وسوسه‌لەر گه
 التفات ئیتمیچه بر مانع قارشندا قاوشا-
 میچا ئش کورر گه قوشادر. عصر سعارتنىك
 بونى اثبات اینکهنن یوعارى دا سولمهن
 ئیدک. تارىخدا مشهور زور کشتلەر
 ئشله‌گهن ئشلهرن یازمشقا اوشانو آرقا-
 سندا ئشله‌گهنلکلهری آچق معلوم.

بوندی زور ئشلهرنى ئشله‌وچنلهر
 اعتماد على النفس (ئوز ئوزوگه اوشانو)
 آرقاسندا ئشله‌گهنلهر دیسه‌لهر،
 بوصفده کئشده تقدیر گه اوشانو آرقا-
 سندا بولغان دیبز. تقدیر گه اوشانو الله
 طرفدان تزلگهن سببلر گه کرشو دیمک
 بولدیغندن، توکل ئیه‌سی یالاقولقضا
 سالشماینچا، هر سببکه کرشور گه کیرهک.
 سببکه کرشمه‌ینچه هر نهسه اللهدن کیلر
 ئەلى، دیب تقدیر گه اوشانو بولما یاچاق.
 تقدیر و توکل ئشلیکلیکه، ترشودا. بونى
 پیغه‌مبهر بزنىك (اعقلها و توکل) دیگهن
 بیک فسقا سوزی آشکلانادر. (ته‌وه گنى
 تلك تشاولا، سوکرا اللهعا توکل قیل)
 معناسندا. حنفی مظفر.

دیمکر. بو آیتلهرده ایس کیتهرلك علمى
 و فلسفى حکمتلر بولنووی اچق معلوم
 بتون نهر سه‌نىك مرجعی «رب» بولب، بز
 ئیسه «عبك» بولابز، عبودیت کورسه‌تو و
 امرینه بو یسنوبیلگلی بزنىك بورچئبز
 بولب قالا. شونك ئوچونده (فاسعبنده)
 دیبلگهن. ئوز آربز داعی خام و داهیله-
 ربزنى احترام ئیتونى ئسته‌گهن وجدان،
 بنون خدمت و دهالارنىك مرجعی بولغان
 ذاننى احترام ئیتونى بیگرهک ده طلمب
 ئیتدر اول بیوک ذائقا بولغان احترام
 عبادت آذلوب، پیغه‌مبهرلهر ارقلمی بر
 فاعده استننا آلتغان.

(وتوکل علیه) دېدی.

بز هر ئشنىك اللهدان بولوون آشلاب
 سببلرنه کرشسه‌کده هر وقت تله‌گهنمز
 بولمى، قای چاقدا سببلرنى کوره‌ آلمى
 فلابزدا موفقیتمسزلىك لر گه اوچریمز.
 شول وقتلاردا بزک توکل قیلرغه اللهنىك
 عالمگه قوشغان سببن دقت بله‌ن تیکشور-
 گه کیرهک بولا.

تقدیر و توکل فائده‌لهری.

تقدیر گه اوشانو کشتنى کشى ئیتده،
 کرشکهن ئشنده نق بولب ئومیسز-
 لککه توشمى، یولندا ئوچراغان مانعله‌رگه
 فارسى تور، مال صرف قیلودا سارانلق

اسلام دینی، فنی حقیقت- ارگه موافقتی.

اقتصاد، سیاست، اجتماعیات باغندان
تورلی صنفلارغه بولیند گهنلر. نسل، نوروغ
جهتندن مگله رچه قوم و قبیللر که طارما.
قلانغانلار. اخلاق یاغندن تورلی تاریخی
عنعنهلرنیڭ تائیری، تورمش قانونلرنیڭ
تورلی طولقونلری چایقاروی ایله تورلی
اخلاق آغملرینه بیرلگهنلر.

دین یاغندان مگله رچه منمبارکه
بولینوب، تورلی منهب و دین اهللری
برسی ایکنچیسینه قارشی صفلر باغلاغللر.
ایندی شوشی قدری نوری احوال
روحیه، طبیعت، تورمش، اخلاق، دین،
اقتصاد، سیاست، جهتندن چوب چوبار
اولغان بوتون بیر شاری کشیلرینی «اسلام»
نیچک ایتوب اوزنیڭ قانون دائیره سینه
علمی، شعاری (لوز نعیسی) آستینه صبره
آلورغه ممکن؟

(۳) اسلام دینی، نیچک بو قدری چو-
بار آدم بالالرنیڭ روحلرینه، تورمشلرینه،
احتیاجلارینه دینی مناسبتلرینه، طبیعت.
لرینه موافق ایتوب قانون و شریعت توزو-
گان اولورغا ممکن؟ وتوزو گهن قانونلر
یده نیچک ایتوب وتون بیر شاری کشیلر
نی قناعتلندررگه و احتیاجلرینه کفیل
اولورغا ممکن؟

(۴) «اسلام» انسانیت دینی اولغاچن
بوتون بیر شارنغنی آدملرینی بر فارندا.
شوک نقطه سینه طوپلارغه کیرهک اولدر.

I نچی نومبر «اسلام» مجله‌سند
اسلام، «مساله» عمومیه» دینی اولغانی،
بوتون بیر شارنغنی کشیلرگه دین عمومی
انسانی اولغانی اثبات ایتمش ایدم.

بو مقاله‌مه کوبدن بیرو باشقه دین
اهللرنیڭ محررلرنیڭ، بعضی بر فن اهللر-
ینیڭ اسلام ئوستینه ویره تورغان بیش
سؤاللرینه ایضاح یازا باشلایم.

اول سوئلر اولشولارد:

(۱) اسلام دینی عربستان چوللرنده
میدانه کیله گهن، اول زمانده غاومومعارف
یوقاری دهره جهگه چقماغان، بیر شارنغ
تورلی فنی حقیقتلر آچلماغان، عربلر اوقی،
یازه بلمس، نادانلق دریاسنده یاشاگان
بر ملت، محمدعم اوزیده اوقی یازه بلمه گهن
برامی اولغان. بناء علیه شوشند این نادانلق
ایچنده طار محیطده، قصنقلنده، اوقی، یازه
بلمه گهن بر کشی طرفندن توزوا مکان
«اسلام» نیچک ایتوب فنی حقیقتلر که موافق
اولورغه ممکن؟

(۲) بیر شارنغ میلیادیار مدن آوتعراق
کشیلر وار، بو کشیلر تورلی اقلیم لرده
یاشیلر: بعضلری ئسی، قایسیلری صالحون،
قایوللری اورطا، معتدل منطقه لرده عمر
ئیتلر. مثلا: بوز دیگگزلری یاغندن، قای
برلری خط استواءده... بو کشیلرک
اقلیم شرطلرنیڭ تائیری ایله تورمشلری
تورلیچه اولورغه توغری کیلدر.

جواب یازو اوچون نیچه یوزلەرچه بیتلی
کتاب یازلورغه تیوشدر. شول وقتده غینه
چن معناسیله حقیقت آگلاشلور. لیکن
حاضرگه قسقلق ایله گنه اولسه ده ایضاح و
جواب بیرونی معقول دورم.

اسلام دینی ئوزی بو سوائلرگه
توبانده گی جوابلری ویرهدر. قلمنی اسلام
دینینه تابشردم: اسلام ئدیته:

« ۱) درست معارف و مدنیتدن
محروم بر چولده طاغ و طاشلر آرمسند،
نادانلق ایچنده اوقی یازه بلماس محمدنعم
واسیطه سیله ظهوره کیلدم. لیکن شولای
اولسه ده بوتون باراق دئیسنده فی علمی
و فنی حقیقتلرگه موافق اولاراق مشروع
اولدم.

« ۲) بیسر شارنده فی آدم بالالری،
طبیعت، اخلاق، دین، اقتصاد، سیاست،
قومیت و صلت اقلیم، صیغ جھتندهن چوب
چوبار، لیکن بوتون سینی عمومی انسانیت
و عدالت قانونلارم و شعار عمومی ایله دائره
مصدردم.

« ۳) آدم لرگه تور مشلری، احتیاجلری
دینی مناسبتلری، طبیعتلری تور لیچهدر،
فکرلری عقللریده برسی بر سینده متناقض
در. لیکن مرحمتلی، کیلگ، حقیقت نیگزینه
قورلغان قانونلرم ایله آدم لرنگ احتیاجلر
ینه متکافل اولدم.

« ۴) آدم بالالری بیسر شارنده هر نه
قدرلی مختلف اولسه لهرده بارچه سینی بر

شول فاریک اشکنی تأمین ایتدیرک اسلام
سله رنی توزو گن اولورغا کیره ک. اسلام
اوزنگ شوشی حالده توزولگاننی کور.
سته آلمی؟ شول روحده عملگه قویلغا
نی؟ قویولسه اسلام دنیاسی نه اوچون
طارانق؟ نه اوچون جهادا ئولک حالینه
بیلگان؟ سببی مسلمانلق توکل می؟

« ۵) حاضرگی زمانده اسلام دنیاسی
شرق خلقی آور پالیلرگه سرما یهدار لرگه
اسیری حکمنده یاشایلر. اسلام دنیاسینگ
بو قدری علوم و معارف من محروم، تحقیقه
و عنده آرتده قالولهری اسلام دینینگ علم
عصرند، یاشارگه صلاحیتی یوقلعدن تو.
گلمی؟ اگرده یاشارگه صلاحیتی اولسند
اوچون یاشاو اوچون کوروش مبداننده
اسلام دنیاسی شرق خالقسی یگ گنون
کورایز؟ بوایس، اسلام دینینگ بیگلوی
نوکل می؟ بلمو اولماسه اسلام نه جواب
بیر؟

۲۰ نچی عصرنگ ویرمش شوشی
بیش سوائینه اسلام دنیاسی جواب بیررگه
بورچلیدر.

شوشی سوائلرنی جنتکلاب جوا
بلری فافتدر، واقعهلر ایله، تاریخی، علمی
عم اسلام دینینگ طبیعی، چومسری ایله
ایله چیشلسه، تحلیل ایلسه شول وقتده غنه
«اسلام» نگ حیات انسانیدنی تأمین ایتکان،
حقیقت نیگزینه قورلغان، دین عمومی انسا
نی اولوی جانلی صورتده آگلاشلور.

البته بو سوائلرگه چن معناسیله

قارنداشلىك نۇقتەسىنە توپىلادىم. اول نۇقتە نىدە انسانىت ايتىم. انسانىت اساسىندە عمومى قانۇنلار، اساسلار ايله تاكىدوتا مېن ايتىم. آفتقده ۵نچى سواىلگە جوابنى وىرەم: اسلام دىياسىنىڭ عمومى شىرق خىلقلىرىنىڭ حاضرگى حالگە توشۇلەرىنە بىن عىبلى توگىل مەن. چونكە بو حالگە مېن سبب توگىل مەن. مېن اسلام دىياسىنى تورمىش كوراشىدە، ھىچ بىرىگىلمەسلىك قانۇنلار ايله تا مېن ايتىم. بوتون علوم و معارف كە تىمسك و طلب ايتونى امر ايتىم بو شاھىد مۇنە قرآن كرېم؛ مۇنە توزوگان اساسى قانۇنلارم. اسلام بالالىرىنىڭ بو حالگە توشۇى اسلام دىنىدەن طىش سىبىلردىن اولغاننى اعلان ئىتەم.

اسلامغە قارشى، مەكە سىدىلەرى، زادە لىرى، روم آرمىلەردىن باشلاپ صلىب احمر اردولەرى شوشى كۈنگە قەدرى بوتون دىنيا ايمپىرىيالىستلەرى، كاپىتالىستلەرى، ايمپىرىاتورلەرى، گېمىنراللەرى، مىسىيانىرلەرى، ماناخلىرى، پاپالەرى بوتون سىياسى كۈچلەرى، اقتصادى قوتلەرى، علم و فن قوراللىرى ايله اسلام دىنىنى بىررگە طىرشىد. يەنە، اسلام دىنىدە قىلماغان، رىئالىستى، ئىرغىمان يالغان و بىھىتاتاننى قالدۇرما دىلەر. مۇگىلارچە يىللار بويونچە اولغان شول ھىجۇم لىرى ايله اسلام بالالىرىنى اقتصادى ضەيفلە تەدىلەر. توزولمىش صافى اخلاقلىرىدە بايتاق بوز دىلار. بىرلەرن، دولتلەرن طالادىلەر. مۇنە آوروپالىلارنىڭ ايمپىرىيالىستلەرنىڭ،

بوتون مىسىيانىرلىرىنىڭ قىلغان ھىمتلەرى شول اولدى!

لىكىن مېنىم مقدس قانۇن اساسلارم، قانستىتوتوسىيالىرىم نى ھىچ بىر كۈچ اىلەدە بىمەرە آلمادىلەر. بىلكە مېنى دىشمان كۈرب قارشى كورەشكان انسان بالالىرى اولدىلەر تورمىش قانۇنلارنىڭ مەجبۇر ايتولەرى آرقە سىندە پارلامېنتولەردە، قانۇن مۇسسەلە رىندە «اسلام» قانۇنلارمىنىڭ كۈبىسىنى دستور ايتەرگە مەجبۇر بولدىلەر. اسلامنى بىمەررگە دىيۈب استىعمال ايتەش فن زاقونلەرى، علم قوراللىرى اسلام قانۇنلارنىڭ چىن لىقىنى، ھىقلىغىنى اثبات ايتەرگە حاضرلەنگان قورال اولوب چىقىلەر. بىنا ئىلىھى مېن اسلام دىنى بىمەرلەمەم و بىمەرلەمەم. ھىر ھىيات، چىر ھىكىمەت، آزاد فن، عقل ايله بىر بىر باشا بىچىم (لىظھەرەلى الدىن كەلە).

كىلە چىكە بوتون بىطرفى علم و فن ايدالارنىڭ احترام ايتە چەكلەرىمە بوتون قەدى سىتەم ايله امىنىم (ان لىنىن اوتوالعلم مەن قىلە اذائىتىلى غلبەم بىخرون لادقان سىجدا) (۱۸ سۇرە ۱۰۷ آيەدى). مۇنە اسلام دىنىنىڭ بىك قىسقلق ايله، قران آيتلىرى، ھىدىت اىضاحلىرى واسىطەسىلە بىر كان جوال بىلارى.

ايندى قىلمى ئوز قولمە آلوب بىرنچى سواىل جوابىنىڭ اورنلارنى واقىلەرنى كور گازوب اىضاح وىرەم.

I

درست، «اسلام» عربستان چوللەرى،
طاو طاشلىرى آراسىندە، مەنئىتەن مەجرۇم
مەھىپتە، قانلى قىسقىلىق آستىدە تۈزۈلە
باشلادى. قاچۇپ پۈصۈبقەنە قانۇنلىرى اوگرە-
تېلە باشلادى. لىكىن مۇندە ھېچ بىر كەمچىلك
يوق. چۈنكى كىمال حەرىت ایلە كىشىلەرگە
كېچىمىش تارىخلەرنى تىكىش سىكە دورا بىز
كە، بېرىش نەغى بىيوك داھىيلەر؛ انقلابچىلەر
- تەسە غەربتە تەسە شەرقە اولسونلەر -
بىيوك حەقىقتلەرنى، زور انقلابى قانۇنلەر،
نظاملار، دستورلەرنى ھېچ بىر سىيە پادىشاھ
سرايلەرنە، كۈل باقچەلەرنە، بىيوك دورا-
بىنلەرنە تۈزۈمەگانلەر. بىلكە طارە قىسقىلىق
اېچىدە، قاچۇپ پۈصۈب بىر آستلارنە،
ئىدەن آستلارنە اورمانلار دە، پادۇاللاردا
اشلەپ چىقارغانلار. بولار قارىغى حەقىقت -
لەر.

داھىيلەرگە، بىيوك انقلابچىلەرگە بوندا
بىن طارە قىسقىلىق، ئىشلولارى ھېچ بىر شە-
فلەرنە كەمچىلك كىترمەيدىر و كىترە چىكە
تۈكلەر. ائىدى اسلام دىنەنە كىلساك: اسلام
بوتون بېرىش نەغى آدم لەرگە تورمىشلەرنە
اجتماعى حىيانلەرنە زور انقلاب، سىياسى
كىشلەرگە، اقتصادى آغەم لەر غازور اوزگا-
رش، مەلت چىمىلك قوم چىمىلك، دىن چىمىلك نازاعلا-
رىنە، قىتئەلەرنە، اختلافلىرىنە، چىمىلك، بوتون
قوللار، فقيرلەر، مەسكىنلەر، مەظلۇملەرنى
پادىشاھلەر. زادەلەر، ئەرىستە قراتلەر قوللا-
ردىن قوتقاروب، ادارە مستەبدلەرگە زور

ضربە اورەچق بىر دىن انسانى، بىر دىن
انقلاب، بىر دىن فطرى تۈزى ائىدى.

ائىدى شوشىندىن زور انقلابى قانۇن-
نەردىن عبارت اولغان اسلامگە شول زەندە
موجود اولغان روم ائىمپىراتورى ھىرافىل
سرايلەرنە، فارسى پادىشاھسى سرايلەرنە
مىصرگە مەقس قوناق لىرنە و باشقانلار.
بىن گە اولسون مستەبد حەكىمدارلەر دورا ستلەر
ئىدە تۈزۈلۈرگە امكەنە يوق ائىدى. مۇنى
ھەر كىشى توشۇنور، بىلور بىر حەقىقتە بىلكە
اسلام دىنى، طب طىن، طاو طاش آرسى،
قىسقى بىر مەھىپتە. سىياسەت زىنجرلەردىن
بىراق، مستەبدلەر كۈزىدىن طاشلاندىق بىر
نقەدە، ظاھىر اولورغە تىوش ائىدى. طەبىئى
قانۇن شونى تەلە ائىدى. ھەم شولاي اولدە.
مەكە طاغىلارى عربستان چوللىرى آرسىدە
ظەھورە باشلاندىق. بىر نەچچە و حىيى الھى اولغان
«اوقو!» امرلى حر اطاوند ايلالتراب كىلوب
طردى.

ائىدى بوندا بىن نقەدە مەيدانە كىلىشى
«اسلام» نەگ شەرفىنە، كەمچىلك كىترمايدىر؛
بىلكە اسلامگە شەرف، قەدر نەگە كوتە-
رەدەر.

II

درست، عربلەر اوقى، يازە بىلماس امى
مەلت، مەھمەدەم دە اوقى يازە بىلماس برامى
ائىدى. بوتارىغى حەقىقتە در. فى الواقع بوتون
كىشىلك دىنەنە كىلە چەك الھى دىن، شو-

تاریخی صورتده کامللا کیسه ایرشدرودر
بو ایسه حاضرگی فن اصطلاحنده تکامل
قانونی «دیمکدر» (قرانگ باشندهغی «رب
العالمین» نظمی ایله بوتون عالمنگ تکامل
قانونچه یاشادکنی بیان ایتمشدر) ایندی
بوکون بوتون فن ایبالری، علم کر-
سیلهری شوشی تکامل قانو نینی قبول
ایتمشدر (۳ خلق الانسان من
علق «کشی دنیاسنی علقدن یاراتوچیدر»
دیدى.

علق عرب تلمده کوچک جانوار چق
معناسندهدر. دلیل: (۱) ابن الاثیر قران
وحدیثده کی غریب لغت لرنی نصیر اوچون
یازمش «نهایه» اسمای اثرنده «العلق دو-
بیه» «علق کوچک جانوار چقدر» دی
۳ ج ۱۳۹ ص ۲۰) فیروز آبادی قلموسنده ۳ ج
۲۷۵ ص. «العلق دو بیه» علق کوچک
جانوار چقدر دیب بیان ایتمشدر. (۳ لسان
العرب صاحبی ۱۲ نجی ج. ۱۴ ص «العلق
دوبیه» «علق کوچک قورندر» دیب تعریف
ایتدر.

علقنگ شوشی معناسی مراد اولونی
۴ نجی سوره برنجی آیتده اتقوربکم الذی
خلقکم من نفس واحده: صافنگز شول
ربگزننگ امر لربینه قارشودن که، اول سز
کشیلرنی بر نوع نفس (جانوار) دن یارا-
تمشدر «دیوب علقدن مراد نفس ایاسی
اولغان بر قوع قور تچق، جانوار چق اولغا.
ننی بیان ایتمشدر.

بلماس محیطده باشلانغان «اسلام» فنی
حقیقتلر که نیچک موافق اولوب توز لور که
مکن؟ دیگان سواهل که قرانده کی حقیقت
لرنی مازاب کورگاز وایله جواب اولاچقدر
بونى بیان اوچون اسلامنگ باش سوزی
اولغان برنجی وحیدن باشلایم

جناب حق برنجی وحی ایله علق سو-
رسندن ۵ آیت ایذردى. اول آیت لر:
(۱) اقرا بسم ربك الذی خلق (۲) خلق الا
نسان من علق (۳) اقرا و ربك الا کرم-
(۴) الذی علم بالقلم (۵) علم الانسان ما لم
یعلم: اوقو! ربگ اسمیله که، اول خالقدر
(۲) اولرب کشینی علقدن (جانوار چقدن)
یارانمشدر (۳) اوقو! ربگ بوتون کریم لهر-
نگ کریمیدر. (۴) که قلم سابه سنده علم
نصیب ایتوچیدر (۵) کشیگه بلمه گن نرسه-
لرنی بلورگه علم ویروچیدر.

مونه شوشی قسقه غینه آیت لهر ایله
بوتون پیر کشیلهرینگ ئوز آلدینه، علمی
۳ حقیقت میدانه قویدى: (۱) عالم انسانگ
ترقی ایتوی، تعالیمی، مطلقا علم، قلم، اوقو
سایه سنده اولاچق ایکاننی بیان ایتوب
اوقو، اوقو! دیب قاباقلاب برمان ایتدی.
بو ایسه بوتون جمعیت بشریه نگ علم و فنی
قبول ایکنان ثابت حقیقتدر. (۲) ربك الذی
خلق دیوب اللدننگ عالمی یاراتوی، تدبیر
و تصرفی ربو بیت و تربیه قانونینه بنا
ایتلکنی اعلان ایتدی. تربیه: تبلیغ الشیء
الی کماله شیء فشیء ایکنان معنادهدر یعنی
مادهنى، نرسهنى آقونلەب، آقونلەب قنە

شولای اولغاچدن «اسلام» الكبرنجی باشلانغان چاغندوق، بوندن ۱۳۵۳ یل ئلك رمضان آینده، قدر کیچه سنده حرا طاوینک طاشله‌ری آره سنده کشی آنالار- نك نسل ماده سنده گی علقدن، کوچك جانوار چقدن، یاراتیلهدر دیوب بوتون عالم انسانعه اعلان ایتمشدن.

اسلامنك شوشی اعلاینه‌مك یل او- تدکن صوگره، علم حرملری، کیما اسباب- بلری، فننی قورال لار کامللاشدکن صوگره غنه ۱۶۶۷ نچی یلده (دوقتور شرف الدین مغمومی بیانینه قاراغاند ۱۶۷۷ یلده) دانسیبعده لوئی هام اسملی ذات طرفندن ایلرلنك نسل ماده سنده کوچك جانوار چق اولدعی کشف ایلمشدن.

بو جانوار چق حقنده دوقتور شرف الدین قاموس طبینده اوزن معلومات بیره در. مونده قسقه غینه سفی کوچره‌م، آتالرنك نسل اورلغنده اولغان شول جانوار چق هر حیوانك جنسینه، نوعسینه کوره تورلی اولادر. کشیلرک نسل ئورلغنده می شول جانوار چق، ملیمتره نك م- گنه ایللسی نسبتنه ئوزونلقده در. بر اوچی ششکلی، ۲ نچی طرفی غایتده نیچه در، برنجسی باش، ۲ نچسی قویره ق ایکی آره سی گاوده دیوب

بیوک انیسفلا بیدیده ب. ئیفرون ۶۱ نچی ج ئسپیزمه توزویک ماده سنده اوزن تفصیل یازمشدن. علم محبلری مراجعت ایده رله ر.

اسلمه ندر. بو جانوار چق حر کتله ندر. حرکتینه باعث قوبر غیدر. عالمدر دقیغه ۳ میلیمتره قدری آره نی یوری آدیلر. شوشی یوروی سببندن حوین اسمی ایله بور تولدر. شول حرکتی سایه سنده آنالده غی یومرقهغه بارب تعلق ایته، یاشنده آشلانو بولوب طوقم بولادر. بو حیوان چقلر بر قاچ کونله ریاشای آلالر اکرده آنالده ضررلی ماده لر اولسه بو حیوان چق لر ئوللار. شونلقدن اول آذان بالا بولمایدن، صبر بولادر. موکئا تورکیچه «بزیرات نطفیه» یا که «حوینات منویه» دیوب اسم بولمایدن. «آروپا تللارنده» ئسپیرمه توزویک «Сперматозоид» دیوب اسمله ندر.

قرآن کریم اصطلاحنده بوکئا «علق» دیوب اسم بیرلمشدن. اما صابلوکی روسچه قرآن ترجمه سنده علق سوزن огуствив шаякровь. «اویوشقان قان» دیوب تر- جمه سی، ترجمه ده گی نیچه مکلهرچه خطا ترجمه لرینك برسی اولد غندن. بالخاصه ترجمه سی لغت افاده لرینه، قرآنك الهی تفسیرینه خلاف اولد غندن اعتباردن ساقطدر. (قرآن نی ایندی مسلمانلر اوزلری درستلب ترجمه ایته رگه وقتدر).

مقصده کیله یك: مونه مکه طاوولری طاشلاری آره سنده، نادانلق محیطی ایچنده «امی» اولغان محمد عم که باشلاب اینکان بیش کنه آیتلی قسقه غینه وحیده، ۳ فنی حقیقت اعلان ایلمش گه مک یلکن صوگنه

امىنىم، بىرنىچى سۈپەتلىرىنى تاماملاۋاچۇن
 اسلامنىڭ فەننىي حەقىقەتلىرىگە مۇۋاپىق تۈزۈلۈش
 اولوئىنى كېلەچەك نۇمىرلىرىگە تەرتىپىي ايلە
 يازەرم انشاء اللہ.

ضياءالدين السكمانى.

آدملىر اول حەقىقەتلىرىنى كەشۋايتەرگە مۇۋاپىق
 اولدىلەر. دېمەك: قىزلىرى نە قەدرى تەرقىي
 اېتىلەر اسلام دەگى حەقىقەتلىرى شۇل نەسبەتدە
 آ كۈلشەيلەبار اچقىلردىر. ايشتە شۇنىڭ اۋچۇن
 دە اسلام دۇنياسى نە قەدرى قەدىن و علم حاصل
 اېتىشە شۇل نەسبەتدە عالى دىنلى اولاچقىنە

* قرآن.

ھەر ۋاقت، بول، اى عزيز قرآن، الۋغ يولداش مىڭا،
 ھەر اشمىدە سىن آمر بول، سىن ھامان بول باش مىڭا.

چەن نىت بىرلەن سىنى اوقسام كره روح - جان مىڭا
 ھەر آيتىڭ زور قانۇن، ھەر بىر سوزىڭ بىر ھان مىڭا.

سىن قوياشسىڭ، چەچ نورىڭ چەچ، چەچ بتون دۇنياسىنە
 آوروپاڭ ھەم آمريكاڭ ھەم آفريكاڭ - بار چاسىنە.

ظلمت آستىدە آلار دە سىن بارىدە ياتماسون
 ئەبەدە بار سونلر آلار دە چەن وچەن اللە سىنە

نى سېبىر سىن نورىڭنى تارتىڭ آلدىڭ دۇنيادىن
 مۇمىنىڭ دە كورمى نورىڭنى، كورە تىك رىادن.

بار فەر طوڭغۇغان، خيال باسقان ھەزر باشن آنىڭ
 چەچ نورىڭ زىھار آشقا ئولمەس بورون، چەچ، اول نادان.

عبدالله عرفانى.

توفىق زورېم.

باش بولاب بولمى نىفسكە، شاقشى يولغە اوسترى،
 تارتشا وجدان: «نفس، كر ياخشى يولغە» دىب صورى.
 طوقتامى ابليس بو دنيانى سويوكلى كورسەتە،
 آلدىنە نىفسنىڭ اول تورلى بىزە ئلى گل ساچە.
 شول وقت وجدان مېنم نىشلەرگە بلەمى آبدرى،
 نىفس شىيطان بو بروغى آلدندە دودر قالتىرى.
 شول وقتدا مېن اوقىم تگىرى سوزن قرآن آچب،
 معنوى زور حس بلەن، زور درد بلەن، جان آنب.
 مېن اوقىم، وجدان ئرى، راحتلەنە، لذت تابا،
 كوزلەردىن ئەكرن ئەكرن ئنجو توسلى بەش تاما.
 شول وقتدە باش ايپە نىفس بو قرآن امرىنە
 قول بېرە مڭ جان بلەن جاندىن سويوكلى تگىرنە.
 اى بتون بېر، كوك شاهى سال كوگلىمە حقائق نورن،
 دىب خدايدىن شول وقت نىفسم اوچون توفىق زورېم.

عبدالله عرفانى.

دین.

آدمىلەرگە خداينىڭ زور عطاسى دىندىر
 روح انسان آروغى عقلنىڭ ضىياسى دىندىر
 هېچنە بوق دىنسىز سعادت سن آنى ايتمە اميد
 اوشبو دنيادە تر كلكنىڭ صفاسى دىندىر

آدمىنىڭ طالعى مسعود ايرور ايمان ايلەن
 شېبە يوقىر جانىمىزنىڭ مقتضاسى دىندىر

نفس اماره حقیقتدن ایدارسه انحرافی
 طوغری یولغه کوندر وچی راهنه اسی دیندر
 آدمینڭ باشینا کیلسه بلای ناگهان
 آنڭ اوچون زور جوانچ غم دواسی دیندر
 دین ایرور بیر گوچی کوڭلگه تسلی هم اومید
 قایغو کیلگنده کشیگه ملتجاسی دیندر
 اوشبو دنیانڭ قوامی دین ایله ندر شبهه سز
 آدمه فضل کمالاتنڭ اساسی دیندر
 گر سلامت قالسا دینڭ ضایعانه چیکمه غم
 بارچه نقصان جابری جاننڭ غناسی دیندر
 هیچ توکانماس مدح دین صادق نچه یازساکنه سین
 بارچه خیرات ابتدا وانتهاسی دیندر.

ص، ایمانقلی.

صحیفه لرنده نشر ایتبار وحقننده مجله ادا-
 ره سیننه قیلغان مراجعت مزگه فارشی مقدمه
 نی اختصار قیلوبراتی ترجمه ایتو مناسب
 کور اگه نلگی حقندا جواب آلندی؛
 بناه علیه محراب و منبر اهللهرنی بولغان،
 یایی بولاچاق امام ایبده شلهر مزگه دین
 اسلامنی عصر سعادتده گی حالنچه آڭلاو
 و آڭلاتوده آزمی کوبمی یاردامی بولر
 امیدنی ایله یوقاروده مذکور صفوة العر-
 فان مقدمه سن حرفیا بولمبچا فسقارتبراق
 ترجمه ایتب «اسلام» صحیفه لرنده نشر
 ایتەرگه بولدیم.
 اجتهادبزدمن، توفیق اللهدهن.

مصرده مشهور فرید و جدی السولسی
 لمصری حضرتلرینڭ «صفوة العرفان»
 اسمنده گی تفسیرینه مقدمه اولاراتی باز-
 لغان اثرنی اسلام دینن حقیقتی، سر
 و حکمتلهرنی ایله آڭلاویواننده یاردهم ایتەر-
 دهی مهم براتر بولغانلقدهن شوننی ترجمه
 اینوفکرنی کوبدن باشقه کیلب یورسه-
 ده محیط و احوال مساعد بولماغانغه ها-
 مان کیچیکب کیله ایدی.

دینییه نظارتی خضورنده «اسلام»
 مجلهسی نشر ایتیله باشلاعاچ مذکور مق-
 دمه نی ترجمه ایتو، ایتلگنه ارن «اسلام»

بسم الله الرحمن الرحيم

كياڭ رحمتىدىن قرآن كرىم ايندىر -
 كەن اللەتەلىگە حمىد، بۇتن عالمگە پىد
 غەمبەر ايتىپ كوندەرلىگەن حضرت
 محمد صلى الله عليه وسلم، آنڭ اهل عيال
 و صحابەلەر يىنە و قىامتگەچە آنڭ ايىەر -
 چەنلەر يىنە صلاة و سلامدىن سۇڭ: مەر بىر
 مسلمانغە بىلگىلى كى، درسلىكە قرآن
 كرىم - امتلەرنڭ ايندۇسى بولغان
 اسلام امتىنە نور و آنى ھادىتچى قىلب
 حضرت محمد (صلعم) گە اللە تەلىڭ
 ايندىر گەن سوزىدىر.

اوشبو قوم قرآن كرىم كىلمەسەن
 بۇرۇن ھىچ بىر ياقىدىن اۇيۇشا آلماغان،
 بۇتن اشلەرنى سوغىش و تاللا بولغان
 تارقا قىبىلەلەردەن عبارت ايدى. مونى
 ياخشىلاپ آڭلاو ئۇچۇن توبەندەگى
 رەوشچە آلارنى تىكشۈر قاراو دىرەك.
 بو امتكە اجتماعى ياقىدىن قاراساق كو-
 رەبزدى، بولار تانلى سو، حيوان ئۇچۇن
 اولەنلى قىر ئىزلىپ يۇروجى بدوى قىبىلە-
 لەر بولب بىرلەشە آلمايلار، ازغىنە بىر
 نەرسە ئۇچۇنا ە اونار يىل سوعىش بىر
 اوزدرالار تىدى. اقتصادى ياقىدىن قارال-
 سا بىك توبەن حالە: ايڭ زور دولتلى-
 ەئى دۇيە، قوى بولب بىر قىردەن ايكىنچى
 قىرگە دوچىپ يۇرىلەر، ايت، و سۇتلىرىنى
 ايلە آزقلانلار. تىرنى و جۇنلەردىن كى-
 يۇنلەر، سەودەنڭ ياڭغىز اسمىگىنە بىل

آلش - بىرش دىگەن نەرسەنى ياخشىلاپ
 آڭلامىلار، مەگەر مەكە و طائىق عربلەرنى
 ئوزلەرنىدە ويشر بەگى بىغىنى عرب تا
 رارلان شام و بىمن اوللار يىنە ايتىپ مەر تۇر-
 لى، ماتېرىيە، زىنىت و مىنىت ائىرلەرنى
 آلشترىپ قايتالار، بولارغا باشقالارنى ايس
 كىيۇم، سالم عومما تۇرمش و آحوالە بىك
 قارالار ئىدى.

آلارغە علمى ياقىدىن كوز سالسا،
 نادانلىق و چەھالتىڭ ايڭ چىگىندە بولغان
 لىقلارن كوررگە توغرى دىلە: آلار اوفو
 - يازو دىگەن نەرسەگە ھىچ ئەھمىت ايتىپ
 لمەر، فنلەردىن بىر قىسمى بىلەر، ياكى مەارنە
 ىدەن بىرەر نەرسە تەبىدىلار دىگەن ھىر
 آلاردەن ھىچ ايشتىلىگەنى يوق: فقط آلار-
 نىك بىلگەن نەرسەلەرنى بولسا اولدا ھواسى
 حوش مىلكىتنڭ طبيعتىنە لازم بولغان شعر
 ئەيتو و موندە زور مەكە ايبەسى بولو
 ايدى. عقلغە سالب تىكشۈر قاراغاندا
 شعرلەرنىدە يالڭىز ھىسى نەرسەلەرگە تىشىد
 ەلەر، تەجربەلەردەن كىلىپ چىغان ھكىمەت
 لىلەرگە باشقە نەرسە توڭال. اما كوڭلىنى
 تۇرلى ياقىغە اۇچىرغان، مەنى دىياسىنىڭ
 ماتور لطفى؛ باقچەلارنىدە گىزەپ شولار
 دەن ايڭ مقصود بولغانلارن سايلاب آلا
 تۇرغان؛ الحاصل شعرنڭ روحى بولغان
 حىيال ياتىدىن قاراغاندا چىن شعر اصل
 عرب شعرىدە بولماينچە، بەلكى اسلام
 دىنى ظامىر بولب اسلام مىنىتى بۇتن
 اطرافنى ياقىرتقاندىن سۇڭ (مولدىن)

وقت مەنى سانائەت مەملىكەتلەردەن يېراق تۇرۇپ سېلىنمەن ئىدى. يېرىنىڭ ئول پۇچە-ماغنى ئايسە غەربىستان يارم ئاناسىدە كە، ئول ئورۇپادە بولغان قەتئەلەرنى سۇڭغىنە ئىشەتتە، بو تاوشلار آڭا غايت زەئىف ھالەدە كېنە ئىرىشە ئىدى. سىن وھنە مەملىكەتلەرنىڭ باراھن ئول بلمى، آسيا ئايلە علاقىسى فرس مەملىكەتلەرنىڭ چىگىندە دە ئوزمى، فرس مەملىكىنى ئوزىدە آڭا تۇرلۇق ھۇجۇم و انتقام خەبەرلەرنى ئاشاغىنە مەلۇم ئىدى. بىردەن بىر ئانڭ ئايلە غەرب ئاراسىدە ئىسكىدەن ياقىنلىق و بىيلەنش بولۇپ كېلگەن مەملىكەت بولسا ئولە ھېش مەملىكىنى ئىدى. اما بىر ئىچە مەتبەلەر ھۇجۇم ئاستىدە قالغان روملار ئايلە قىرطا جەيللار و يونانىلار ئايلە قەتئەلەلار ئاراسىدە غەنى نىزاعنىڭ ئورنى بولغان آفرىقانىڭ شىمال ياقىن ئالار بلمىلەردە ئىدى.

غەربىستاننىڭ ئورتا ياقىلارنى ھەم ھىجاز خەلقىنىڭ تىقى مەملىكەت خەلقلىرىنە مەنسەب و علاقىسى شولاي ئىدى. اما شىمال و شىرق چىكىلەرنە تۇرۇپ چىلارنى ئوزلەرنىدە كور-شى ئىشلەرنىڭ سىلتەسى ئاستىدا ئىدىلەر.

(چون لايۇم) موسىيۇ (كوسان روپ رىسۇۋال) نىڭ «تارىخى غەرب» اسملى كىتابىدەن كۆچۈپ ئىتە: «بەرىن و عراق غەربلەرنىڭ مەنى بولغانلارنى فارسىلار-غە بوى سىنلار، اما بىويىلەرنى چىن مەنە-سى ئايلە ھىر بولۇپ ھىچ كەمىڭ سىلتەسى

سوزلەرنە كېنە ظاھىر بولدى. بىزنىڭ ئايسە-كە غەرب شەھەرلىرىنە زور ئورۇن بېرىپ ئىجىلەنمىزگە سەبەب ئايسە - ئالارنىڭ ئاصل غەربلىكى، كۆيگە سالغاندە ماتورلۇقى ياقە-شى ئائىتىرى و سوزلەرنىڭ كۆپلىكىدە. ھىر و سىنەت ياقىندەن ئالارنىڭ ئاڭ توبىن ئورنىدە ئاباسىڭ. بىر ئورنىدە-ئىنە تۇرا ئالغان، ئايلەرنى چۇندەن غەب-رىن بولغان كۆچپە خەلقەن نىندى ھىر و سىنەت كۆتەرگە كىرەك؟ مەگەر مەكە، ئاڭ، و ئىش غەربلەرنى كېنە ئازماز بىر زور ھاجەتلەرن تۇرغۇزلىق سىنەت بىلەن ئوراشسالار دە ئالار دە غەمومى ياقىندەن ئازم بولغان اسبابىنى ھاماندە شام و بىندەن كىتوب تۇرۇغە مەتھاج بولالار ئىدى.

سىنەت ياقىندەن قارالغاندە چىست مەملىكەتلەر بىلەن ھىچ بىر مەنسەب و بىيلە-ئىشلەرنى يوقلۇقى آڭلاشلا كى، بوئە باشقە ئىشلەر قاشىدە بولارنىڭ ھەمىتىنى ئاز بولۇپ سىنەت بىز مەنىدە سالىرىق ئىشلەرنى بولما-غانلىقىدەن ئىدى. فرانسوزچە قران كرىمگە و سىنەت ئىتكەن فەرىست تەلىلى مەقەمە سىندە موسىيۇ (چون لايۇم) ئىشبو سوزلەرنى ئىتە-ئە: (۱) «تەگىدە يېرىنىڭ» ئالتىنچى قورنىدە دىنەغە كىلىگەن سىياسى ھەرىكەتلەرنىڭ يال-قىنى بىرىشەگەن پۇچماغىدە، بار. بو ھال ئانڭ ھەلئە بولغان ھەكىمەت، ياقى غەقلا-رىدە بولغان ئارتلىق كىتى سىبىلەردەن بولمىچە، بەھەكى ئانڭ جىغرافى موقىسى ئول

استىندا توگكلىرى، سۈرىيە، ئەرەبلەر ئى روم-
لارغە قارىلار، ئەرەستاننىڭ ئورتايىرلەرنە
ئەگى ھەم ھىجازدەغى قىبىلەلەر كە، (آلار-
غە تىباعە - بنى ھىمىر پادىشاھلارنى و قىلنى
رەوشىچە خوجالىق قىلغانلار) بولار فارسى
پادىشاھلارنىڭ خوجالىقى استىندە اعتبار
ايتىلسەلەردە لىكن آلار دە چىن مەناسى ايلە
مستقل و ايرىم يەشى تۇرغان خلق ايدىلەر»
دى.

اسلام امتىنىڭ سىياسەت، ھىنر، علم،
قتىساد ھەم اجىتامغا ياقلارنىدەن ھالى ئىدە
شولاي يوقارىدە بيان ايتىلگەنچە ايدى.
اوشبو ھال ئەرەستان خلقى مەيدانغە كىلىگەن
واقىئەدەن باشلاپ ھىچ بىر عىسردە ئوز كەرمە
مىچە محمد صلى الله عليه وسلم پىغەمبەر
بولب كىلگەنگە قىدر دوام ايتىدى.

مۇنە قرآن كرىم اوشبو امتكە
(تەنبىھ)

(۱) بو مەقىدەدە كۆپ ئورن چىت
مىلت ھالىدەلەردەن، بىعضىلارنىڭ سوزلە-
رى بىلەن استىشھاد قىلىپ كىتومۇزنىڭ سىببى
آلارنى عزەتلەو و زىنىڭ ئىلامەتلەرى ايتىب
توتو ياغىندەن بولمىچە، بەلكى موندەن
مقصودىز دىلىل و ھىجت و قىئىدە كىترگەن
سوزلەرمۇزنىڭ نەھىراق و قوتلىرەك بولوونى
ئۇچۇنلىرى. اوشبو يول بىلەن سەلەر مۇزدە
باردى. تەفسىر و سىر مەھمۇد بە كىتابلەرنە
ئە مشرك و عىبرى قرآننىڭ اىجاز، بلاغت
و ھىكىمتىن اغتراف ايتكەنلەرنىڭ سوزلەرى
بىلەن استىشھادلەر بار.

رسول الله صلى عليه وسلم آشا ائىب بىر
نچە يىللار تۇرغانچە ئاننىڭ ھالى بۇتۇنلەي
باشقارما، اول امت آرسلان كىبى آياغە
باسب ھىيات و نور ياغىندەن يالتىرى، ئاد-
لاق و شعور بىلەن تىجلى ايتە، علم و ھىنر-
گە بىرىلە و بۇتۇن ھالىگە قوت و عىدا.
لت كورگەزىب امتلەرنىڭ امتىنى بولب
كىتە. عىجاب بۇتۇن ھالىمىنى قورقتقان و بۇ-
تۇن خلقىنى تاگىغە قالىغان بو كىنىت
ئوزگەرش بو امتكە نىچىك مەيدانغە كىلىدى
سۇلك؟ - البەتتە محمد صلى الله عليه وسلم
آشا كە، اول الله طرفىندەن ھى ايتىلگەن
قرآن كرىمنى ئوزىنىدە و امتىنىدە دستور
وقانون قىلىدى، ئوز ئىشلەرى ھەم عومى
خلق اشلەرنە ئانى يتە كىچى ايتىدى، دىنىك
اوشبو كۇندە تارىخى مشھور و پىسارلاق
و اياڭ زور اثرلەرگە اىيە بولغان بىر
ئىمت اسلامىە شول قرآن ايلەگىنە عىان
تابىدى، كوزىن آچىدى، اخلاق تىدىب
قىلىدى. قرآن بىلەگىنە بىر نەقەدە جىبول
مىنى، بىرلەشىدى، ياردەم و مەاونت اىيەسى
بولدى، قرآن ايلەگىنە ناماز اوفۇدى،
روزە تۇتىدى، ھىج قىلىدى، ئاننىڭ ايلەگىنە
سوغىشىدى، صلح قىلىدى، مەھمۇدە ياسايدى،
قرآن بىلەگىنە علم و مەارف تابىدى،
ئاننىڭ ايلەگىنە تالىف ايتىدى، قرآن ايلە
گىنە يىمردى، بنا ايتىدى. اوشبو عىسردە
خلقىنىڭ سوزى بىلەن تەبىر ايتسەك قرآن
تەلەگىنە ترقى و مەنىت كىسب ئىتىدى
شولاي بولسا قرآن امت اسلامىەنىڭ جانى

ھالگە تۇشۇۋىنە ھېچ عجبلىنمە، بو اورن-
 ىنا عجبلىنو اوزى عجب اش اما امتىگنك
 آرتقا فالووى ھېچ عجب توگل، چونكى
 اول بو حالندە طبيعى قانونغا بوى سنار-
 غا مچبور (وان تىجاسنە اللە تەبىيلا)
 امت اسلامىدە قراننىڭ اورنن يوقارودا
 بيان ئىتەپ كىتكەن ايدىك؛ شولاي بولغاچ
 نىچك اول قراندىن باشقا آياقە باس-
 سون دە اوزىنىڭ جانندان باشقا حىيات تاب-
 سن و اوزىنىڭ باتقان يىرىندەن تۇرسن؟
 «باشقا امتلر نىچك سۇڭ قراندىن
 باشقا اولك حىيات تاپقانلار،؟ دىب ئىتە-
 سەك، آنڭ جوابى شول؛ ھەر بر اجتماعى
 حىياتنىڭ اصل سببى و ھەر بر امتنىڭ دە
 اوزىنە مخصوص روھى بولا،كى اول امت
 شول روھى ئۇچۇن ترىشا و آندىن
 مەدافە يولاندە ئولە.

بىقمەدى

گرامت اللە آيدار ف

دېنىمە نظارتە جتى سوسە ردارىە قازق
 لەرىنىڭ ھىدە ئویراتسكى جمهورىتدە
 بولغان فزاق لەرنىڭ مەنا بەنى
 قازاقستان جمهورىەتدە ۱۹۲۴ نچى
 ىلدە قوسلغان بىزك قازاق لەردن سردار-
 ىە اوبلاصندن وكىللە عرىضەلەر كىلدى.
 جتى سو اوبلاصندن محتسب لەر سايلاپ
 تصدىق ايدونى اوتىگەن عرىضە پرو-
 تقوللر كىلدى. و شولايوق ئویرتسكى

و حىياتى بولاب اسلام امتىنىڭ بارلىغى و
 تۇرۇشى دا قران ايلە گىندەر. اىندى
 بو كون بز قايدەدە قران قايدە، بىزنىڭ
 ايلە قران آراسىدا كۆبمى يراقلىق؟

«مىسلانلار آرتقا قالدى، اخلاق
 بندى، ھمتلەر ضعيفلندى، عزىمتلەر
 اولدى، عقللەر اشلەمى، امت ضايغ بولدى
 بىرىلر يوق، طبيىلەر امىدسىز، دىن
 بندى. دىن بندى!» دىگەن تاوشلار تۇر-
 لى ياققان اىشىتىلە، ھالوكة امت ئىكى
 ارادا قالغان: سىن غنا بىلانسىن لىكىن
 دوان بلمىسك، اكىغراشاسك آورتقان
 بىرگىز نابالمىسك، سىلكىمەسك لىكىن
 نظامسىز، سىزىنەسك لىكىن فىكر و نظردەن
 باقىدە. سۆيلىسك لىكىن توغرى سوز توگل.
 زارالانسك لىكىن طبيىقە توگل، يورىسك
 لىكىن قىستق بولامان. بو نىندى زور واقە
 و ايس كىتكىچ عجب بىر حال؟ نەرسە سوڭ
 شول قىر پارلاق تارىخلىق بىوك اشنى بو
 چوقرغە تۇشردى، نەرسە انى حىياتندە
 شىكىلندردى و آگالمىسك توغردى؟
 نىك قارىسندە كورمىسك. نى اوچون
 سىزەسك دە فىكر لەمىسك، ئەيتەسك دە قىل-
 مىسك، تۇراسك دە اورنىڭدا ثابت بولمى-
 سك؟ آنڭ نىندى خىزىنەلەرى ضايغ بولدى
 دە آنڭ تركىبىندەن نەرسەلەرنە ضرر
 كىلدى. كىسە كلەرنەن قايسىلارنى يوققە
 چقىدى؟ بۇتن امتلەرنىڭ سىلى و پىرگىز
 چىسى بولغاننىڭ سۇڭىدا امتىگننىڭ بىر

كشافي حضرت تىڭ نظارت و علما شوراسى
 حقتى بولغان سوزلەرىن اسلام مجلسى
 آر قلى مجله او قوچىلارغا يازىپ تاراتىرى
 معقول كوردىم.

معروضە كشافى حضرت ترجمانى ئىيتى:
 «دا كىلەننىڭ بىر نچى قىسىمى تىمام

بولدى. ئىككىنچى قىسىمى دىنىيە نظارتى
 نىڭ ھەزرىتى گىمىنالى و اھمىيەتلىرىك
 ئىشلەرى توغرىسىدە بولماقتا.

(۱) ۱۹۲۳ يىلىدىكى غومومىي نەزەردە

طرفىدىن سايلانغان نظارت ھيئىتى: مفتى
 رضا ئالدىن بن فخرالدىن، قاضىلار:

كشافي ترجمانى ضياالدىن السكالى عبد اللہ
 سايمانى مەھدى معقولى، قووانى حوشدولت

اوعلى، مخلصە خانم بوبىلاردى نظارت
 ئىشلەرى بېش شەبەگە تەقسىم قىلىنغان.

شەبە بىر قىسىمى ادارە سىيە تەبىئىيەتلىرى.
 قاضىلاردان قووانى خۇش دولت اوعلى

اوزىنىڭ و طەننىدە امتحان ھيئىتى --
 رەئىسى بولۇپ ھەزرىتى ئىيتى رەئىس

و مفتى ھەزرىتى بولماغاندە نظارتدە رىياسەت
 قىلغۇر اوچون قاضىلار آراسىدىن رەئىسكە

ايكى نائىب تەبىئىيەت قىلىندى. بوندا سايلانغان
 كۆپ طائوش آلو اسلىس توتلىپ ايڭ كۆپ

طائوش آغان كشافى ترجمانى بىر نچى نائىب
 آندان قالغان كۆپ رەئىس طائوش آغان ضياالدىن

السكالى ايكنچى نائىب ايىب تەبىئىيەت
 قىلىندى.

(۲) دىنىيە نظارتى كۈنلىك عادى ئىشلەر -

دەن باشقا ھەمىيەتلىرىدە ئوشبو ئىشلەرنى
 ئىشلەيدى

و بونىڭ اوچون تائىسقى ايتەن و بىتون قازاق
 مىلتى اسىندىن باشقۇردى باورلار مەزىدىك
 چىت جايلماون تاوۋىيە ايتەن. وە بىرلىككە
 جاساون تەلەپىم ھەمدە اتفاق بىرلىككە

چاقىرامىن.
 جىزىپ ھىق اتفاق بىرلىك بىر كەي

قازاق قاضى مەھدى معقولى.

دىنىيە نظارتى و علما شوراسى حقتىدا

۱۹۲۴ يىلى دىكابىر ۲۹ - ۳۱ نەزەردە

آرىنبورغ شەھەرىدە مەختەسەپ سايلانغان
 نەزەردە بولۇپ اوزدى. شول و اقتىدا مەركەز

دىنىيە ادارە طرفىدىن قازاقىستان جەمئىيەت
 بىندە بولغان مەسلمانلارنىڭ دىنىيە جەمئىيەتلىرى

حقتىدا قازاق ھۆكۈمىتى بىلەن آڭلاشماقچى
 آرىنبورغ شەھەرىدە بىرلىككە، دىنىيە ادارە

اھلىسىدىن كشافى حضرت ترجمانى
 نەزەردە بىر مەجلىسنىدە مەھم اطرافلى بىر

معروضە اوقىدى. معروضە ئىككى قىسىمىدىن
 عبارت بولۇپ بونىڭ بىر نچىسى دىنىيە

نظارتى طرفىدىن مەركەز شوراسى
 ھۆكۈمىتى قارىشىدا قوزغىغان دىنىيە احتىيا -

جىلار و ئالارنىڭ نەتىجەلىرى حقتىدا ايتىدى.
 معروضىنىڭ ايكنچى قىسىمى مەركەز

دىنىيە ادارەنىڭ مەھرىك ئىشلەرى و علما
 شوراسى حقتىدا بولماش

مىن نەزەردە نظارتقە كۈندە يىلدا
 رەسمىي پىكىر تالاشقان دورىست كۆپچىلىك

ئیتو حقنە خطابنامە یازوب تراتدی. بوخطا
 نامە برنچی اسان سلام مجله‌سندە باسلا دی.
 جهان محاربه‌سی باشلانووینا این یل طواو
 مناسبتیلە ایمپیریا لیست لارنڭ استبلانی
 محاربه‌لەر بئە اسلام دینی نقطە نظرندان
 اوزینڭ قاراشینی ونفرتینی بیان ایندی.
 بودا برنچی سان اسلام مجله‌سندە باسلا دی
 آنگلیه حکومتنڭ مصر مسلمانلارینا ظالمانە
 تچوز بئە اعتراض قیلب مەركز شورالار
 حکومەت بئەپراتیست تیل بگرامی کوندردی
 بو تیل بگرامنڭ صورەتی ۲ نچی سان
 اسلام مجله‌سندە باصلدی.

... علمائشوراسی حقنە.

میگنا بیر یلگەن سوئال لاردان و
 ایشتلگەن خبەرلردن بو طرفدا علمائ
 شوراسی حقنە بعض آڭلاشلماولار و
 اورنسر شېھلەر یورگەناسکی بسلندی.
 شونڭ ئوچون دینیہ نظارتی حضورنداعی
 علمائ شوراسی حقنەدا بر ئاز معلومان
 بیرب اوتوننی تپیش کورەم علمائ شو.
 راسی باشلاب ۲۳ نچی یلعی عومومی
 نئوئەتئاسیس ایتملی. آنڭ هیئتی ندوئە
 صایلانغان اون حقیقی اعضائ دان و بر
 نیچە فخری اعضادان هم دینیہ نظارتی
 هیئتندن عبارت. بو علمائ شوراسی
 دینی تەشکیلات قانونی تصدیق قیلنوایلە
 رسمیلەشکی. رسمیلەشکە ندەن سوڭ
 ۱۹۲۴ نچی یل اییوندە برنچی مەرتەبە
 جیولشی بولدی. موندان نظارت بلەن علمائ
 شوراسی آراسنداعی مناسبت تعیین

(۱) اعضالارین تورای طرفلارغا
 یوریتدی. مثلامین ندوئەدن سوڭ برنچی
 مەرتەبە مەسکەوگە بارودا طوغز آی،
 ایکنچی مەرتەبە آیدا بیش کون توردم.
 ۲ ضیالالدین الکمالینی سبرطر-
 فلارینا یورتدی. عبدالله سلیمانینی
 یکانیرینبورغ پیرم. وایتکە طرفلارینا
 یوریتدی. مینی قازان طرفلارینا بھرب
 قایتاردی. مەدی معقولینی قازاق صحرا-
 لارینا قزاق چیکلەرینە قدر یوروتدی.
 (۳) دینیہ نظارتی محله جبوللەین
 یاڭدان توزوتدی نظارتنڭ بئالارین
 تعمیر ایتمردی. حاضرە امام و موذنلەر
 نڭ شهادت نامەلارین (اوكازلارین) یاڭدان
 اشلەتب آلماشلردا. وئسیک طرفندان
 مساعده قیلنغان مسجدا رده دین اوقتونی
 عملگە قویور اوچون جامع مکتبى نظام
 نامەسنى و پروگرامی توزیدی.
 احتساب ادارەلەرىن قید ایتمردی
 عموماً آلارنڭ اشلەرىنى يولغا سالو حقنە
 چارالار کوردی. نظارتنڭ مالیه اشلەرن
 ترتیب کە قویدی. نظارت اعضالاری
 طرفندان اسلام مجله‌سنى نشرگە کرشلمدی
 قازاقلارنڭ دینی اشلەرىن يولغا سالو
 چارالارین کوردی. (بو حقنە ایکنچی سان
 اسلام مجله‌سندە قازاق قاضی مەدی
 معقولی مقاله‌سندە بايتاق معلومت بار).
 دینیہ نظارتی مەركەز شورالار حکومەتى
 طرفندان دین اوقتوغە مساعده قیلنومناسبتی
 بلەن فن مکتبلەرىنە مسلمانلارنى جلب

جمعه نماز به اوقلا ایدی احتیاط ظهر اسمند ه
 اویله نمازی اوقلو یغمبره زناڭ هجره
 تندن دورت یوز بل وقت اوتسک مند ه
 صوڭ مرو شعر نده باشلاندى. مرگا علماناڭ
 بو اهرده بردهن آرتق اورندا جمعه اوقو
 درستى؟ نوگا مو؟ دی اختلاف قیلشو
 لاری سبب بولدی بر جهندن شهر زو
 رایب نورل جیره جمعه اوقوغه مجبور ت
 کورلو ایکنچی جهندن نورلی اورندا
 اوقلغان جمعه لار جمعه ده کیتو ونده شبهه
 له نو سببند ه علماً صافلق اویله سی اوقونی
 باشلا یلار. صوڭندان بوئش کوب بیر لر گه
 نارالوب معروف بولوب کیتدی. بعض
 علماناڭ سوزله رینه کوره مصر تعریفنده
 اختلافی قیلوشوناڭ دا بومسئله گه فاندلشی
 بولدی. احتیاط ظهر نمازی اوقورغه تیوش
 دببو جیلر آنڭ نیت قیلو رهوشنده
 صوڭکی رکعت اهرده سوره قوشو مسئله
 لهرنده تر ایچ، اختلافلار ییلشد یلار.
 نورلی عصرلاردا علماً آاندنا بونمازنی
 اوق عافارشى سویله وچیلهرده بولوب کیلادی
 ابن نجیم حضرتلری بحر الرائق د. احتیاط
 ظهر مسئله سن تفصیل بلان بار قیلوب
 بو نمازنی اوقرماو آرتق ایکنان اثبات
 اینه بزناڭ مملکتهمزده بو مسئله نی استاذ
 شهاب الدین المر جاز تحقیق ایتم اول
 حقدنا کتاب یازدی؛ احتیاط ظهر نمازی
 اوقورغه تیوش دیبوچ لهرناڭ شبهه لهرینه
 جواملار بیرب اوقولماو تییشلد اثبات
 ایندی. قازاند آنڭ مسجد نده اوز وقتندان

بیرلی احتیاط ظهر نمازی اوقلمی. آندان
 باشقادا بر نیچ مسجدده هم مین اوزم امام
 بولغان مسجدده اوقلمی و بو کونده مه
 سکهو و ایتمین غراد مسجدلر نده و بعض
 اول مسجدلر نده اوقلمی. علماً شوراسیندا
 بو مسئله نی دینی و علمی جهندن
 تمکشر بوقریدا مذکور فتوی نی بپردی
 دخی بو اورندا شوئمدا یتب. اوتونی تیش
 کورم علماشوراسیناڭ ردینه به نظارتیناڭ
 احتیاط ظهر نمازی حقدناغی بو قراری
 فقط علمی فتوادان عبارت. بو فتو امر اجعت
 قیلب صوراعا مسلمه نلارغه بیان اینله چهک
 امام عمومی ره رشده اعلان قیلنما یاچان و هیچ
 کم آنڭ ایله عمل ایتمو گه اچار ایتمه ره چهک
 فتوی چعار اغاندوق شوپله قرار قیلندى.
 ز. - خاتونلار غوعظ هم آلارناڭ جهله
 عت نمازینه یورولهری مسئله لهری میگا
 بیرلگن سؤاللاردهن آڭلانو دینا کوره
 بو طرفدا خاتونلار غا وعظ سویله بوو آلارناڭ
 جماعت نمازینه یورولهری مسئله لهرینه یل
 لغش آڭلانغان یاکه یالغش آڭلانتل
 غان وموندا ایکی مسئله بر گه بوتالوب یو
 رتلگن. شوناڭ ئوچون بوتوغرولاردا بر
 آرایضاح بیروب کیتونی تیوش کورم:
 اینڭ باشلاب ۱۹۲۰ نچی یلغی عمومی نده
 و ده خاتونلارغه وعظ سویله و تیوش لگینه
 قرار بیرلدى. شوندا صوڭ دینه نظر تى
 آندا بر مه رته به دن کیم بولماو شرطی ایلمن
 ایرلر گه، آندا بر مه رته به دن کیم بولماو
 شرطی ایله خاتونلارغه وعظ سویلندر گه

تېمىشلا گىن وآنڭ قسقاچاموضوعلارن بيان قىلۇپ شول يىل ۱۵ نچى نوپۇس تارىخىنىڭ تەلىمات يازۇپ مەكتەپلەر آر قلى تارائىدى دىنيە نظارتى كىڭ بر اورندا، طبيعى بىزدە اول مسجد بولالا شوندا «خاتونلارنى جىيىوب وعظ سويلەونى» ناملارغە تەكلىپ ايتە. بو. ائش خانىملارنى دىندەن خەردار ايتو، آلا رنى، بالالار يىنادىن تەربىيەسى بېرىلگەن حال لگە كىترو بولالا چاغىدا ان فائىدەلى لىگەندە شېھىيوق مەم خاتونلارنى جىيىوب وعظ سويلەور سول الله (صلى الله عليه وسلم) قىلغان مەسئۇن اش امام بخارى صحىپىچىدە رسول الله بىر عىد فطر دا ايرلەرگە وعظ سويلەگەندەن سوڭ خاتونلار جماعەسى يانينا بارب آلا رغە مەخسوس وعظ سويلەگەنلگن روایت ايتە، ايكىنچى اورندا خاتونلار رسول الله غا كىلپ اوزلەرىنە وعظ سويلەو- ئوچون بىلىككولى بىر كون تەيىن قىلۇنى اوتىنگەنلەر، بىر رسول الله دە بىر كون تەيىن قىلۇپ آلا رغە مەخسوس وعظ سويلەگەنلگن بيان ايتە، ونەبو، خاتونلارغە وعظ سويلەواو- زى بىر مەسئەلە، دىنى نەو نەلەر مەم دىنيە نظار- رتى مەنى مطلق لازىم كۆرە، اما خاتونلار- نڭ جماعەت نمازىنە يۈرۈلەرى بىر- وسى ايكىنچى مەسئەلە، ۲۰ نچى يىلغى نەو بوگادا اهمىت بىرۈب خاتونلارنى مسجدگە يۈرتو اوڭغاي بولسۇن ار ون آيرىم يول و مسجد- دە آيرىم بولمە ياساتونى تېمىش كوردى و مو- ندان سوڭ سالناچاق مسجدلەرنىڭ پىلاننى شوڭاموافق ائشەلتونى دىنيە نظارتىنە يو-

كەلتىدى. بو قارارلار ۲۳ نچى يىلغى نەو نەو- دىنى تاء كىد ايتىلدى.

حاضر دە بەئى شەھەرلەردە موڭا بو- فق آيرىم ايشىك و آيرىم بولمەسى بولغان مسجدلەردە خاتونلار جماعەت نمازىنا يو- رىلەر. اما ايشىك و يولى بىر كەنە بولغان، آيرىم بولمەسىدە بولماغان مسجدلەردە دىنيە نظارتى خاتونلار جماعەت نمازىنا لېننە يۈرۈسۈنلەر دىب تەكلىپ ايتىمى.

لېكىن بىر مەسئەلە خاتون شرطلارن رعايە قىلپ ادب اوزەرنەكە مسجدكە كىلە ايكەن انى مەنق قىلۇرغا يول يوق، چۈن- كى رسول الله صلى الله عليه وسلم لاتمىنعاوا اما الله مساجد الله دىب مەنق دىن نەي ايت- كەن الحاصل خاتونلارنى جىيىب وعظ سويلەو بىر مەسئەلە اما آلا رنڭ جماعەت نما- زىنا يۈرۈلەرى ايكىنچى مەسئەلە.

بۇنلارنى آيرىپ يۈرتىرگە و شو- لاي اڭلارغە كىرەك. بۇنى مەسئەلەردە يالغىش اڭلاوچىلارغا ياكى يالغىش اڭلا- توچىلارغا ايتىرۇپ فەئەلەننۈرگە يارامى. داقلانڭ ايكىنچى قىسمى مەم علمى مەسئەلەردە مېڭا بىرلىگەن سوئاللەرگە جۈاب و ايتىش لارمىنى شونڭ بىلەن تەمىم ايتەم. ئەگەر بۇندا سويلەنگەن مەسئەلەلەر حەققىدا دىنى دە آر تەراق فېكر ائشورغە تەلۈچىلەر بولسا مەخسوسى اوزىمە مەراجەت ايتسۇن- لەر. ئەگەر بو مەسئەلەلەر توغرىسىدا ياكە عموما دىنيە نظارتىنىڭ و علما شوراسىنىڭ قارارلارى حەققىدا شېھىلەرى بولسا اسلام

ئىدوھەدەرئەيس امام نەھمت اللہ بن فيض اللہ
سركاتب امام اسحاق عدل گرايف
آرىنبورغ شەھرىدە بولغان مذکور ئىدوھەنگ
ضېب: نامەسىدەن دۇرست دوچەردم.

علما شوراسىنىڭ داتى:

جەھانگىر آرزىگىلدىن.

مجلەسىنە يازسونلار. ھەر بىر اعتراض
شېئەرلەر بىن درج ايتەرگە و آلارغا تېيىشلى
چ ابلارنى يازارغا مجلەنىڭ مەسئول مەجر-
رى بولووم صفتى بىلەن وەندە قىلام»
دافلاد شوندا تمام.

پراناكولنە امضالار:

اسلام دىنىنىڭ كىشىلىك دۇنياسىنى خاھدە مەھتى.

اعتقاد وە عالی اخلاقلار بىلەن بىز زەب
دۇنيانى مەنىت وەلم بىلەن تەمىير ايتىونى
تەلب سماوى دىنلەر ئىندىرگەن.
سماوى دىنلەر ھەر قايسى اصلارنىدە
اللەتەئالەنى تانۇ وە بىرلەو، عبادت بىلەن
اخلاقنى پادالو، مەاملەردە ھەر وقت عىدا-
لت. حقانىت و شىققەت اصولن رعايت ئىد-
توگە ئوندەگەلەر.

اسلام دىنى كىياگەنچى و كىلگەن-
مەن سوڭدا باشقا دىنلەر دىن باشلىقلا-
رنىڭ دىنىڭ غايەسىن دورست و يىخشى آڭلا-
ماولارى ياكى آڭلابدا استىبادقا باش
ئىيولەرى سىببلى، مەنىتكە خىدمەت ئىتو
اورنمدا، بونىڭ كىرىسىنە خىدمەت ايتولە-
رىنە نصارى دىن عالملرىنىڭ مەنىت يو-
لىندا خىدمەت ئىتەكەنلەرنى عىدا بىلاب، اوتقا
ياندۇرولارى آچق كورسەتەدر.

دىنلەرنىڭ ئىككى سۇڭغىسى وە ئىككى
مەكلى بولغان اسلام دىنى كىشىلىك دۇنيا-
سىنىڭ كىملىكىگە ئىرىشە مەنىتدە ترقى
ئىتوويىنە حاجت بولغان نەرسەلەرنى
ئىشەردۇرۇپون ئىنىگەن بىردىن سماوى در

تارىخ مەقدس و قرآن كرىم دور-
سەتوونچە بىرنىڭ تۇرلى قىتەلەرنىدە اس-
تېداد سۇرۇب، حق دىنگە ئوندەلەرنى
يارانمىچا، قارشىلىق كورسەتكەن، ئوندە-
چىلەرنى تۇرلى جزالارغا دوچار ئىتەكەن
نەروود و فرعون كىمكى ظالملىر بولۇپ ئوت-
كەنى، بو ظالملىرنىڭ اللەلىق دەوا قىلىپ،
ئىشلەمەگەن و خىشتلەر قالدىرماولارى مەلوم.
دۇنيا يارانغاندىن بىرلى كىشىلەر
تۇرلى اعتقادلاردا وە يول باشچىلىق ئىتو-
چىلەرگە ئىبىرەب تۇرلى مەسلىكلەردە بولمۇ-
لارى و بولما چاقلىرى تېبىعى بىر حالدىر.
قىل وە اوبىلاو قوئەلەرىنە مالك بولغان
كىشىلەرنى باشقا جان ئىيەلەرنىدەن آيرا
تورغان صفتدە بودر.

كىشىلىك دۇنياسىدا بو اعتقادلار
كوب تۇرلى سوعشارغا، كوب آدم قانلا-
رى آعوادا سىبب بولغانى مەلوم. شونلىق
ئىمان اللەتەئالى بىندىلر ئىتەرحىمت ئىتەب، آرا-
لارنىدەغى قىچقىرىشلارنى ئولتۇرىشلەرنى،
توئانلىق يىلەرن كىسوگە سىبب بولغان
اختلافلارنى بىتەرب، كىشىلەرنى دورست

اسلام دىنىنىڭ اساسى بولغان قر
آننىڭ بىرىنچى آيتى (اقراء) اوقو دىپ
ئىندى. ھل ىستوى الذين يعلمون والذين
لا يعلمون (۱) آيتى ھم رسول الله نىڭ (طلب
العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة) (۲)
خەبىتى مسلمانلارغا علم ئىستەونى فرض
قىلدى دىمەك: «Долой неграмотность»
دىنسىز وقتدا بتون كىشىلىك دۇنيا.

سندا ھكم سۇرگەن ئولترشوو-تالاشونى
بترو، آرادا توغانلىق و تاتولق اورنلاش-
ىرو ئۇچۇن: وان تعفوا اقرب للتعوى، (۳)
ولانتسوا الفضل بينكم (۴)، واذكروا نعمة-
الله عليكم اذ كنتم اعداء فالق بين قلوبكم
فاصبحتم بنعمته اخوانا (۵) والسكاظمين
الغيظ والعافين عن الناس (۶) دىدى.

كىشىلىك دۇنياسىنىڭ تۈزۈك بىر يول-
دا باروون تەلەب اللەتە بتون اجتماعى
تورمىشنىڭ اساسلارن و ھكىمتلرن ئىچىنە
الغان: (ان الله يامر بالعدل والاحسان وابتاء
ذى القربى، وينهى عن الفحشاء والمفكر وال-
بغى (۷) آيتىنى ئىندىدى.

قرآن كرىمەدە كىشىلەر آراسىندا تور-
لىق صىنفلارغا بولنو بىر صىنفنىڭ ئىكىنچى
صىنفدان آرتق وە ئوستون بولووى عاد-
لت الھىيەگە مخالق ئىكەنلىگىن، كىشىلەر
آراسىندا آرتقلىق بارى تقوالقى - يىغىشى
ئىشەر ئىشلەو بىلەن گىنە بواوون وە يىغىشى
ئىشلەر ئىشلەوگە قىزىقىرىب (ان اكرمكم
عند الله اتقاكم (۸) دىدى.

اسلام دىنى بىر قومنى و بىر ملىتى-
گىنە ملىنىت و چىن كىشىلىك يولنى كىرتو
ئوچون گىنە ئىنمىدىنچە، بتون كىشىلىك
دۇنياسىن بىرلەشدر، عدالت و ملىنىت بو-
ئىنا كىرتو ئوچون ئىنگەن بولوورنا:
(وما ارسلناك الا كافة للناس
آيتى دلالت ئىتەدر. (۹)

(۱) بىلەن گىنەلەر بىلەن بىلمە گىنەلەر بىر
تىگىز بولامى (دىمەك
(۲) علم ئىستەو ھەر مسلمان ئىرگە
و ە ملىمان خاتىغا فرض)
(۳) عفو ئىتو، گىھانى كىچو تقوا-
لققا ياقىراقىر)
(۴) سىز ئوز آراڭىزدا فضىلت ئىشونى
ئوتماڭىز

(۵) سىز اللەنىڭ نىمىتن ئىسگىزدەن
چىقارماڭىز، بىر بىرگىزگە دوشمان ئىدىڭىز،
اول اللە قىلبىلەرگىزنى بىر بىرئە باقلاش
ىردى، اللەنىڭ شول نىمىتى (اسلام) بىلەن
بىر بىرگىزگە توغان بولىڭىز)
(۶) آخىرت سىعدىتى آچونى بۇنىب،
كىشىلەردەن عفو ئىتوچىلەرگەدر.

(۷) اللەتعالى عدللك. ئىدىگولك پافىن
قىرىداشلەرگە چىقلارن ئوتتو بىلەن بووردا
بوزوقلىق، شرىعت ھىرام كورگەن نىرسە
لەردەن وە ظلمەندەن تىپيا).

(۸) اللەتعالى قاشىدا سىزنىڭ ھىرەتلىك
رەككىز تقوا بولغانىڭىز)
(۹) بىز سىنى بتون كىشىلەرگە ئىل-
چى ئىتىب بىبىردىك)

بولار بىلەن عمل ئېتىكەن بىتون مەسلە.
مانلارنىڭ تارىخى خاللەرى بۇ يازىلغان
سوزلەرنىڭ موافق حەكىمەت ووجدان بولو-
لار كورەتە.

عباس.

سلام دىنى اساسىدە فقير و مەسكۇنلەرگە
ياردەم و بواشلىق ئېيتىنى، مەسلەمان بايلا-
رۇننا ئالغان ماللارنىدان بىر مەقدارن فقير
و مەسكۇنلەرگە صرف ئېيتىنى، زىكات بىيرو-
نى فرض ئېتەدەر.

قرآن كرىمنىڭ، احاديث نەبوىنىڭ و

اسلام اخلاقىنىڭ فلسفى ياقدان تىكشور.

چىك آستىنا كورغە - ئىككىچى نورلى ئە-
يتسەك نەفسىنى تەربىيە قىلورغە - مەجبور بولا.
جەمئىيەتنەن فائىدەلەنوب آكاردان بىر جەم
و قىزىق تاپىم دىگەن كىشى - مەر ئى قىدەر
آور بولسادا - الەتتە جەمئىيەتنىڭ عرفى عادت
و قاعدەلەرىنى رعايە قىلو لازىم. جەمئىيەت
ئېچىدە يىشى تورغاچ، كىشىدە بىر ياخشى-
اسم آلو فەكرى طووا. مۇنى ناھار ئوچون
اول بىردە شىكسز بىك كۆب نەفسى تەلەگەن
نەرسەلەردەن واز كىچەرگە، مەمكىن قىدەر
جەمئىيەت ئېچىدە طوئولووى لازىم بولغان قاعدە
و نەظاملارغا بويمىنورغا تىوش بولادەر. شو
لاى ئىتوب قاتى كوڭلىلى، ئوز راحىتىدەن
باشقا ئى كورمەگان وە كوررگە نەلمەگەن
بىر آدم، ئوزى بىلمىچە ئوك، جەمئىيەت ئېچىدە
يەشە بىرلە بىتونلى بىر باشقا صەفتقە كورەدەر.
اول ايندى اويچان، يوشاق كوڭلىلى، سوز
طىڭلار بىر آنا ياكى آنا بولا؛ اول ھىچ شەبە
سز ئوى ئېچىدە كى طەبىئى قانۇنلارغا بويمىن
كورشى - قان، وە تېرە يونىدە كىلەرنىڭ
ھەقلىرىنى رعايە قىلو عىنا توگىل، حتى آلا

بىر يوغارىدە «مىن - مىنىك» وە
«جەمئىيەت خالىد، يەشە» نىڭ كىشىدە طەبىئى
بىر حال بولغانلىقىنى كورگەن و بەلارنىڭ
آدلارنىڭ آغا آتلاندا زور عامللارنىڭ
بولغانچىلىقىدە اثبات ئېتىكەن ئېدەك.

«مىن مىنىك» بىرلە دىئاغە كىلگەن
آدم بالاسى، جەمئىيەت خالىدە يەشە بىرلە
ئوزىنىڭ مادى تەركىبىگى ئوچون ضرور بو-
لغان نەرسەنى قازانو بىرلە گنە قالغى، بەلكى
اول تەركىبىنىڭ يوغارى مەرتەبەسىدە لازىم
بولغان نەرسەلەرنىدە آلادر كى، مەدنى
بولغان كىشى و حەشىدەن بىيگەرگە كەدە شوشىلار
بىرلە آيورلادەر. اول حىوانغە خاس بولغان
لەت وە راحىتلەرنى تاغىدە ساقلانا توشكەن
لەتلەر بىرلە كىشىلەرغا مەجبور بولادەر. مۇنە
شوشى تەبىئەن قەسەم لەتنى يوغارى درجەدە
گى لەتلەر بىرلە كىشىلەر و نەتىجەسىدە كىشىدە
بولغان «مىن - مىنىك» طوئوقوسى تاغىدە
بوئىشى، اول ئوزىنىڭ كوچىنى تاغىدە بوغا
لنا توشەدەر. مۇنلا؛ تازا كەدەلى، سەلامەت
ھەقلى بىلەم دىگەن كىشى، ھىچ شەبەسز
آبق بولورغە وە ئوزىنىڭ نورمىنى بىر

غانزاكت و محبت برله معاملە قىلاتور۔
 خان بر كشي بولوب ئهورىلە: تيره يونندە
 كىملەر و ئوزىنىڭ اسمى قلاقلار يىنايىر شردەى
 كشيلىرىنىڭ ھەر تورلى ئىف گولسىكلەر برلە
 كوكللىرىنى جلب ئىتەر، گھطرشانورغان بولا
 دىمەككى اول ايندى حاضر آشاو- ئچو، يورت
 يىر كىمى لذتلەرنى ئىككىچى پلانغا قالدروب،
 معنوى و لغان لذتلەر گە ئىمىنلا باشلى. مادى بو
 لغان لذت وراحتلەر آنڭ كوز آلدىدا كچرەىر
 لەر، وە ئلكە بولغان قىمەتلەرنى چوچار
 حاضر اول ئوزىنى «ئوزەك» ئىتوب آو
 دان بىگرەك، خلق و جمعىتدە برالوغلق
 كوچ و قوت كورە باشلى، اختيار سز آنى
 احترام ايتە، وە بو احترام آنڭ جمعىتكە.
 نغراق باغلا نشىنەو ەمومى ئشلەرنى ئوز
 ئشندەن اعمىتلەرەك ئىتوب قويوبنە سببىچى
 بولا. حضرت پىغمبەرناڭ: «فعليكم بالجماعة
 فاعن الله لا يجمع امتى الاعلى العلى - ھەر
 وقت جماعت برلە بولسكز: چونكى اللہ
 تعالى مينم امتىنى فقط (حققە) كونلوئوز
 رىنە گنە جىيادىر» دىب ئىيتكەن سوزىنىڭ
 قوب معناسى مونە شوشىدەر.

ايندى بىز شول اوق «مىن - مىنلك»
 طويغىسى برلە دىياغە كىلگەن كشىنىڭ عادە
 تەن طش احوالە نىچك حركت ئىتكە
 نىنى صناب قارىق. كوز آلڭزغە شوندى
 بر كورنىشى كىترىز: ماتور بىر گونە آق
 ئىدىل ئوستىدەن كىملە تورغان پراھود
 كىنەتكە يانا باشلى، بىر گنە دىقىقە ئلك
 بتون بارلەينى اونوتوب طبيعتنىڭ جەمى

ئچىندە اوبىناب، كولوب، كىف صفاقوروب
 كىملە تورغان يولچىلار ئغى - زغى كىلوب
 قايناشلار، ھەر كىمناڭ باشىنا ئوز جانىنى
 قوتقارو دەرتى توشە، تازا باتر كىمەلەر
 صوغا ئرغىلا باشلىلار. اول آرادە بولمى
 پراھودنى اوت قابلاپ بتروب بارا. لکن
 پراھوددا بر ئىر برلە آورو خاتون بولوب،
 ئىر عمرى بارنچا ئوز منفەتتەن باشقانى
 كوزەتمەگەن وە ھەر بر ئشلەرنە بر فائە
 نىگنە توبەب ئش كورگەن، ھەم منفەتتەر
 ستلك (مىن - مىنلك) نى بر ايدىا ئىتوب
 طوتقان كشىدى. ايندى بو كشى ئوزىنە
 صارلغان خاتونىنى بر ياغە بەروب، ئوزى
 قوتلورغامى قارار، ئللە بولماسا آورو خا
 تونىنى مى قوتقارغە طرشىر دىسز؟ مېچ
 شېھە يوقكى، اول غىر طىبعى بر آدم بو
 لماسا، ئوزىنى اونوتور، بارھىتىنى خاتونىنى
 قوتقاروغا صرف ئىتەر. خاتونىنىڭ ئوكسوب
 جالوى، حالسزلىكى، دەرهانسز قالوى آنڭ
 كوڭلىندە ەمر دە كورىنەگەن بر شىفت،
 مرحمت طويغوسى اويغاتر. بو كشى شوشى
 ئشندە دەمى بر فائە، كوزەتە؟ يوق، آنڭ
 منفەتى ئوزى قوتلودا، ەئم آورو خاتونىنىدەن
 مەنگىگە قوتىلودا. لکن موندى عادەتەن
 طش و اتەلەردە فائە، منفەت اونونولا:
 آنڭ اورنىنە ئچىدەن كىلگەن يەشەن بر
 آواز، بىزگە بىلگىلى بولماغان بر طويغو
 باشىنى كوتەرە، وە شول طويغو واقعەتەم
 بولغانچى ئوزىنىڭ قطعى ھكىمىنى يورىتە
 در. جناب حق حاضر تلار يىدە ئىر برل

داثرەسىنى قىدر كىيگەيسە، اول جمعيت شول قىدر نغراق ۋە تازاراق نىڭز كە قورولغان ھەم آنڭ كىلەچە كىدە نق بولا. دىمە كىكى، جمعيتلەر « مېن - مېنلك » طويغوسىدا بولغان فردلەر بىرلە باشلانالار، سوڭىتىن شىقت ۋە مەرحەمەت نىڭزىنە قورولوب بۇتو نەيە، طولا ۋە سوتلمەسەدى بىر حالگە كىلە. پىغىمبىر بىزدە شوشىنى آڭلاتو بولندە: الا ۋ رواج جنود مچنە فماتعارى منها ائىلى و ماتنا كرمنا اختلف جانلار جىمالغان عسكرلەر شىكىللى بولوب، بولارنىڭ بىر بىر سىن تاننىق نلارى ئىلەشەلەر (جىولالار)، تانناشالماغانلارى بىز شەلەر (تارقالالار) دى.

بىز موندە قىدر مەرحەمەت ۋە شىقت ھىسلەرىنىڭ « مېن مېنلك » نى باصوب كىتە. وىنى ۋە طىبىعى يولە مەنىت بىرلە بىرگە آقرونلاب ئوسە باروونى كورسەتەك. لىكن بو ھىس بەضا بىك كىنەت مېدانغە چىغان وقتلارىدە بولا، موڭارغە مىثال ئىتوب اسلامنىڭ دىنياغا كىلگەن چا غىنى كورسەتورگە مەمكىنلەر.

ھەر بىر مۇسلمانغە مەلۇمكى، پىغىم - بىر بىز مەكە مۇكرەمەدە چامىدە مۇسلمانلارنىڭ ھالى غايت ضەقىق، مۇسلمانلارنىڭ كافر - لەردەن كورگەن اذا ۋ جفالارى عقللار يىتمەسلىك بىر درجەدە ايدى. رسول اللەغە ئىبەرۋچىلەر قىنالا، سوقدرىلا، تەنلەرىنە قىزدىرىلغان تىمىرلەر باصدرىلا، مىلەرنى قايناتا تورغان ئىسسى قوياش آستىد كۈنلەر بويى سوسىز باصدرىلوب طوتىلا،

خانۇن آراسىدە بولغان شىقت ۋە مەجىتىنى نوبەندە كىچە آڭلانا: و من آياتە ان خلق لىكم من انفسكم ازواجاً لتسكنوا اليها و جعل بينكم مودة و رحمة، ان فى ذلك لآيات لىقوم يتفكرون، سورة الروم ۲۱ - اللەتعالى نىڭ فەرت بىلە كىلەر نەندىكى، بىرگە بىرگە كۈن ئىتەر ئوچون سىزنىڭ ئوز كىزدەن خانۇنلارنى ياراتتى ۋە آرا كىزدە سوبىشو ۋە رحەمەت (طويغولار) نى بار قىلدى. فەكر - ئەگەن خلق ئوچون اوشىبو ئىشە مەرتلەر باردر.

موندە موندى ۋاقەلەرنى بىز كۈندە كوروب تورابىز ۋە موندى ھالەلەر ھەركەمنىڭ دىب ئەتىرلىك باشىدىن اوزغان ۋە اوزوب تورماقدادر. دىمە كىكى، بىز عالمە « مېن مېنلك » گە توڭل، بەلكى آندان كىرەك ھەقت كىرەكسە قوت بەتتەچە بىك كۈب بوغارى تورغان ئىككىچى بو طويغونىڭ ھەكم سورىدىن كورەيز. شولاي بولسە « مېن مېنلك - اىغويستلىق » ائساسىدە غىنە ھىچ بىر كىشى يەشى آلما ۋە يەشەرگە مەمكىنە توڭلەر. آدمە طىبىعى بولاراق توغان « مېن مېنلك » غائەلە، قىرداشلىق، اولداشلىق، مەلىتە شىك، دىند، شىك ۋە انسانىت ئىچىد، ئوز - نەن ئوزى ئىرى، بوغالا بارا، كىشى روھا كۈتەرلىك سايون آنڭ اورنىنە شىقت ۋە مەرحەمەت طويغولارى كوچ آلا ۋە كىشى ئىچىدەن كىلگەن آوازغە بويسىنا تورغان بولادر.

بىر جمعيت ئىچىدە مەرحەمەت ۋە شىقت ھىسلەرى كۈبمى كۈچەيسە ۋە مەرحەمەت شىقتىڭ

قرآنکے مانور تو زولشی، تیرہن معنلاری،
 ٹوزینہ گنہ خاص بولغان جہمی عمرنی
 لمورعا ئیلا ندردی، آنک «مین۔ مینک»
 ی قایلر اوچدی، اول یا گنا باشندان آنا۔
 دن طوعان کبک بولدی، دنیاغہ بولغان
 ئیسکی «مین۔ مینک» قاراشی بوغالدی،
 آنک آلدنہ ئیکسز چیکسز جیہانلار،
 آلارنک تریبہ چیسسی بولغان اللہنک قدرتی،
 اولغلی وہ آنک ازلی و ابدی بولوچیلغی
 کیلوب باصدی، آشکارغہ برنجی تاب۔ قر
 آنہنک وقتلی بر مخلوق ئیکہ نیچیلگی،
 لکن اللہ حضورینہ چغوب مدنگیگہ نالا
 چانلیغی ظاہر بولدی، آدملارنک قارداش
 ئیکہ نیچیلگی وہ بو قارداشلقنک دوامی او۔
 چون ہر وقت ہر برکہ یار دہ ملہ شو تیوش
 بولغانلی معلوم بولدی۔ مونہ آنک کوز
 آلدندان ئوتکەن شوشی کورنشلەر آنی
 ئینت ئوزگہرتدی۔ اول چدی آمادی،
 عمری بوینچہ پیت کوروب وہ یاتسنوب
 بوریگن یتیمنی پیغمبر دیب اقرار ئیتہ۔
 گہ مجبور بولدی۔ ہر دہ تورماسدان
 رسول اللہنک یانیمہ باروب: اشہدان لالہ
 باللہ وانک رسول اللہ۔ تابنورغالیق مہ۔
 کتر ہر اللہ غینہ ئیکہ نیچیلگینہ وہ سبنک
 اللہنک ئیلچیسسی بولووگنا کوا ملق بیرہ
 من «دیلی۔ مونہ ہر ساعت ئچنہ بولا
 مان بو قوت اوچقچ ئوزگہرشلەر گہ ایند
 لی نی دیب معنا بیرر گہ کیرہک؟
 باراتورغاج مدینہ یولی آچلیدی،
 اسلامنی قبول ئیتوچیلەر شونہ کوچہ با۔

شلادیلار۔ مہینہلی مسلمانلار کوچوچیلەر۔
 نی آچق چرای برلہ گنہ قارشی آلتوگول،
 بەلکی آلارنی ئوزلہرنک توغانلارنارنہ
 یاقنراق کورر بولدیلار کوچوچیلہ نی بؤ۔
 لشوب آلدیلار؛ آلارنی ئوز کسہلہرنسہن
 آشاتدیلار، ئیرتدیلەر، کیوندلر دیلەر؛ حتی
 آلارغہ حاتونلارینی آیروب بیدروچیلەر،
 آلارنی ئولگنہ ماللارینہ وارث ئیتوب
 قالدروچیلار دابولدی۔ ہر وقت غنیمت مالی
 ئولہ شکہنہ پیغمبر بڑ: «مونہ بیوماللارنی
 مین کوچوچیلەر گہ گنہ بیوسہم نیچک بو۔
 ور ئیکەن، احتمال آلار شوشی مال برلہ
 ئوزلہرینہ تورراورون حاضرلەرلەر، سزدہ
 آلارنی تریبہ دہن قوتلورا یلگن» مضموننہ
 سوز سویلہ گج، اسلام دینینی قبول ئیتکەن
 مہینہک صحابہلەر (انصار): «ئہی اللہنک
 ئیلچیسسی! بزبومالنی کوچوچیلەر گہ گنہ
 بیرووگنی تلمبز، آلار ہاماننہ بزنا ئو۔
 یلہر بز دہ قالسالار ایلی» دیب جا اب فایتار۔
 دیلار۔ اللہ تعالی دہ بولارنک شوشی قدر حالی
 جنابلقلاریغی قوتلاب موندہ نرسہ ئیتہ:
 «والذین تبووا الدار والایمان من قبلہم
 یحبون من ہاجر الیہم ولا یجسون فی صابہ
 ورہم حاجۃ ممالک تو اوویؤ ثرون علی أنفسہم
 ولو کان بہم خصاصۃ ومن یوق شح نفسہ
 فاعلک ہم المفلحون۔ سورۃ الحشر» شوب
 نلار کی (انصار) پیغمبر وہ صحابہلەر کوچمہ
 سدہن ئلک مدینہ دہ اورونلا شوب آنی ایما
 ن یورتی قیلدیلار؛ آلار ئوزلہرینہ کوچکەن
 کسہلہرنی سوللہر وہ کوچوچی صحابہلەر۔

گە بىرلەنگەن نەرسەنى كۆڭلەرنىڭ ئۆزلىرى-
يەنە بىر كىرەڭگى بار دېيىدە تا بىمىلار؛ ئۆزلىرى
فقير بولاتۇرۇپ بە، ھىتاج بولغان نەرسەلەر-
يەنى ئالارغە ھىتاج قىلۇپ بىرورلەر، نەرسەلەر

مال سويۇدەن وسار انقىدان تىبا آلمان
كشىلەر دىنيا و آخ، تەدە فلاح و قوتولوناباچا.
قلاردەر. (بىتمەدى)

ع. سەلىمان.

رحمت الھىمە

مجرملەر گە بو نەمەتلەر گە كىرەن ئېتولەرى
ئوچن، فاتى و عىدلەرنى آڭلاتار.
ئوچونچى اساس: اياك نەبەد و اياك
نستەين، آيتى اخلاص بىلەن اسلام دىنى
قبول ئىتەن كشىلەر گە كۆڭلەرنە گە
تۇجىدىنى بىر كەت و نەتە ئوچن، عىبادت
و اللە تەالى دەن بار دەم ئىستەن كىرە كىلگەن
بىلەر دەر.

دوچى ئىچى اساس اھد نالصر اطا، سىتەم
ابدى سعادەت نەرسە؟ وە بوشەر فلى سىتەننى
يول بىلەن تابو ھىمەن ئىكەنلىگى بو آيندە
بىشىنچى اساس: صراط المىن انعمت
علىھم غىر المغضوب علېھم و الضالبن آيتى
شرع شرىفى دائرە سىندە يورب، اللە تەالى
نك رىضامن ئىستە گە نەلەر نك جزاء وە مكافا.
تلا رە ئىرشولەرن: شرع شرىفى ھەمە
رن رعايت ئىتمە و چىلەر نك بونك كىر بىنچە
نەندى قور قىچىلى جزاء و وعىدلەر گە
دوچار بولماقلا رن آڭلاتار.

قرآن كرېم كور سەتەن سعادتلەر نك
اساسلارى شول نەرسەلەر در، كسى نظام
عالمناڭ تون كىلگەن ھەر تۇرلى سعادتناڭ
ھىولنە سەبەدە بولادەر.

فانظر اوالى آثار رحمة الله. قرآن.
اسلام دىنى بىتون عالمگە رحمت و
سعادەت بولن كور سەتە، اسلام دىنى بىلەن
كۆڭلەرى ياقتىرغان كشىلەر گە ابدى-
سعادەت وعدە قىلۇ، بو نەمەت الھىمە گە
اعتبار سىزلىق و كىرەن ئىتەنلەر گە دىنيا و آخرت
يىمان جزاء و وعىدلەر بولۇون آچق بىيان
ئىتەن ئوچون ئىنگەن دىنەر.

اسلام دىنىنىڭ اساسلارى بىشىن نەرسە
بولۇوى، بولاردا بولغان ھىكەت و فائىدە-
لەر نك كۆبلىكى قرآن نك كۆب آيتلەر نە
تەفصىللى رەوشدە بىيان ئىتەلگەن بو اساس،
قرآن نە بىرىنچى سورە بولغان سورە فاتھە
دە بو اساسلار بو كادائر نەھىتەلەر
قىسقاچە غىنا ھەر قىسايوسى كور سەتەن
ئوتكەن.

بىرىنچى اساس: توحىد. الحمد للە
رب العالمىن، آيندە بو اساس بىتون
ھىكەت و سىرلەرى بىلەن بار، جذاب ھىقنى
خالقىت، مەبۇدىت و ربوبىت ھەتەلەر نەن
توحىد صرا ھەمەز كىردەر.

ئىككىنچى اساس: الرحمن الرحىم،
مالك يوم الدين، آيتى مؤمنلەر گە دىنيا و
آخرت سعادەت و نەمەتن وعدە قىلغان كىك،

يېتىمىن اھم انه الحق) معناسى: دنيانىڭ ھەر
چېتىدە اسلام دىنىنىڭ آرزى-زامانىدە بتون
يېرىۋىزىدە تارالغۇدا، آزىغا بولغان اسلام
جماعەسىنىڭ مۇشۇ كىلەرگە ئۈستۈن چىقىپ
اللە تەئالىنىڭ بارلىقىدا، ئۇنىڭ ھەق
دىنى بىكەنلىكىگە ئاچىق ئىسپات بار دىمىكىدۇر.
قرآن كرىمىر ھەم ئۇنىڭ ھەق دۇرلىقىنى
ئىچىدە ئىسپات قىلىپ بەرگەن، ھەم ئۇنىڭ
مەنۇئۇلىقىنىڭ بىلىنىشى شەھىرى ئورۇنغا
اوقۇتۇپتى: عبد القىوم الحەنفى.

۱۳۴۳ سنە ۲۷ رجب

عقل قوتى بىلەن قوراللانغان انسانلار
بىر-بىرىنىڭ قىللىرى بىلەندە ئويلاپ
تۇرغاندا، اللە تەئالى مەھسۇ
رحمىتى بىلەن بويلىنى كۆرسەتۈپ، ئۇنىڭ
رەسول اللە صالى ھەم سەھىبى بىلەن
يېتىپ بەرگەن.

اللە تەئالىنىڭ چىكىسىز ھەم مەھسۇ
دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى توشۇپ، ئۇنىڭ
كۆپ قىسمىدا، ئۇنىڭغا ئىسپات بىلەن قارا
يېتىشى كېرەك. ئاچىق ئىسپات بار.
(سەئىدۇل ئىسلامىي ئىسپاتىنىڭ ھەقىقىي ئىسپاتى ھەم ھەقىقىي)

قارا ئورمان ئىچىدە *

ياقنى بىزگە قارا ئورمان ئىچىدە چەچەكلەر گۈللەر
ئۈستىدە ئاندا يۈرگۈچىلەر ھەم جېمىشلەر سايىرى، بىلبىللەر

قازاب تورسام بولام ھىران كوڭللىرى تىرىدىر شول چاق
تېرە ياقى گۈل چەچەكلەر چولپان ئالغان يەمىدە شل يافراق

بولام شاد سېكىزىم ئالەم ھەم ئارقىمۇ بىش قوبان توسلى
چۈمەم ئىلھام، جىلەم، ئوڭايامان سانسۇغاچ توسلى

دىن سولۇڭ كىم بولارنى مۇنداق چەچەك كىم كىم سولۇڭ اوسىرگەن
بولارغا كىم سۈيىپكەن مۇنداق گۈزەل تەربىيە بىرگەن

كوڭللىرىم سىزنىڭ جىغىلى ئىرىغى ئويلىمۇن كۈن ئۇن
ئويىم باش بىر خىدايغا يۈرەگىمگە گۈزەللى ئوت يالقۇن

توغرىلىق

توغرىلىق قىل چىن مىسلىمان يولىنا كىرىم دىسەڭ،
ئىزگىلىك قىل، تاشلاما قرآن يولىن تەكسىم دىسەڭ.

تاشلاما حقنى قوللىدىن، آلداما، قىل ئىزگىلىك
ئەيدە آشق ئىزگىلىككە بىرخداي تىگىم دىسەڭ.

توغرىلىقنىڭ دىگىزىدە ئالپىنا كور كۈچ بىلەن
اق فاز تىلى آق فېرىشتەڭ عىرشىگە ئوچىن دىسەڭ،

بو جەھاندا تورلى مىھنىتكە صىبرلىق ئەيلەسەڭ.

قىل عىبادت تۇرلى نىعمەت ئوچماقن كورىم دىسەڭ،
انسانىيەتە قاراساڭ، مىن مىسلىمان بېت دىسەڭ.

علم، معرفت طلب قىل چىن بىھت كورىم دىسەڭ،
مىرحىم قىل يارلىقلارغا مەبۇدىم تەكسىم دىسەڭ.

چىن سەئادەت، چىن بىھت كورو تىلەسەڭ ياقىندا.
يالىترارسىن بو جەھاندا دىن، ئىمان، ئىسلام دىسەڭ

شوندا بولرسىن مىسلىمان، شوندا بولرسىن آدم
شوندا بولرسىن نىجات سىن توغرى يول قرآن دىسەڭ.
سۆيىلە تىل، ياز قىلمە ئوبلا كوڭل، كور بو دىيانى
آرما، تالما ئەيدە ياز سىن الوغلاب اللدىنى
ياز، تىلە دىڭ خىدايدان يالوارب كوز يىش بىلە،
جان، تىلە خىدايدان اول خىداي بارىن بىلە.

اول تىلە كىمنىڭ ئىچى ئىسلام ئوچون شاولانغان.
اول سىزە كىمنىڭ يورەگى دىن ئوچون بولغان.
اول كورە شىكسىز اۇشانساڭ اول ياراتقان دىيانى
بىل ئانى بىر كوڭلىنى يوقىدان بار ئىتوچى اللەنى.

(مسجد كە)

(جامع مەكتەپلەرنىڭ ئۇقتۇرۇشى - ئەزبەرلەتۈ ئۈچۈن) |

اي مقدس تەڭرىنىڭ نورلى قەدرلى پاك ئويى!

چن كوڭلەن ھەر مسلماننىڭ - سويگەن: آپلاق ئويى!

كوك گە سوزلغان مانارنىڭ، ئىلگە ياقىلىق بېرە؛

كورنىشى چىتەندە، مۇمن گە - آنڭ شادلىق بېرە.

ياڭغراب آندان آذان ئويغانا مۇمن بندەنى؛

ئىڭ سويوكلى ئىزگى تاوشدر - آذان ئەيتكەندە گى . .

سىنىڭ ئىزگى مەزراڭ ئىزگى اماملارغا اورن

چەچەدر ئوقوب امام، آندان آيتلەرنىڭ - نورن .

ئۇيرەتلە منبەرگەن: توغرى، ئىزگى، ياقىلىق يول،

كەم آشا كرسە ئىيەرب؛ توغرى، ئىزگى، ياخشى ئول .

كۈتە مۇمن شادلانې: جەمەگە - نمازلار سلطانن

پاڭلاي ئول سىڭا كىلوب شول كۈندە تەنن ھەم جانن .

كىلە مۇمنلر سىڭا قالماي ناماز وقتى صابن؛

ئىتەلر قىللىق خدایغە؛ ئەيتەلەر ھەم: آي - واين!

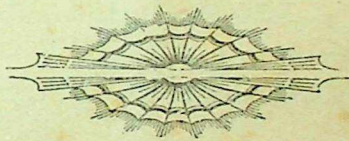
سىنە مۇمن بىر بىرلە كورشە، سىنە بىرگەدر

آشرا مۇمننى سىڭا كىلو - يولغە كرتەدر .

«عصرى مسلمانلىق»

ئوشبو اسمە آقەسچە (Симферополь) شەرنە قەرىم مەككە شەرىئەسى خەزورنە،
 آيلىق دىنىي مەجموعە نەشر ايتلمەككە اولۇب مەجموعەنىڭ مەسئول مەجررى قەرىم ادارە دىنپە
 رەئىسى حاجى مەسئۇل الدىن خەلپى، افندىلەر. دىمەك بو كۈندە س.س.س. ر. دەياشەوچى
 مسلمانلار ايكى دانە دىنىي مەجموعەگە مالەك لەردەر.

«اسلام مەجموعەسى» ايزىنىڭ رەقىقى بولغان «عصرى مسلمانلىق» مەجموعەسىنى خەلوس
 قەلبىن تەبرىك قىلىپ آناڭ خەسن مەققىت ايله دوامن آرزو ايتەككەدر.
 «عصرى مسلمانلىق» نەڭ اوستىدە يازلغان بەھاسىيەللىق آلتى صوم، يارطىيەللىق اوچ
 صوم مە نەسخەسى ايللىق تىنەر.

تەكامل انسان توغروسىندا بىر، ايكى سوز.

فقط شوشى خىوانىت جەتنى ايله گنە
 تەربىيە قىلىنوب آشاو، اېچو، يوقلاو باشقا
 لىئائىد دىنيا ايلان گنە قالسە مەنوى تەربىيە
 ايلەن روخنى تەربىيە قىلمەسە فەكرىنە نى تو.
 غەرى كىياسە شەرنى ئىشاسە مەنچەنەرسەدەن چىر-
 كەنەسە اوزىنىڭ فووقىدە بىر حەكەم مەنەل

اسلام شەرىئەتى وقرآن كەرىم نەڭ
 تەلمەتنى بوينجا بشەرىيە نەڭ ايكى جەتن بار.
 ۱ خىوانىت جەتنى (۲) مەككەتە جە-
 تنى. انسان نەڭ آشاو، اېچو، يوقلاو يورۇ،
 طورۇ، اېشتۇ، اېستۇ، كەبىشى لەردە خىران
 دن مەچ آيرماسى بسوق؛ اگەردە انسان

كون لرسول عليكم شهيدا) آيتە كرىمە سېنى،
مصدق بولورمۇ زىدە سعادة دنياۋىيەمۇز
سعادة اخراۋىيەمۇزە وسيله ايتوب دنياۋە
آخيرة مسعود بولورمۇز.
باشقۇر دىستان يەنر شا اولى امانلردىن
عبدالحق الممانى.

بناعليه هر ايكى طرفنى بر دەرە-
جەدە تحصيل قىلوب بىر يوزندە ياشارگە
صلاحىتىلى غلىفە بولورغە طر شورغە
تېموشلى مۇز: مونه بز شوشى صفت لسر
ايلەن متصف بولساق (وكذلك جعلناكم
امة وسطا لتكونوا شهداء على الناس وي-

قازاقتار تورالى

آرالاسووم مېنى اول جاقىڭ جاقسى-جا.
مان جو مستارىڭ بارى مېن تانستردى
غوى.

قازاق خالقىڭ اوقوۋى توراسندا
مەدى خىزىرتىڭ جازمانى بارى راس.
ايسكى پاتچا حكومەتى قازاقتىڭ قا-
زاقىغىن جويوغا قانچا دنيا قانچا كۆچ بار.
رن آياماي بېردى غوى. قازاق ايلېنى
جاقشى مەكتەپ تورغىزىپ، اوڭدى معلمدار
جىبەرۋ اورنىنى قازاقتىڭ دىنىن، ئىلن
ۋىلتن اۋمىتىروغا؛ جاقسى اس بىلەن.
قازاقتىڭ چارواسىن اوڭدايتىن بىلكىدى
آزاماتدار اورىنى قازاقتىڭ دىنىن تاستا.
تب جالعزاق «چوقىندىروغا» خىدمەت قىلا.
تىن «مېسىيونىر» دار جىبەرب قازاقتى
آداسترو چاتاسترو قامىدا ايدى غوى.
يغىدىگى دىگەستەر حكومەتى ئىلو كىكى
پاتچا حكومەتى زامانىدا زابىر كورب
كىلگەن اۋلتىداردىڭ بارىنى كىگىشلىك.
ايرىكشىلىك بېرىپ، اوز كۈنن اوزى كو-
روگە، اوز دىنىن اوزى زابىرسىز اۋستاوغا

محترم «اسلام» جورنالدا قازاق
قازداستاردىڭ اوقو-اوقتو وباسقا جو مستا-
رى تورالى آندا ساندا ئەنگىمە بولب جا.
تىر. مەكى اۋسى جاقىن كۈندە جىقان
تۈرتىنچى سان جورنالدا، قازاقتىڭ اوز
قازىسى، محترم مەدى خىزىرتىڭ مەقولى
جىناپتارىڭ قازاق اهلندەگى اوقو-اوقتو
تورالى جازب چىعارغان مەقالەسى باردىڭ.
مېن اوزم اچكى رەسەيدىڭ بر نوغايىمىن.
سوندا داغى قازاق اتادىڭ بالاسىن اوز
نوغايىمدى جاقىن كورمەن. سېبى دە: بىر-
تىمگى جىلداردا اولار مېن آراسىب اولار
مېن جاقىن تانستىم. باسەزدان كىچە
اونكەن جىرما بىرنى جىلدىڭ اچارچىلى
كوب جاندى ايل جورىتان ايرىب آلسى،
تانس ايمەس ئىللەرگە اپارب تاستاۋى
مالم. سول قورقنىقتى جىل بزدى داغى
قازاقتىڭ كىڭ دالاسىنا ايداب اپارب،
آزدا بولسا قازاقتاردىڭ تىلدەرى عرف-
عادەتەرى مېن تانسوغا جول اچدى غوى.
اۋچ جىلدىن آسا قازاق بو قاراسى مېن

ھتداڭ قوسوۋى بويىنچا دا بول جومس
 دۇرۇس ايمەس غوى.
 مەنادى جولىز تىڭ ايسكىدەن آتا-
 بابا عرفى مېن كىلە جانتقان جومستاردى
 كورگەندە جان جامان آچىدى. قازاقتاڭ
 جاس آزاماتتارى آقساقالدارى مەنە جو-
 مستاردى اوڭداو چاراسن كورو كىرەك.
 كىڭكەيتكەندە اوقو جومسنا كىلگەندە؛
 ارمسن تاوب اوقتو جولن قازاق خالقى
 اوقو اسندە باقا اۆلداردان كىيىن قالا-
 ن يەمس. اوقو- بىلمگە، ولار بىزداڭ نو-
 عاي (تاتارلار) غا كورەدە آچتى دورىدى.
 آفېتسىلفى ايسە بىتەرگە كورە قازاقتاڭ
 جالغزاق تورت پراتسىنتى حات تانىتىن
 بولوۋى اوقوغا قىرسى ولووننان، نى
 بولمايتىن بولسا اوقوغا لايىقسز حالق بولو-
 وننان ايمەس. ئەلىگەدە آيتقانمىز چە پاتچا
 ھكومتىنىڭ اولاردى قارانلىق استىندا
 جاساتىب اوقو جولىنا جارىدىمىز تىگىز بە-
 وننەن غوى ناغلىسادا اۋسى كۈنگى زا-
 مان ياسقا زامان بولدى. تەلگەنچە دىناۋى
 علمەردى اوقوغا مەم ۱۴ جەسكە كىلگەن
 نېمەسە بىرىنچى ساتنى (ئىستوپىن) سابىت
 مەكتەپ تۈگەسكەن قازاق بالالارىنە دىنى
 ساباقتاردى دا اوقوغا كامىل ايرىكىشىلىك
 بىرلىدى. بۇرۇنقى ھكومەتتاڭ قىسمەنچىلىغى
 ماڭى كە جوق ايتلىدى. اوقۇڭدار قازاق
 جاستارى! بالالارڭدى اوقونىڭدار قازاق
 ايل آغالارنى! جارقتى پىيەمبىرىمىز آيتىبتى
 غوى:

كىڭ جول آچىب بۇكىل جىر جۇرنە او-
 زىنىڭ ادىل بىر ھكومت ايسكەن كور-
 سەندى.
 ۱۰ ھەستەر ھكومتىنىڭ اۋسى كۈن-
 ى چىغ جانتقان زاڭدارنى قازاقتاڭ
 چارواسن اوڭداو؛ اولاردى آغارتو، كوز-
 دەرن اشو اۋستىنە، دىنى جومستارىنەدە
 كىڭرەوشدە ايرىكىچىلىك بىردى، جالغزاق
 بولدى. رەتى كىلگەندە ئەيتىبەدى-
 نو دۇرۇس ايمەس بىر جۇمس بار. اودا
 غى: آيەل مەسئەلسى. قازاق آيەلىنىڭ كۆبى
 كۆڭ ھكىمىدە جاسەيدى دىب ايتو، خا
 يەمس. وسى كۈنگى تىڭداڭ زاماندا،
 بايىنىڭ (ايرىنىڭ) سوزىمە آزغانا قارىسى
 كىلگەنى اۋچوندە، قانچا آيەلدەرداڭ قا-
 جى مېن اۋرلىب قىز ايتىب سويلەنن
 كوزمىز كوردى. جەنە؛ بابى قايتقان (و-
 فات بولغان) آيەل اوزىنىڭ جانى تەلگەنگە
 تىۋكە احتىيارلىق ايمەس.

قايتقان بايىنىڭ چاقىندارى جىولب،
 اناقىنى آقساقالدارداڭ باسن قوسىب بۇرۇن-
 ى بايىنىڭ بىر چاقىنىنە (ئىنىسى يا آعاسىنا)
 زورلاپ تىگىزدى.

«آى پىرماى جارقتەتارماى! مېنى
 نىگە سونچا زورلاستىڭدار، مېنىڭ سىندەر
 ايتقانغا نىگم كىلەيدى، جانم تەلگەن
 نىگە تىۋكە مەنەن لوقسات قىلىڭدار!
 دىب تەلگە سوگە قازاق آيەلىنىڭ چاماسى
 جوق. اوسى كۈنگى زاڭ بويىنچا دا شىر-»

اۋغۇب اير كەك آيەل بالالار كىڭ بارىنە بر-
دەى علم بېرب چارققا چغار كىدار.
لطيف بېكقۇلف. «بو كلمە»

«طلب العلم فريضة على كل مسلم و
مسلمة» بىلمى از دەمەك اير كەك اوزغاچى
غا بر دەى فرض چومس دىب دىنى جوا-
بىلىسىمىز پىغمبەردىڭ اوسى حدىش لايغىچە

رسول اسلام (۱)

«ما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول
الله وخاتم النبيين» سورة الاحزاب.
«قل يا ايها الناس انى رسول الله اليكم جميعا» اعراف.
«وما ارسلناك الا رحمة للعالمين» انبياء
«وما محمد الا رسول» آل عمران.
«محمد رسول الله» سورة الفتح.

«رسول من الله يتلو واصحفا مطهرة» سورة البينة!

انس نىت دىنامى: علم و عقل قوۋە تىلرى سايەسىندە كىسب امتىياز ئىستىب نىبايەت
انسان ير يوزىندە خليفە بولى. شولايوق «دين» انساندە طبيعى بولب، سعادەت
آرزوسى ھەر انساندە فطرى ايدى. انساندەن فساد بولى ھىم مەسود توگىل (قاوا
تجعل ف يامن يفسد فيها. سورة البقرة) ايدى.

بل يريد انسان ليفجر امامه. سورة القيامة. شويلە ئىسە ابدى سعادت بولن
كورسە توچى مرشدكە (رسولگە) احتياج طبيعى ايدى. زيرا رسولسى يالگىز علم،
وعقل قوۋە تىلرى ئىلە گنە «دين» نىڭ اصولن بلو و حقيقتنە ئىرشو مەسك توگىل. نوع
انسان ترقىي نىسبەتدە رسوللر كىلو تىلە انسانلرنىڭ «دين» لرىدە ترقى ئىستى.
شوش حكمتلر ئوچون سنىة الەيە بولماق اوزرە انسانلرغە: انسانلرنىڭ اوز آرالرنەن
رسولر بېبەرلى. قران كرېم شهادتە كورە، (ئلكى امة رسوللرى دعوى لرن) (ايات
كورنېە) بىرلە اثبات ايتىدىلر. لکن دلىلدەن قىطع نظر رسوللرنىڭ سىپرە و تىرجە
حالىدە ندىن ير يوزىندە مصلح ذاتلر بولوچىلقرن سلامەت عقل قبول ئىتە مونا شول
رسوللر جەلمەسندەن (نەن بىسەدە) بولغان ئىڭ صوگەسى الله جانىبىدەن رسوللەكېنە
(۱) توفىق صدقى افندىنىڭ «الدين فى نظر العقل الصحيح» اسملى اثرىدەن اقتباس

ايەلە يازلمش در. و. ج.

كوجلې بينة (قرآن) اقامە ئىتوچى بتون بىر يوزىندە گى انسانلر گە رسول محمد
عليه السلام در.

محمد عليه الصلوة والسلام نىڭ ترجمە ۋە ھالى (ولادىتى، نىشىتى، بەشىتى، تارىخى وفاتى)
بىر ھاللىرى طرفىدەن دقت ئىلە ضبط ئىتىلگەن بوندى بەشرون بىر نقتە: يوق. محمد
عليه السلام نىڭ يوزىن آفلاغان صفتلردەن بىرى امىلك بولسا، ئىككىنچىسى مكارم اخلاق
ئىلە انصافى آلورغا! بولسا كىسەرەك. انىڭلىقى خلىق عظيم. بەشت لامم مكارم الا-
خلاقى آندا بىر كمال. ئەگەر اول اوقىغان بولسا ئىشانمىلار ايدى. وما كنت
تتلو من قبله من كتاب ولا تخطه بيمينك اذ الارتاب المبتطلون بل هو آيات بينات
فى صدور الذين اوتوا العلم. سورة العنكبوت. بىر كىشىدەندە شفاھى علم تلىقى ئىتمەدى.
دقت ئىتلام بىر كىشىدەن شفاھى علم تلىقى ئىتىكان بولسا، بە سفردە، بە ھىزدە، بە
بەشتەن ئىك يە صولك دلم تلىقى ئىتىكان بولور. سفردە دىر ئىدىك بۇدە مەكەن توگىل
زىرا تارىخى عالملىرى قاشىندە آنىڭ سفىرى ئىككىنچە بىرى بلاغىتكە ئىرشودەن ئىككىسى
ابى طالب بىرلە ئىككىنچىسى يىرمى بەش يەشۇندە چاقدا خىجە غلامى بىرلە شامغە سفىر
ايتىش ايدى. بۇ سفىرلردە اول بالغىزى توگىل، يولباشلارنى بار ئىدى. يولباشلارنى
اىرلەدى، بولدا ئىلار بىدە بىر بىرەدەن علم آغانىن مشاھدە قىلمەدىلر. (ئەگەر بىر قەدەر
مەنت چىتىدە بۇر ب قايىتقان بولسا ئەيتەر گە امكان بولور ئىدى، بۇ ئىش يوق) ئەگەر بەشتەن
ئىك ھىزدە (بۇرطدە) وقت علم تحصيل ئىتىكەن بولور دىيىلسە بۇ، ھەم مەكەن توگىل
تۇرۇندە گى سىبىلر ئىلە:

I آنىڭ شفاھى علم تلىقى ئىتىكانىن كىم بولسا دا بىرە كورر ئىدى.

II شفاھى تەلىم بىر وچى مەلم يەوئىنى، يەدى، نصرانى، ھىرى بولور. وئىنى
بولور دىر ئىدىك، وئىنى مەلمنىڭ تورات، وانجىل، و باشقا كىتابلاردا يازلغان موھىلر
اعتقاد ئۆيۈرە تووى مەكەن توگىل. ئوشانداق يەودى مەلمدە عىسى عەم آناسى مەرىم
ھىقدە بولغان ماجرانى. قرآن دە تېرئە قىلوب سويلەنەس ئىدى. ئىندى نصارى
مەلمدە: مسىح نىڭ لاهوتلىگىنە، ھەم تىلىت، و صىلب مەسئەلەرىنە انىر ايتوب، ھەم
انجىلنىڭ مەرفىلىن، قىسقىسى اوز اعتقاد بوزوب اوز مەسئەلە كىرى فەكر بىان ايتوب، ھەم
تەلىمات قرآنىدە دىيە تەلىم قىلارغا، اللەدەن وحى گە كىلمەگەندە مەكەن توگىل ھىرى
ئىسە: سانع عالمگە ايمان ئىتمەگەن ھىرىدەن اللەنىڭ بارلىغىنە بتون كائىناتنىڭ وجودىدەن
بىرگە يول كورسەتكەن، و شوڭا دال بولغان تەفكر و تەقفل بولمۇ سويلەنەنكەن آيەلەرنى.
وسولگە ئۆيۈرە توب تەبلىغ قىلدىروى خارق العادە ئىشلەردەن بىرى بولورغە سزاخ.

دیمهك بوده ممکن توگل. بعثتدهن صوڭ برهه کشیدهن تعلیم آلوب تورغان بولور دیلسه: بوڭا قارشى جوابده ئهتورمز.

I صوڭ اول رسول باشدا اوز دعوی سن بلمه گهن کوبی نیچک ئشکه باشلان؟
II اولچاقدا قرآن تعلیماتن بلسگهن کشی بار ئیکان قایدایه شرنب تورغان؟ نیشلس
علم و فلسفه لراسمی چقماغان؟

III هم بر تقدیر آندی کشی بولسند قرآن کریمنى اوزى تبلیغ قیلمی نیک اڭا (رسولگه) ئویره تب تبلیغ قیلدرغان؟

مونا مسئلهنى دقت ئیله تیکشرگهنده بیلندی محمد علیه السلام اوقو، یازو بلمه گهن هم بر کشیده نده شفاهی علم آلمان بر می، بدویت دنیا سنده تووغان شوپله ئیسه عالی اخلاقی منبعی بولغان بر یتیم ئیکان، اللهنگ اصطفاسی ئیله الله جانیدهن رسول بولب، بتون فصحاء عربنی بر سورهنک مثلن کیترودهن اعجاز ئیتکان قرآن کریمنى اللهدهن تلقی ایتوب، هر تورلی هجو، و هجوم لر گه قارامی که اهو حقه امتکه تبلیغ ایتدی. ذلك نتلوه عليك من الايات والذکر الحکیم. عبرت مقامنده تاریخی وعظ وقصه وامثال، قانونی، امر نهی واحکام همده علوم طبیعی گه دائیر بولغان آیتلرنی جامع قرآن کریمنى کیتروایله محمد علیه الصلوة والسلام حضورنلری رسولکن اثبات ایتدی. دین اسلام اکمال قیلنه ری.

واصل الغفاری تلوغ آقا.

علماء وظیفه سی حقنده.

منتظم حیات - ترکلمک حاصل بولغان.
رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث شهر یفنده: (کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته) (۱) دیب اوشبو حیات حکمتنده اشارت قیلخان وه سا قچئسنز انسانیت عالمی نڭ به. شوی ممکن توگل لکن بلسر گهن.

رسول الله بو حدیثده انسانیت عالمی راع (۱) دیب بیز مسلمانلار نڭ تلنده کتوچی گه ئیتولسه ده تعبیری علمانه مناسبت کورامی.

عائله اعضاسی عائله ره ئیسی حمایتده و سا قچئلغی آستندا مسعودیه ش گهن کبک، بتون ملتده ملتنگ حامیسی ئیتب سا یلانغان هیأت حمایتده و سا قچئلغی آستنده یه شب مسعود بولا چاغنی طبیعی در. انسانیت عالمی مدنیله شب ئویو ر. محالمنه کیلب یه شی باشلاچاچ دانزوری حمایتده و سا قچئلار غه احتیاج سیزه باشلان وه شول تهرتیب کؤندن کؤن تکامل ئیتب، بیروزنده حازرگی کورگه نئبزره وشسه

علماء كرام علملەر يىلە رەئىد - اهل مەخلە
بىسە مادى يار دەملەر يىلە شول يولدا بولش
لىق كورسە ترگە، منفعت شىخىسىلارن گۈنە
كوزە تەمىچە شول زور مەسئولىتىنى خاطر دە

توتىپ حر كىت ئېتولەرى وەئش كور وەئرى
مطلوبىدەر .

وما توفيقى الا بالله

ص . مقصودى .

بىز دە خىبىلار و خىبەلار .

اسلام، ئلك عصر لەردە رسول الله
و خلفاء راشدين كىمك زور مصلحلار، جزو-
بىدار خىبىلەرنىڭ تائىرلى خىبە و وعظ-
لىرى سەببى كىشۇلەرنى بىر نۇقتە غەجىبىب،
ئىلى كورلەمگەن بىر مەنىت كە جىتە كلە گەن
ئىدى .

عصر سعادتنە خلفا راشدين دورىد،
خلفا - و يەو عبا سەپەز مەن سلطنتلەر نەدە -
لەمانلارنى تەرقى و مەنىت كە سوق ئىت كەن
نەرسە خىبىلەرنىڭ تائىرلى خىبەلرى ئىدى .
آلار بۇ كوزور اھمىت بىر تەرقى و تەكەبىل
ئىتەر گە ترش ئلار .

زەمانلار ئوتتۇ، عصر سعادىت يىراقلاشۇ-
بىلەن مصلحلارنىڭ سانلارى آزايدى، مسلمان-
لار تۇرلى فېكەرلەر گە ئىبەرب بىر لىكلەرن
و غالتىلار، فتوالار كۆبەيدى، اسلامنىڭ
عالى حكمتلەرنى اعتبار غە ئىسمى باشلادى .
قرآنى ئىندىرودەن مقصود نەرسە،
مقدس دىن اسلامنىڭ غايەسى نەرسە، آئىدادا
بىر تەبىقە جەمئە فەرض بولب، اداسىنە خىبەنى ئو-
چۇن شرط ايتلىنى، سوا اللەرنى مسلمانلارنىڭ
كۆڭلەرنى تەندە كىلىب كېتەدۇ . خىبەلەر بىز
نىڭ بىتون قىسمى خلق آكلامى تۇرغان تىلە
سۆيلىنەن او قوچىغا وە تىگلا و چىغا چىچ فايدا
بىر مەس در جە گە كىلىب بېتىدى . بىز سۇفە
لەرنى بىلەن قرآن كرىمىنىڭ (كىمىللىنى يىن
حق بىملا يىسمەع الادە ئوندا) (وقال الرسول
يارب ان قومى اتخذوا هذالتران مەجورا)
ئېتەلەر ئىدە مەسئاق بولب . قالق دىسەك مەب .
ئىغە بولماس .

بىزنىڭ عصر دە ايسە بوئش كە اھمىت
بىر لەمەدى، مسلمانلارنى نادانلىقدان، اسار-
تسان، واخلاق سزاقدان قوتقار و ئوچۇن كېرە
كلى بولغان تائىرلى خىبەلەر سۆيلىنەن .
ئى، و ھاماندا بوئش ئىسكى حالچە دوام ئىد
ئىب بار ادەر . رسول الله و خلفاء راشدين حىد
ر تەلەرى خىبەلەر نەدە امە اسلامىەنىڭ دېنى و
نىياوى حاجتلەرن بىيان ايتوب، بلىغ خىبە
لەر سۆيلىلەر، امتنى بونىڭ بىلەن بىر بولغە
كەرتب مەسعود ئىتەر گە اجتھا دقىلار لار ئىدى .
خىبە اصولى اصلاح ئىلگەنە مەلت
بىز شېھەسز كۆب فايدا دورە چەك . يا وروپا
لىلار خىبە اصولننى قىدر اصلاح ئىتتەن، مە
تەلەرنى مەنىلەشكە دىلەر، علم وە ھار فەئەننى
قىدر كوتەر لىك ئلەر .

جەمئە نمازنىڭ ادائى و جوبىنى ئوچۇن
شەرشرط بولۇپ ويدا شەرلەر دە شۇنداق تائ

ئىبرالى خۇتبىلەر سويلەرگە مەقتەر كىشىلەر بولاب. اوللاردا بولماوندان بولرغا كىرەك جەمەتنىڭ مەيلى ئاجتماعىيە بىزدەنى درجە اھمىيىتى بارلغىن بىلو ئوچون قرآن كرىمە جەمە سورەسنىڭ نىزولن اوپلاويىتسە كىرەك يوغارنىدا يازلغان سوزلەر دەن مەقەسودم خۇتبىلەرنى اصلاح ئىتو بولسە، بونىڭ اصلا حى دە دىنى مەرجەمىز بولغان دىنبىدە نىظار تەندەن بو ئىككە اھمىيىت بىرپ اصلاح چارەلەرنەنە

جەدى رەھوشدە كىرشونى ئوتتودر. آيدا بىر دەفە چىغا تورغان اسلام مەجلىھ سەنە خۇتبە و عىظ نەمۇنەلرى درج ئىتولسەدە بو مەقەسودنى نى رەھوشدە ئوتى آلور دىب ئەيتىب بولمى بەلكى نىظار تە بونىڭ ئوچون تەقتىشچىلەر تەيىن ئىتسە فايدەدان خالى بولماس ئىدىنى بو ضروردر. امام ظرىفى السىوفى.

و عىظ نەمۇنەسى.

رسول اللە اصلى اللە علەيە وسلم حەدىث شرىفندە: «لا يۇنىب احدكم حتى يەب لاخته ما يەب لنفسه» دىگەن.

مەناسى: ئوز فائىدەلەر گىزگە سۇيگەن وە يار اتقان نەرسەلەرنى دىن قىرنداشلەر گىزگەدە سۆيىمى وە يار اتقىمى تۇرۇب چىن مۇمىن بولا آلمازىن، دىمەك.

بو حەدىث شرىفندە: كىشى چىن مۇمىن اسەننە قاچان لائق بولا؟ سۇالئىنە آچقى جواب بار. مەسلەمان كىشى ئوز نەفسى ئوچۇن نەرسەسنى سۇيسە، دىن قىرنداشى بولغان باشقا مەسلەمانلارغا شول نەرسەنىڭ بولوون تەلەسەن، سۇيسەن، دى. بوتلەو وە بو سويونىڭ البتە تەلەلەن گەنە بولووى يەنى، مەسلەمان كىشى عەملى بلەن دە شول نىتدە بولغانلغىن كورسەتو تەيش، مەسلەمانلار آراسىندا قۇمىزلىق كونچىلىك كىك مەنەموم صەفتلار بلەن تانلغان كىشى بو حەدىث شرىف كورسەتكەنچە چىن مۇمىن بولا آلدى.

قرآن كرىم مۇمىنلەرگە ئوز آرالارنىدا كوركەم مەاملەدە بولنو، بايلارنى فقيرلەرنەنە انفاق و اعانت ئىتو بلەن بوپورا، كۇچ صرف ئىتە تابقان ماللارن اورنىزىرلەرگە تەرەم ئىتە ئوزلەرن ئوز قوللارى بلەن مەلاكتەكە سالودان ساقلانرغا قوشادىر. اللە تەعالى فرأندە بقرە سورەسندە ۱۹۵ آيتدە وانفقوا فى سبىل اللە و لاتلقوا بايدىكىم الى التهلكتة واحسنوا ان اللە يەب المەحسنىن» دى. مەناسى: اللە يولئىنە انفاق ئىتگىز، ئوز ئوزگىزنى مەلاكتە سەلمەگىز، احسان، يەشىلىق قىلگىز، اللە تەلە احسان قىلغانلارنى سۇيە دىمەك.

اوشبو آيتدە گى «لانلقوا بايديكم الى التهلكة» جملەسى قايىسى مفسەرلەر، آيتنىڭ سەبب نەزولن اعتبارغا ئال ب:

مال و دولتىگىزنىڭ ئورنىسىز يىرلەرگە اسراف ئىتىب ئۆزگىزنى ئۆز قولگىز بىلەن فقيرلىك وە خورلىقىغا قالدۇر بىر ھالدا قىلما گىز؛ فقيرلىككەن قۇتولو ئۇچۇن قولگىزدانغى دولتنىڭ قىرن بىلۇب، حرام ئىشلەردەن ناچار عادەتلەردەن ساقلانگىز. دىب ئەيتكەنلەر. بعضىلەر: اللە يولندا ئىزگى اورنلارغا انفاق، ماللارگىزنى صرف قىلگىز، تىيشلى اورنلاردان مالگىزنى قىزغىنلىككەن ئىزگى بولماگىز، دىن اسلامنى ئوسدرو و انىغايىدرو ئۇچۇن تىيشلى اورنلارغا مالگىزنى صرف ئىتونى قىزغىنلىك، سارانلىق ئىتب ئۆزگىزنى چۈنمگە سالماگىز دىمكىر دىلەر.

اى مسلمانلار، قرآن كریم بو معنالارنىڭ بارسىندا ئىچىنە چىيا، رسول اللە ص. ع. بو غارىداغى حدىتى بىلەن بو آيتنى بىك قىسقا بىك آچق رەھىشە تفسىر ئىتە: كىشى ئۆزىنە سۇبە تۇرغان نەرسەسىن باشقا دىن قىرنەشلەرنى سۇيىمى تورب، چىن مۇمن بولماس، دى. دىمكى سىن مسلمان ئىسەك ئۆزىڭ توق بولغان كىك باشقالارغا دا توقلىق تە، آچلىق تە، باشقالارنىڭ دا فقير بولب، كىشى ئىشگىنە يۇر تەن بىك كىون كوروون آرزو قىلما، شو ندى بختسىلارنىڭ حاللەرن بختىلا تورغا، بختلى و مسعود تر كىك ئىتولەرنىنە اجتهاد ئىتب، ئۆزگىڭ جانىڭكا، مالنىڭكا؛ و عرضكە يمانلىق ئىتولونى سويىمەگەن كىك باشقالارنىڭ دا جانلارنى، ماللارنى وە يوز سولارنى يمانلىق كىتروودەن ساقلان! اللە تەئالىنىڭ امرى قرآننىڭ حكىمىندەن چىتكە اوشب، ئۆز نىفسىڭنى ئۆز قولگى بىلەن ھالكتە سالما!

اوشبوگىنا بىن مەن مسلمان دىگەن كىشىگە اوشبو آيات كریمنىڭ معنالارن، رسول اللەنىڭ حدىتى شرىفن خاطرندە توتب، ھەر ئىشندە ئۆزىنە يول باشچى ئىتكەن كىشى شىبەسىز اللە تەئالى قاشنىدا سۇيىكىلى بىندە بولب يەشەردە مۇمن حالندە اللە سىلامت يولغور.

عصر سعادتە مسلمانلارنىڭ سانلارنى ئاز بولدىنغى حالندە كوبلەرگە غالب كىلولەرى شوشى «وانفقوا فى سبيل اللە و لانلقوا بايديكم الى التهلكة» آيتن «لايؤمن احدكم حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه» حدىش دستورالعمل توتولارنىدان كىلگەن. آلار فقيرلىككەن قورقىمى ماللارن دىن يولندا انفاق ئىتكەنلەر، دىن يولندا بىر چان بىر تىن بولب انفاق و غيرت بىلەن مجاہدە قىلغانلار، اجلسىز ئولم يوق دىب اوشان بىر سىن بىرسى جانلارنى كىك سۇيىب اسلام دىن بىر يوزىنە تاراتقانلار. آخرت سعادتن دىن تاراكلىككەن آرتق كورگەنلەر، وە شول صفتلرى اسلامنىڭ نىچاك تىز زمانندە تارالونسا سەبب بولغان.

مىسلمان آدەم دىن يولندا مالن قزغانو شويىلە تۇرسن، دىن آرقاسندا اول دىنيادە يىشى وەبختايى عمر ئيتكەن كېك، آخرت سعادەتتەندە ئيرشەچكىدر. نە گوزەل ايمان! قزناەشلەرم! بو سۇيىلەنگەن سوزلەردەن مىسلمانلىق نىڭ نەرسە ئيكەنى آڭلاشئلا، مىسلمانلارغە ايندى ئيكى يولنىڭ بىرسن اختيار قىلارغا قالا: دىن وملتنى ئوسدرو ئۇچۇن بىردە سارانلق قىلماينچە، دىن، علم و معارف يوللارنى ماللارن صرف قىلىب، چن معناسى بلەن مەنيلەش ب دىنيادا كشى توسلى مسعود كۇن ئيتتو. ياكى اخلاقسىز و جهالتدە يەشەب دۇنيانى باشقالارغا تابشرو وە قوللقدە يەشەو. يوعالو!

دونيادا ھەر جان ئىيەسنىڭ يەشەوى ئوچون (۱) ھوا، (۲) سو، (۳) آشارلىق لازم بولغان كېك، بىر ملتنىڭ يەشەوى وە ئوسووى ئوچون دە (۱) ئىن، (۲) علم، (۳) بىرلىك قردەشلىك كىرەك.

مىسلمانلار! دىنيادە بختلى كون ئيتتو ئۇچۇن علم وە مەنر ئويروەنىك. آخرت بىزنى تۇزۇك ئيتتو ئۇچۇن اللە تعالى ايتكەن عمللارنى اخلاص بلەن ئوتەرگە ترشيق. عبادتلىرنى ئوتەمسەك، كوڭللەر بىزنى تقوالق بلەن توقلاندىرماساق، قىامت مەيدانندە ياردەمچىسىز قالووبىزدا شىك يوق.

اللە تعالى ھەر قايسىبىزغا توفىق وە ھدايت بىرىب، طريقى حقدە استقامت نصيب ئيتسە ئىدى.

ياۋلوداردا امام: زىن اللە فتح اللە اوغلى.

جمعه خطبەسى ھقندە

دىنيە نظارتى طرفىدىن جمعهلاردا سويىلەنچەك وىظ وخطبەلەرنىڭ، آنا تلىد سۇيىلەنگە تەيشلىكى ھقندە اماملارغە امر و توصيەلەر كىلسەدە اماملار بونى بو كوندە عملگە كرتە آلمىلار، بولسەدە بىك سىرەك اورنلاردا بولب، كوبسى ئىسكى عادەتلەرن تاشلى آلمىچە كوب يىللاردان بىرلى تىڭلاوچىلارغا ھىچ بىر تائىر ئىتە آلتى تۇرغان عربچە خطبەلەرىنى اوقب، ھەندە خلقنى يالقدارلار. شوشى حاللەرنى اعتبارغا آلب، توبەندە گى سوزلەرنى عرض ئىتمەك بولام:

دنيا مەيشتلەرى آرتىدىن يورب كوڭللەرى قارالغان، تۇرمىش ئىركىز لەوى بويىنچە بىر بىرسىنىڭ آراسىدا دوشمانلىق لار كىر توغان و قارىدشلىك تامرلارى ضعيفلەنگەن، دىن دىنيالارى ئوچون فايدالى سۇزلەرنى ئىشتورگە سوساغان مىسلمانلار بىر اورنغا جىيىلىب

اماملارى آوزندان چىقمان اثرلى و عظمىر بلن كوڭللەرن يمان نىت و اخلاقلاردان پاكلا-
سنلار ئوچون اللەتعالى آتادا بر مرتبه جمعه نمازن فرض ئىتب، خطبەنى دە بيوكر كىندەن
قىلغان.

اماملار جمعه و عظى بلن مسلمانلارنىڭ كوڭللەرنى سعادتكە اومتلو تويفوسن
اوياتب، آرالارنىڭ دوشمانلىق، كىنە و حسدلىرنى بىترىب، كوڭللەرن تىنچلاندىرى
بولولارى لازم، شوندى بيوكر مقصد ئوچون مشروع بولغان جمعه خطبەشندە نىكلاوچى
خالقنىڭ اڭلاوى اعتبارغە آنورغا تىيش ئىكەن، بىرنىڭ توركى خەلقى بو بىخندەن
مىروم ئىتىلگەن. بىچارا مسلمانلار جمعه نمازىنا كىلگەندە نىندى تويفو بلن كىلە
قايتمىدەن شولوق تويفى شولوق قاراڭغى كوڭل بلن قايترغا مەجبور ئىتىلگەن.
شوندىن ناشى اول بىرلەرنىڭ جمعه سوڭندا بولغان خالق جىمىلشالارنىڭ نىزاع و قىچقۇر-
شولارنىڭ نىندى كوڭلىسىز كورنىشلەر آلفانى معلوم.

وعظ و خطبەلەرنىڭ تاءثيرى خلقنىڭ كوڭلىنىڭ غايت قاتى بولوى ئوچون اللەتعالى
قران كرىمدە: (وما ارسلنا من رسول الله الا بلسان قومە لىبىن لهم) دى.
پىغمبەرلەر ئلكە ئوز قوملەرن توغرى بولغا كوندىر، آلا رارقلى باشقىلارغە
اللەنىڭ حكملەرن ئىرشىروى تىيشلى بولغان.

شونىڭ ئوچون دە اللەتعالى رسول اكرمگە: (وانذر عشيرتک الاقربىن) آيتى بلن
ئلك ئوزنىڭ ياقىنلارن، قردەش و قبىلەلەرن قورقتوغە امر ايتمىش. پىغىرىز يالغىز عرب
خلقىنى مخصوص ئىتب بىبەرلمەگەن. بەلكى (قل يائىها الناس انى رسول الله البكم
جمىعا) آيتى شهادتنچە ەمە انسانلارغە رسول بولغان. شولاي بولسەدە ئوزى عرب خلقى
ئچندە يىشەگەن. و عرب خلقن باشلاب دعوتكە مامور بولنوى ئوچون، قران كرىم عرب
تلىندە ئىنگەن، اسلام حكملەرى عربلەرگە عرب تلىندە ئويرەتلىگەن. رسول الله و صحابە
لەر جمعه و عىد خطبەلەرن و باشقى مەم و واقىلەر خصوصندە سويلەگەن خطبەلەرن عرب
تلىندە يورتكەنلەر. عربلەرگە تۇركىچە ياكى فارسىچە اوقوسالار تىكلاوچىلار آندان بىرنە-
سەدە آڭلاماسلار ئىدى و خطبەدەن مقصود فوت بولر ئىدى. خطبەدەن مقصود خلقغە
كىرەكلەرن آڭلاتو، دنيا و آخرت سعادىت يوللارن كورسەتو بولارغا كىرەك.

بىزنىڭ اماملار بىزنىڭ خطبەلەرنىڭ عربچە بلمەگەن كىشى توڭل بلگەن كىشى دە
استىعا ئىتەلمى. آلارنىڭ اوقوغان خطبەلەرى كوسىنچە «ھەر كىشى ئولەچەك، كىن
كىيەچەك، گورگە كرەچەك، مالى قالاچاق، ماتىن باشقالار آلاچاق» دىگەن سوزلەرنى آتنا
سايىن تىكرارلاودان غنا عبارەت بولا.

ئولمىنى ئىسكە تۇشۇرو وعظ بولسەدە. لىكن قۇرئى ئولمىنى ئىسكە آلو بلەن گنە

ئىش بىتى، ئولسگەنگە قىر دونيادە توراسى، ئولم ئوچون حاضرلەنەسى، ئىككى دونيا-
نى قايفرتاسى بار. غەلبەلەردە شول خصوصە بىر نەرسە سويلەنمى، تىگلا وچىغە ياشى
بىر تويغۇ ئوستەلمى.

ملاحظە قىلىنسۇن! رسول اللہ و صحابەلەرى بىزنىڭ مۇلازىمەتلىرىمىزنىڭ
غەلبەنى كۆيلىپ اوقىغانلارمى؟ ھەر جەمئەدە ئولمەن باشقانى سويلەمە كەنلەرمى؟
رسول اکرم و صحابەلەر وقتىنە، اور ئىنئام واقەسىنە قاراب تورلى مۇمىن-مۇندە
غەلبەلەر سويلەگەنلەر، تىگلا وچىلارغا آڭلانىپ وعظ ئىتکەنلەر. بىزنىڭ اماملار بىز-
مۇوافق سنت غەلبەلەر اوقونى دعوا قىلىپ يورسەلەرە رسول اللہ عملى بلەن چاغىشدرعا-
نا سنتكە مۇخالف قىغان بولۇپ تابىدلار. اما تىگلا وچىلارغا آڭلايشلى غەلبەلەر سۇ-
پا بولۇپ كۆڭلەرنىڭ ئىنئامى توپەنلەر سالىغان غەلبەلەر ايسە يوقار ئىدە ئىتەگەن آيتكە ورسۇ-
ل اللہنىڭ سنتىنە چىن ئىيەرگەن كىشىلەر بولالار. ئىندى تورلى قومۇنە تۇر كچە غەلبە او-
قواللەڭ عادىتەنە و پىغەمبەرنىڭ سنتىنە موافقت، بونى اھمال ئىتومە مۇخالف بولادىر.

رسول اللہ تۇرلى قەبىلەلەر دەن كىلگەن عرب ئىلچىلەر ئىنئام احكام اسلامى ئو-
بىرەنكەن چاغىدا آلارنىڭ شىبە سۇنە موافق رەھوشە سويلەشكەن، رسول اللہ عربلەرگە
عربچە غەلبە اوقوغان كىمكى بىزنىڭ غەلبەلەر بىزگە تە تورلى قومىنە تۇر كچە غەلبە اوقو-
لارى تېيىشلى در. بىر نچى غەلبەدە حمد، صلوات، تىشە و تسلىمات عربچە اوقولغانلار
سوك و وعظ قىمى قەھرى رەھوشە تۇر كچە بولرغاتىيىشلى در. تۇر كچە غەلبە اوقرغا يارا-
مى دىب ئىيتەرگە ھىچ كىمىڭ حقى يوق.

زفر رىقى.

روزە

حدیث شریفلر بیلە قەھرى رەھوشە تۇر كچە
روزەدە اولان ظاهرى حکمتلردن بىرسى،
بو فرضنى ادا اینكەن انسان طبعى آچل-
قنىڭ قاتىلەندىغان خېرىدار اولارق، يى-
پوزندەگى بىچارە فقېرلەرە ترحم، و مال-
دان بىر قىسمىنى آلارلەرە تصدق ايدەرک،
بىچارەلرنىڭ اوستىنە توشمش فقر و فاقە

اركان اسلامنىڭ ايتىڭ الوغىلارندىن
بىرى روزە ايتكەن جىناپ حقنىڭ «يا-
بالدىن آمنوا كتب عليكم الصيام كما-
كتب على الذين من قبلكم» نصى
قېلىلە، ونبى محترم محمد صلى الله عليه
سلمنىڭ «الصوم جنة» الصياملى وانا جزى-
«الصيام جنة وحصن حصين من النار»

ناڭ بر الوشن يڭله يتوگه خدمتدر. غالباً انسانلارده اخلاق بوز قانغى، نفسناڭ دائما توق بولمقندان اي دكن فن تربيه عالملى دعوا ايتلر. چنلابده نـفسنى آزارق آچقدر لسه انصافقه كيلمگه نلـكى، شفقت و مرحمت حسلى قوزغالاباشلاوى، روزه توتقان مسلمانلاره معلوم بر حقيقتدر. ذاتا دندن مقصده تربييه و تهذيب اخلاق ديمشلىر. باطنى حكمتلىرى ايسه روزه توـ توچينڭ، اوز اختيار و اراده سينه مالك اولب، نفس اماره يى قهر، و هواى نفسانينى دفع ايتمگه كوچلى بر انسان اولمقىدر، روزه توتقان انسان، روزهناڭ كـنـدىسـنه ويرمش اولدىغى شوقدرتى آڭلا دغنده، نفس اما ره سينڭ كنديسنه كوستره چه كى بوزوق بوللاردان ير افلا شمع اچون عقل تيله اراده سينه حكيم ايد چه كى طبيعىدر. حالبوكه يل تهولـگى «دهورنده» بر آى روزه توتقمى كنديسناڭ، بر اراده صاحى اولدىغنى و بو اراده ايله هوا و هوـ سنى دفع ايد بلدچه كى، هر درلو بوزـ قلقلار دده ير افلا شدر اچاغنى، عزم و متـ نتنى قوتله شدره چه كنى خاطر نده توتدرور. بوندان ماعدا روزهناڭ حفظ صحت نقطه نظر نـدـنـده بايتاق فائدهسى وارلغنى فن طب اربابى تفصيلا بيان ايتكلىرى كى، هر سنه رمضان شريفدن بر نچه كـون

مقدم «المؤيد» «اقدام» كى اسلام غزبنده برنده دوكتور عبد الله جودت و شرفى الدين بك امثالى مسلمان طبيپلىرى طرفندان روزهناڭ طبيا مفيد اولدىغنى ايتك مـقـامـنـده بر چوق مقاللر درج ايتلمگه ايدى.

آلاى بولعانده روزهناڭ طبيا و اخلاقا فائدهلى بر عبادت بولووى حقنده سوز و زياتوغا ارتق حاجتده يوق خلاصه كلام روزه توتقان مسلمان فريضة صيامى ادا ايتمگيله برابر جذاب حقه اطاعت يتمش و هواى نفسنه مخالفت ايتمش ولور.

هواى نفس اطاعت ايتك انساناڭ هر درلو خير سعادته آلفه كىتوبه، زور مانع اولاچاغى اهل علم نظر نده معلوم بر ندرسه، واقعا شول روزه يولى برله گنه حسن تربيه و تهذيب اخلاق ممكن اولدور. و شول روزه يولى برله گنه چن انسانلق، چن بندهلك والذغه يقينلىق يوللارى اچلوب، اسان حقيقتنا عالم علوـ يگه «فرشتهلر عالمينه»، ياقنلاشقان بولا دور.

بو ايسه هدايت ربانى، و عنايت رحمانينده عبارت بر عبادت و بر حقيقتدر.

فاتح صفا بيك كينين

رفیق بك العظمىڭ تارىخ انتشارالادىيان كىتابى نىرجمەسى.

وياردهمەلەشب تىركلك ئىبتو ئوچون كىرە-
كل بولغان بىر قوتكە و بىر عمومى باغلا-
نشلارغامحتاج بولولارن سىزە باشلادىلار.
كىشلەر مەنىتدە آغا كىتكەن ساين
دۇنيا كۇتتاش ئى مەرىدە آيرىم كىشلەرنىڭ
اورتاق و آيرىم حقو قىلارن باقلاو، ئويو-
شمالارنىڭ نظام و تەرتىبلەرن نەتو ئۇچۇن
بىر قوت كىرەكلكىنى توشنە باشلادىلار.
چونكى تۇرلى قوملەرگە بولنگەن كىشلەر
نىڭ تۇرلى تەلەك و تەۋرلى ئىستىكلەردە
بولنووى و شول سەبەبەن آلا رارسىدا
تۇرلى قەچەرش و تالاشلار چىقووى، طەبىعى،
بولغانلىقدان، بولارنى بىر بىكە باغلاو،
آرالارنىداغى آيرىمالارنى كىمتو ئوچون
تاغىدا كىشەرەك ب باغلانىشقا (رابطەگە)
محتاج بولولارى و بۇندەن باشقا آلارنىڭ
ترقى و تەمىن گە ئىرشولەرى وادىبى حىيا-
تلارن ساقلاولارى مەكەن كورلمى ئىدى.
تورلى قوملەرگە بولنگەن كىشلىك
دونىاسىدە مەنىتنىڭ ئوسووننە توتقارلىق
ئىتە تۇرغان سەبەبلەرنى تەبەرب، ئلكەدەن
كىلگەن نەسل دوشمانلىقلارن بىتەرورگە
قوملەرنىڭ بىرى بىرلە آلاش ب ئىيەلەشب
يەشەولەرى ئوچون كىرەكلى بولغان قانۇ-
لارنى بىر كىتورگە وە كىشلىك دونىاسىنىڭ
علم و حكمت يوللىنا كىر مەنىتنى ئوسد
رووننە يىتەكچى بولغان بىر عمومى باغلا-
نىش قوتىنە محتاج ئىكەنلىكى سىزلىدى.
بو عمومى باغلاش قوتى تورلى

كىشلەر تۇرمىشنىڭ ئىك كىچكەن گىنە
ئىشلەندەدە بىرسى بىرسىنە مەحتاجلىق
سىز، مەچە يەشى آلولارى مەكەن توگىل
لكى مەر كىگە بىلەگولى. ئەگەر كىشىلەر
بىرى بىرىنە بىردە مەحتاجلىق كىرسە تەمەچە
بەنى آلولارى مەكەن بولسە يىردەن ئو-
سكەن ئولەنلەرنى آشاب كوكەن ئىنگەن
دېردەن چىغان سولارنى ئچەپ، يەشى
نورغان حىوانلارخان آيرىلمەنچە، اویشما-
لا تۇزۇگە احتىياجى قىالماس، اللە تەعالى
نىڭ كىشلەرنى بتون حىواناتقا آرتىق
ئىتە بىرگەن عقلنىڭ فايداسى و كىرەكلى
دە كورلمەس ئىدى

كىشلەر عقللەرى ئوسمەگەن و فطر
يالق درجەسىدەن چىقماغان و قىتلارنىدوق
باشقا حىوانات يەشەوندىن ئوستون بولغان
يەشەولەرن ساقلاو ئوچون تورلى قوملەر
گە آيرىل، نەسل ئۇيۇشمالارى تۇزۇب
نظام و قانۇنلەرگە بوى سىنوب يەشى
باشلاغانلار.

بو نەسل ئويوشمالارى تورلى قوملەر
نىڭ بىرى بىرلە آلاش و ئىنسا وە ئىيەلەشو
وننە يىتەرلك بولماغانغا، كىشلەر زمان
ئوتكەن ساين ئىركىنلىككە تابا بار ب
تۇرلى قوملەرنىڭ بىرى بىرلە دوستلاش

قوملەرگە بولنگەن كىشىلەك دۇنياسى ئىچىدە طاعت وعبادەتكە ئوندى، وچى نەرسە دىن ئوقىدى. كىشىلەك دۇنياسى مەنى يەشەو ئوچون اويوشمالار تۈزۈرگەنى قەدەر. محتاج بولسە، شرايع الھىيەگە احتياجلارى دە شول نىسبەتدە بولووى معلوم.

تۇرلى قوملەرنىڭ بىر سوزگە كىلىپ ئويوشوونا سبب بولا تۇرغان باغلانىش قوتىنىڭ آلا ئوچون ھەر جەھتەن فايە بىرە تۇرغان بولووى كىرەكلى. كىشىلەر عمومى اويوشمالارنىڭ تىنچلەن ساقلاوونا، كىشىلەك دۇنياسىنىڭ ئورچووى و آلتىغە كىتووى ئوچون بىرلەشۈدە ياردەملەشۈگە ئوندى تۇرغان قوتنىڭ دىن ئىكەنلىگىن آقراپ بىلە باشلاپ، شوگا بوى سونا با- شلاغانلار. شول رەوشچە ھەر قوم دىن قو- تىنە سارلوب اويوشمالار تۈزى باشلاغانلار دىن كىشىلەك دىنباسن تارالب كىتودەن ساقلاپ ئىلكەگى نەسل دوشماناقلارن بىترب تۇرلى قوملەرنىڭ بىرلەشۈنە سبب بولدى.

كىشىلەرنىڭ تۇرموشلارى مەنىلە- شكەن ساين شرايع الھىيەدە تەكىل ئىتولە بارغان.

كىشىلەك دۇنياسى ئىلك يارانلىشىدىن باشلاپ بو كۈنگە قەدەر ئوسە وەمەنەنلەشە باروى تارىخى واقىئەلەردىن. آلا راست

مەدەنى اويشمالق نىظاملارن ساقلاوچى شرايع الھىيە حەكىملەرى تۈرلى قوم بولەكلەرگە ئوز آرا لارنىدان كىلگەن پىغەمبەرلەر آرقىلى ئىرشىرلەبارب، ترقىلەرى نىسبەتدە تەكىل ئىتولە بارغان.

پىغەمبەرلەر ھەمەتلەر آراسىدا شرايع الھىيە حەكىملەرنىنە اعنبار آزايب، قەتەز، مەنى كىلگەندە ئىلكەگى پىغەمبەرلەرگە ھەقى ئىتىلىگەن شرايعتەن تولئراق و آرتقراق كىشىلەك دۇنياسىنىڭ ئوسووى ئوچۇن كىرەكلى بولغان حەكىملەرنى جامەرەك بىر يانغا شرايعت بىلەن كۈندىرلگەنلەر.

نوح، ابراھىم، مەوسى، عىسى ھەمە السلام كەبىك رسوللەرنىڭ آرا لارنىدا نى قەدەر زمان ئوتكەندەن سوڭ بىرسى بىرسى آرتىدىن كۈندىرلۈلەرى فائىدە و حەكىمەتەن خالى توگەلەر.

شرايعتەلەرنى ھەقى ئىتوچى اللە تەلى نىڭ حەكىمەتى ھەر ھەمەتنىڭ زامانىدە كۈرە اوپو. شەما ھالەندە يەشەوى و شول سايدە مەنىن ئوسىرووى ئوچون كىرەكلى بولغان حەكىملەرنى ئىرشىرلەبارب، كىشىلەر آراسىدا ھەقى اويوشمالق نىظاملارن بىر كەتمەكلەر.

كىشىلەك دۇنياسى ئوسكەن ساين شرايع الھىيەلەرنىڭدە مەكىل شووى حەكىمە مطلق بولغان اللە تەلى دىن مۈندى حەكىمەلەرنىڭ ظەورى عقل ئىلەرنىنە شەھەسەر معلوملەر.

اللە تەلى طرفىدىن ابراھىم ھەمە السلامغە ھەقى ئىتىلىگەن شرايعت شەھەسەر

دونياسىنىڭ ياڭكارودە ئوز گەرۈگەمحتاج بولماچان بىلگەن اللہتعالى حيات اجتماعىە ناك روى بولغان احكام شرعىەنى ھەرقوم ۋەلىتنىڭ احوال طبيعىەسىننە كورە ئوز گەر تىب ياڭكار تا پارمىشدر.

و. ترجمانى.

زمانىڭ احوالىنى ۋە كىرەكلەرنى مۇۋاپىق بولغان حالدە نىسخ ئىتىلمەيدىچەك بولسە كۆپ ھىكمەلەردە آڭا مۇخالف بولغان (جمع بين الاختين ئىلكىدە ھالال بولبى شىكرەدان ھىرام بولغان كىك) زمانىڭ ئوز گەرۈۋى بىلەن ئوز گەرۈۋە تورلى قىبىلە ۋە نىسلىلەرنىڭ نۇرقىسى بىلەن تۇرقى ئىتتە تۇرغان كىشىنىڭ

دىن اوقۇق ھىقىد.

ئىھلەرى اسلام دىنىنىدە بولغان ھىكىمت ۋە سىرارنى ئىلم تۇرقى ئىتتىكەن ساين بىلە تۇشۇنە پارمارمىقەلردىر. جىباب ھىقى «وتلك الامثال نضر بها الناس وما يعقلها الا الاعمون» دىب شول نىقشەسە اشارە ايتىمىشدر. يعنى امثال ۋە قۇۋاىد اسلامىەنى آدملىرگە كورسەتەبىز، لىكىن اول امثال ۋە قۇۋاىد آستىندا يەشەرنىب ياتقان مەنا ۋە ھىكىمتلەرنى بىۋىك عالملىردىن باشقا آدملىر كىشى قىبلا آلماسالار، دىمىكىر.

روسىيە مىسلمانلارى ئىندە بو اشنى بولدىرلىق كىشىلەر بىز يوق ھىكىمىدە آز، بىزنىڭ مەرسەلەر بىزدە اوقۇغان كىشىلەر غەملىرىن فائىدەسىز علملىر تەھسىلى بىلەن ئۆتكەردىلەر. بو مىنىم قاشمىدە ايكى سىبىدىن كىلىدى، بىرىنچى،

ان الدين عند الله الاسلام... فان حاجوك فقل اسلمت وجهى الله ومن اتبعن وقل للدين اوتوا الكتاب والاميين اسلمتم فان اسلموا فقد اهتدوا، وان تولوا فانما عليك البلاغ، والله بصير بالعباد.

بىز ھىمدىلە ئانا بابادان اسلام دىنىدە بولبى، قۇۋاىد ۋە آداب اسلامىە ئىچىدە يەشەب كىلە. كىدە بىز. شولاي بولسەدە جىب ھىقىڭ («ولوان ما فى الارض من شجرة اذ لام والبحر يمد منه من بعده سبعة ابحر ما نفذت كلمات الله») سوزى بويىنچا قىلمىدە بولغان سىرلىرىڭ ھىقىقتىنە مۇتلەق بولۇدان عاجىز بىز. بو آيتدە جىباب ھىقى: بىر يوزىدە كى تون آغاچ لار قىلم، كى كىگىز لار بىدى ئىلوش آرتوب قىارا بولسا لاردا اللہتعالى نىڭ كىلىمانى يازبى قىرەچەك تو كىللىرىدى. لىكىن ئىلم ۋە مەرىفەت

شورالار ھۆكۈمىتى بىزگە شول استىبادا ئاستىدا،
ئىز لوو بىزنى كوزدە تۇتۇپ، دىن اوقۇتۇرغۇ
رخصت بېردى. دىن اوقۇتۇرغۇ كىرگەن
علوئىت اسلامىيەنى كورسەتۈپ بىز روھانىيلار
ئۈستىنە يۈكەلەنەن. شول الوغ وظيفىنى
ئۈتۈپ بورچىمىز. حاضر ك مانع قالماي.
بىزگە دونيا بىزنى تەكۈمىل ۋە باشقا
مىللەت كىچىك طىبىيەتنى ئۈز بىزگە باش ئىدىر
اھۋال. اقصا دىيە بىزنى كۈتەرۈ ئۈچۈن فەنگە
ياپشۇ كىرەك بولسە، دىانت و اخلاق اسلام
مىيەنى نەتقۇ ۋە واسطە بىلەن سەت اخروئە
طلب ئىتۈۈپۈن دىن اوقۇ و افتودا لازم در.
بو اش ئۈتەلسە گۈنە بىز بورچىمىزنى ئۈ-
تەگەن بولابىز.

مروان كىئەننى

مستەبەك نىقلاي ھۆكۈمىتى مەدرەسە لىر بىزنى
زىمان تەلەگەن ۋە اصلاح ايتەرگە، پروگرام
مىللەت ئايدالى علملەر كىر تۈگە ئىرەك قو
يىمىنچە، بىزنى سوقۇر ھالە يەشەتۈنى بىر-
نچى مقصد ئىتەكەن ئىدى. شول ساپەسەت
آرقاسىدا بىز ھەقىقەت اسلامىيەنى و آندابو-
لغان اسرار الھىيەنى ادراكەن عاجز ھالە
قالدىق.

ئىككىنچى سەبب ايسە فەن تەھسىلەنە
اھمىيەت بىرمەينچە بار ۋە مەدرەسە بىزنى اۋھام
ۋە خىيالەت اوقۇ بىلەن ئۈتەكەرۈۈپ بولدى.
بىز ۋەقتىدە فەن بىلەن قۇر اللانە، علوئىت
ۋە قدسىت اسلامىيەنى آشاڭلارغا ۋە آڭلارغا
اجتھاد ايتەدك. ايندى بىزگە سۈيۈپ
علمىيە بىزنى كۈتەر ب شول مقصدنى بىرىنە
چىتەكەرگە ۋەقت بىتدى.

دىنىيە نىظارتى ھەزۈرئىدا اسلام كىتەبخانىسى.

روھانىيە صەئىدە علمى قوت بىك
آز، بۈنى آرتىدۇر ئۈچۈن كىرەكلى بو-
لغان مۇاددە آز، كىتەبخانىە كىچىك مۇمىنلار
استىفادە ايتەر ك مۇسسەلەردە يوق ھەكىمەنە.
علمى جەھتتىن زەئىف بولۇپ، مەلە خەلق
قنا ۋە تەلەنەرە. آلمانغا لىقبىز دىن خەلق بىلەن
بولغان رابطە باغلاش لار بىز دە شۇ يوق
زەئىف، بىز اماملارغە علمى جەھتتىن
كۈتەرۈ ئۈچۈن بىر مۇسۇمى كىتەبخانىە
نە آچۇرغا اجتھاد ايتۇ كىرەك. بىر كە
دىنىيە نىظارتى ھەزۈرئىدا بىر مەكەل كىتەبخانىە

۱ - انقلاب زىمانىدا روسىيە. لىما
نلارى تورلى مشقتلەرگە قارامىچا، مەسكەن-
دە اۋفا شەھەرلەندە نەۋەلەر تۈزۈپ، مەسكەن-
نلارنىڭ دىنىيە اھتىياج لارنى ئۈتەرۈ ئۈچۈن
دىنىيە نىظارتى ھەزۈرئىدا علمى اھتىساب ادا-
رەلرى مەلە تەشكىلاتلەرى تۈزۈۈپ بولدى. بو
ادارەلەر اسلام طلبىنە، موافق تۈزۈلۈپ، مۇبەد
يەشەپ كەلدى. لىكىن بو تۈزۈلۈشلەر اسلامنىڭ
ظەھرى تۈزۈلۈشى بولۇپ، مەنۋى علمى تۈزۈ-
لش جەھتتىنە كوز سالىق تەسۋى ئىتەر
لك ھالە كۈرلە.

اوقۇ بورتىنىڭ اچلغان بىلدىر نوچون،
بۇنى اسلام مەجلىسىدە نىشريتونى موا-
فى كوردىك.

۱۹۲۵ ل، آپرىل ۱۵. سدرە - ھىيان
رەئىسى احمدزكى مومىن
- ركاپ قاسم محمودى.

يتولە، بارى ۱۸ تولىغان بواو شرط. مومىن س
شول ايكنچى مسجدنىڭ امامى خىراللاھ
حضرتدە كۆپ يىللار درس اوقتىغان
احمدزكى حضرت مومىن در. مدرەسەنىڭ
كىلەچەك دەھم دوام وترقىن ئىلەب، دىن
اولىدا نىسەت ئىتەرگە نىلە گەزىلەرگە

قلم.

يان يانا قولتقلاشب باسقان علم بىرلە قلم
انسان، آلدىدا «قلم» اتلىنى يولدىن زور علم
شانلىق، شوكتلىق توون (1) ئىلگىن ئىدە، قالىق تورا،
آيرم آلسو تو بىلەن اسلام يولنى بالقىدرا.
دى نادانلارغا بىلم، آشكىنى آلب گل مەن بىرەم،
ھىچ ئۇنۇتىرمەيم، تارىخلارغا يازام مەن ئۇلگورەم.
بار بىلم آڭ چىشمەسى مەنەن چىمە، مەنەن آغا،
ئىلە ئىرلەر آڭ - بىلم مەنەن ئابا، مەنەن آلا.
مەنەن آڭ بار، ئىمىنى آڭغار، اى نادان اوغلى نادان!
مەنەن دىن بار، مەنەن دىم بار، اى آدم اوغلى آدم!
آل تووم، آلتىن بىلەن يازغان انا، شوكتلى ادل.
آل تووم، آلتىن تو، اسلام تووى، شوكتلى بول.
مەن قىلچ، ملىق، دىوارلاردان دا ارتق كۆچلەمىن
مەن تىچ، تىن تۇرمەيمىن، ھەر كەمەن ارتق ئىشلىمىن
مەن بارن بىلسە تمام ئوتكىن قىلچلار قىشلا،
توب وملىقلار اتلىمىلار، بىر ئۇچقان بورچىلا.
مەن ئىككى تىللىق قلم، بىلسن عالم! اسلام تىلى،
آڭلاسن اسلام تان بىلمك قابو انسان تىلى.

مین باوز، يەمسز يامانلقلارغا ھېچ بىر كۈنەيمىن،
 مېن ئوگت، تەملر، مانور سوزلەر بلەن دە ئۇندەيمىن.
 بار ئىشلەرنى تازو، دوست، ياقتى تۇرمۇشقا سالام،
 دېملىمىن، چاقىرام آلارنى ئاندا بۇرلىشقا تابان.
 مېن فقير، بىر شر يالانغاچ آڭلا سېن انسان دوسم،
 ئىندى دوست كورسەڭ مېنى بواسن سېزىڭ اسلام دوساڭ!
 ۲۲ فېبرال ۱۹۲۵ يىل.
 (نورال-ميان ايشايىف).

مەسئۇل مەجرى كشاف الدین تەجمەنى

دینیہ نظارتی طرفندن
توزہ تو - تصحیح قبلو

اوشبویل محلہ لرگہ تارالغان عائله دفتریناڭ
قائنده: «عائله دفترى ايندى محكمه شرعيه طرفندن
۸۶ نچی مرتبه تاراتولادر دييولگان. مونده
۸۶ رقمى خطا توشكهن. درستی «۹۷ نچی مرتبه
تارالادر» دييوايدى. چونكه برنچی مرتبهسى
۱۸۲۹ نچی يلكه تارالدى وشوندن سوك اوزلكسز تارالوب طوردى.
دینیہ نظارتنده اعضا: مخلصه بوبى.

اسلام مجلەسىنىڭ ئەمەلدارلىرى

اسلام مجلەسى دىنىي، اخلاقى، و فلسفى بىر مجموعه بولب چىققووندا دوام ئېتىب كېلە
اسلام مجلەسىنىڭ، مركز دىنىيە نىظار تېنىڭ مسلمانلارغە عاىد شورالار حىكومەتتەن
الدىغان رەسمى كادىلرى درج ئېتولە.

اسلام مجلەسىنىڭ س. س. س. ر. دە يەشەوچى مسلمانلار احوالىدىن يازغان
كېڭ، چىت مىلىكتلردە يەشى تورغان مسلمانلار احوالىدىن دە يازلاچاق.

اسلام مجلەسىنىڭ مەسئۇلى تانار چەخىبە نەمۇنە (ئورنىك) لرى يازولا باراچاق.
بۇ كۈنگە قەدەر بۇ مەسئۇل قىلغۇچىلارنىڭ تانار چەخىبە نەمۇنەسى نىشر ئېتىلمەگەن.
اماملارغە اسلام مجلەسى بىر دەن بىر استفادە مەنبەسى بولاچاق. شۇنىڭ ئۈچۈن دە اسلام
مجلەسى مەسئۇلىلار ئىناھم مسلمانلارنىڭ دىنىي اويوشمالار ئىنادىنى ئىشلىرىنى تىرتىب كە سالودا اسلام
مەسئۇلى قىلغۇچىلارنىڭ وظيفەسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ.

اسلام مجلەسى مسلمانلارنىڭ مادى و مەنىۋى ياردەملىرى بىلەن چىعارولا باشلىدى
بۇ دە آلارنىڭ مادى و مەنىۋى ياردەملىرى بىلەن بىر بولاچاق. شۇنىڭ ئۈچۈن
بۇ مەسئۇللىرى تولغانلاردان آيونە ياكى تولىرى، يازلماغانلارنىڭ تىزلىكىدە يازلولىرى
ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ.

علم و ، مەجبى بولغان قىلمىشلىرىنىڭ قىلمىشلىرى بىلەن دە مەسئۇللىرىگە اشتراك ئېتىش
لرى صىمىمى اراق رجا ئېتولەدۇ.

مجلەنىڭ يىللىق بەھاسى ۵ سوم، يازنى يىللىق ۲ سوم ۷۵ تىن. مەسئۇللىرىگە نەلەن
ئالدىنقىن آيونە قىبول ئېتولە.

۷-۸ نىچى سانلار بىرگە چىققانغە بەھاسى ۹۰ تىن.

